

I »Föreningen för svensk undervisningshistoria», adress *Lund*, utgör medlemsavgiften 5 kronor pr år. »Årsböcker i svensk undervisningshistoria» erhålla medlemmarna utan annan ersättning än 35 öres porto pr årgång samt eventuellt erforderlig postförskottsavgift (25 öre).

Årgång I (1921):

1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Studier rörande reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3:—.
2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Vällinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2:—.
3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1:50.
4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3:50. (Särtryck på bättre papper i få ex.: 1649 års skolordning i avtryck och översättning. Kr. 3:—. Särtrycket erhålles ej för medlemsavgiften).

Årgång II (1922):

5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal, utgivna i översättning från latinet. 156 sid. Kr. 3:—.
6. *A. P. Andersson* m. fl., Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åshed, Wallby och flera andra orter). C:a 184 s. Kr. 3:—.
7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 s. Kr. 3:—.

Årgång III (1923):

8. *R. Cederlund, O. Haglund, G. A. Westerlin* m. fl., Folkundervisning med lärda, etiska och praktiska inslag. Urkunder och historik rörande Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tädene, V. Vingåker, Västerhaninge och Västerljung. 187 s. Kr. 3:—.
9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820 års skolordning. 117 s. Kr. 3:—.
10. Till Joh. Rudbeckii karakteristik. Otryckta urkunder med kommentar. 96 s. Kr. 3:—.

Årgång IV (1924):

11. Sveriges allmänna läroverksstadgar. VIII, IX: 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 sidor. Pris 3 kronor.
12. Ur Husby-Rekarne, Kroppa, N. Björke, Älvdalens, Silleruds, Odensjö, Tädene och Garpenbergs skolhistoria; historik och urkunder av prostarna *N. P. Norrmann, Joh. Rydeman* och *Th. Sahlberg*, Dr: *K. Linge*, folkskollärarna *C. A. Ahlgren, A. Haggström, G. Danielsson* och *O. S. Åhs* m. fl. 156 sidor. Pris 3 kronor.
13. Sveriges allmänna folkskolestadgar 1842—1921. Pris 3 kronor.

Årgång V (1925):

14. Ur Växjö stifts folkundervisningshistoria 1795—1865 (rör. Tegnér m. fl.) av *K. A. Hultkvist, B. R. Hall* m. fl. 190 sidor. 3 kr.
15. *K. F. Karlson, K. Thunander*, Minnen från Örebro, Ny- och Jönköpings läroverk samt Uppsala universitet. 99 sidor. 3 kr.
16. Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria; av *S. Schlüter, Jöns Johansson* m. fl. 100 sidor. 3 kr.

Rekvireras hos Lektor *B. Rud. Hall, Lund*.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

AGARDH, BERGMAN, BROOCMAN,
FRYXELL, SILVERSTOLPE

TIDIGA ENHETS- SKOLETANKAR

LUND 1926 / AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1926] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. VI]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 18] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 2]

AGARDH, BERGMAN, BROOCMAN,
FRYXELL, SILVERSTOLPE

TIDIGA ENHETS-
SKOLETANKAR

I DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

ANM. Liksom alla föregående årgångar åtnjuter den föreliggande ekonomiskt bidrag av staten och av Centralstyrelsen för Sverges allmänna folkskollärareförening. Föreliggande volym upptar skrifter och utdrag från tiden 1809—1832, vilka åtminstone i korthet förorda ett enhetligt skolsystem med folkskolan såsom grund. Fullständighet har ej avsetts.

Ordlista, tillägg och gjorda rättelser upptagas i slutet av boken.

B. R. H.

Aktiebolaget
Skånska Centraltryckeriet
Lund 1926

Uttalanden
av
Rektor G. A. Silverstolpe.

1. *)

[Ett Memorial af Herr Silverstolpe, Gustaf Abraham, rörande förbättringar i redan inrättade Uppfostrings- och Lärowerk, samt inrättande af nya till Allmogens underwisning.]

Ödmjukt Memorial!

Sedan Riksens Ständer nu gifwit Riket en förbättrad Grundlag; sedan denna Grundlag, till sitt eget stöd påbudit en säker Tryckfrihet; sedan Sverige äger en Konung och en organiserad styrelse, tror jag allt nu möjligt wara gjordt, hwad som fordras till befastande af Rikets inre lugn för ögnablicket. Ett hufwudsakeligt ämne återstår dock ännu, hwilket bör blifwa ett mål för Riksens Ständers uppmärksamhet, så wida det ligger oss om hjertat, att för framtiden stadga vår frihet. Då denna frihet i Lagen endast är en död bokstaf, då styrkan och klokheten förenade lätt deri kunna göra intrång, äger Nationen blott det hopp, att genom Tryckfriheten kunna förebygga alla wådeliga försök deremot, under det förmågan att skydda henne endast beror af Nationens werkelige duglighet. Men denna duglighet beredes hufwudsakeligen genom den uppfostran, hwarom Staten drager försorg. Det är genom den, som Individuens krafter utvecklas och rigtas så, att de en gång kunna sam-

*) Ur Bondeståndets Protocoller vid 1809 års riksdag I s. 630—637.

manwerka till befordrande af Statens ändamål. Den allmänna uppfostran är medlet hwarigenom Grundlagens anda sprider sig till alla delar af Stats-kroppen, medlet hwarigenom Statens fortskridande till en högre frihet ständigt befordras, genom Medborgares upphöjande till en högre duglighet. Att emellan anstalterna till denna uppfostran och sjelfwa Grundlagen måtte vara en fullkomlig enstämmighet, är en oundwikelig fordran för möjligheten af Statens bestånd. Det är till en undersökning om denna enstämmighet i våra uppfostrings-anstalter och vår Grundlag jag i ödmjukhet anhåller att en kort stund få leda Höglofl. Ridderskapets och Adelsn uppmärksamhet.

Våra uppfostrings-anstalter äro icke allenast ej passande efter den Grundlag wi nu antagit: under det vårt Land undergått täta Stats-hwälfningar, vår lag på många ombytande grunder blifwit utarbetad, Nationens allmänna odling betydelsen ändrat form, har vårt uppfostrings-werk förblifwit oförändradt, förwärfwat ålderdomens wördighet, men äfwen dermed i hög grad dess swaghet. Danadt och bestämdt i en tid, då dess enda ändamål war att bilda Religions-Lärare till stadgande af Reformations-Werket, har det ännu i dag bibehållit denna bestämmelse, och werkar utom denna ensidiga nytta, ingen annan än den, som är en följd, dels af de dermed förbundna anstalterna till en allmän wetenskaps bildning, dels af enskildta Lärares nit, då de kunnat draga fördel af det obestämda i Författningar, för att framsmyga det goda de sjelfwa åsyftat.

Jag tror mig ej begå någon origtighet, när jag påstår, att våra uppfostrings-werk hufwudsakeligen tjena till bildande af Prester och Folk-Lärare, all annan bildning, som der winnes, ligger ej i Inrättningarnas ändamål, men denna sats kan ännu billigen utwidgas genom den, att de äfwen blott ofullkomligt och högst ensidigt bidraga till dessa Lärares bildande. Nu fordra likwäl alla Folk-Classer i Staten, att deras barn måtte äga tillfälle till en underwisning i allmänhet, så fri och allmän, att hwar och en måtte wiinna förmåga, att sjelf wälja lefnadssätt, men åtminstone sådan, att en slags kunskap och förståndsodling ligger till grund

för hwars och ens tillkommande wandel. Hwar och en af oss har wisserligen alltför ofta hört den allmänna klagan öfwer bristen på sådana uppfostrings-anstalter. De flesta af detta Stånds Medlemmar hafwa kanske rönt dess följder, derigenom att Föräldrar, som hyst ömhet för sina barn, uppfostrat dem i sina egna hus, och undandragit dem de många och oersätteliga fördelar, som åtfölja en allmän uppfostran. De, som nära undersökt saken, hafwa utan twifwel med lidande sett, att förmögnare mäns barn genast wid deras första bildning blifwa ledda ur samhället, i stället för att ifrån de spädate åren, medan inga hinder ännu finnas för den naturliga jemnligheten, få uppwäxa ibland likar, ifrån början bildas genom inbördes öfning och inbördes täflan, och straxt lefwa i den werkeliga werld, som en gång skall blifwa kretsen för mannens kraftfulla werksamhet.

Om våra Universitet eller högsta Underwisningswerk, skulle befinnas så inrättade, att Wetenskaperna och Underwisning deri behandlas såsom ett Handtwerk, om de aftyna under trycket af stränga Skrå-Författningar, om de befordra en slags lärdom för minnet, men föga odling af förståndet, om det sätt, hwarpå de bereda och pröfwa ämnen till Statens tillkommande Embetsmän, hufwudsakeligen leder till ensidighet, missbildning och uselhetens befordrande, om, långt ifrån att närmare med Staten förbinda Ynglingen och leda honom till upplysning, sedlighet och kärlek till Fäderneslandet, de skulle befinnas fästa honom vid det egna intresset, och genom qwäfwande af det allmänna, hos honom upphäfwa sedlighetens grund, emedan när Ynglingen ej af ett högre begär lifwas, måste han med ungdomens eld öfwerlemna sig åt de lägre: Om dessa hufwudbrister i våra Universitets-inrättningar nödwändigt werka på deras flesta Lärare, och den skada de göra ej kan uppwägas af några få dugeliga personers sträfwande mot en i sjelfwa uppfostrings-werkets natur grundad rigtning; Måne det icke förtjenade en snar hjälp, då i Fäderneslandets närwarande skick vår enda räddning hwilar på den allmänna patriotismen, på den enskildta dygden och dugligheten, på Embets-

mäns skicklighet och liberalitet, på deras redlighet och oförfalskade wördnad för den allmänna rösten.

Om våra lägre lärda underwisnings-werk, Gymnasier och Trivial-Scholor styras efter en nu mera föråldrad och för wetenskapernas närwarande form oduglig methode, om de äfwen lämpat sig efter tidens anda, att ej gifwa någon annan och ädlare retelse till förwärfwande af kunskaper, än den, att derigenom winna utkomst, anseende eller andra fördelar, om derwid finnas inrättningar, hwilka långt ifrån att skydda den fria utvecklingen af alla Lärjungars anlag, på ett bestämt sätt rigta dem till inskränkta ändamål, om de sålunda äro ett slags politiska verktyg, i stället för att de borde wara medel att bereda ungdom till emottagande af den högsta möjliga bildning, måne ej då äfwen deras inrättning förtjenar att granskas och förbättras.

Hwad dessa underwisnings-werk angår, har jag blott satt saken i fråga, ty jag wet, att Personer finnas, som ännu uppriktigt anse dem wäl inrättade. Inom mig äger ingen twekan rum. Jag anser dem ej passande till sitt ändamål: så har jag länge tänkt derom, och jag skulle kunna bestyrka det, genom mitt erkännande såsom Författare till den utförliga pröfning af denna sak, som jag för mera än 7 år tillbaka inlemnade till Kongl. Cantzlers-Gillet, men hwarpå under dåwarande Conjunctur ej afseende gjordes. Jag skall ej eller undandraga mig, att, om så påfordras, fullständigt och öppen hjertigt framdraga mina bewis, och derefter torde allmänna rösten ej mera kunna blifwa twetydig.

Men det är blott ett ringa antal af Statens Medlemmar, som hafwa den kallelse, att blifwa Nationens upplysare, att intränga i wetenskapernas djup, och genom sitt snille, ehuru blott indirect och långsamt, dock kraftigast verka till Statens förbättring och slägtets förädling. Deras framsteg kunna wäl af Staten återhållas, men icke serdeles befordras. Lemna snillet frihet och det framtränger till sitt mål. Deremot bör Staten sörja för bildandet af hela den stora folkmängd, som åt Embeten och Näringar en gång skola uppoffra all sin tid, och hwars hela grad af odling

hufwudsakligen bestämmas af dess daning i ungdomen. Jag vågar dristigt säga, att våra lägre Scholor, Stads-Scholor m. m. alldeles icke äro beräknade för dessa Folk-Classers underwisning, och det till den grad att Föräldrar redan insett, att de ej med fördel der kunna låta sina Barn uppfostras, och heldre walt en kanske sämre enskild Information i egna hus eller så kallade Pensioner, men som närmare ledt till deras ändamål, än om de lemnat barnen i allmänna Scholor. Derigenom hafwa dessa barn, om de förwärfwat bättre kunskaper, dock saknat den owärderliga bildning, som winnes derigenom, att barn uppfostra hwarandra, deras egen inre frihet har tidigt blifwit qwäfd, de hafwa lärt att härma äldre menniskor, i fel som i dygder, innan de förstätt att urskilja någondera, de hafwa blifwit drifhuswexter, som wissna innan deras frukter hinna mogna, och en allmän sinneswekhet, den Moraliska förenad med den Physiska, har mer och mer ibland oss blifwit allmän.

Hwilken wåda för Staten om detta onda skulle tillwäxa? Ty wilkoren för Statens lycka är dess sjelfständighet, och den beror deraf, att hwar Medborgare har mod att understödja densamma.

Swerige är det enda Land, nog lyckligt att äga Bönder, som förtjena att wara fria Män, och som med full wärdighet deltaga i Riksens Ständers rätt att stifta Lagar: och för detta det talrikaste Ståndet, Landets kärna, för detta Stånd, som genom sitt deltagande i Lagstiftningen har ett ostridigt behof af en högre bildning finnas blott enskilda och till antalet så få anstalter till uppfostran, att de knappast förtjena att nämnas. Jag will ej föreställa mig, att den underwisning, som Presterskapet meddelar i Christendomskunskapen af någon må anses såsom tillräcklig för Bonden. Jag känner äfwen den inwändningen, som af många göres, att de upplystare bönder sällan äro de redligaste. Den förra anmärkningen bewisar fåkunnighet, den sednare någon brådska i undersökningen. Har wäl Landtbrukaren ej behof af andra kunskaper än dem, som innefattas i Catechesen? Winner han derigenom en högre klokhed i sin näring, lär den honom att känna alla sina pligter och rättig-

heter som Undersåte och Medborgare, ja, upplyser den honom fullkomligen om alla de Moraliska förbindelser, som åtfölja hans lefnad inom Samfundet? Och om erfarenheten skulle bewittna, att ofta Bönder, som wunnit mera kunskaper än hopen, framstiga att såsom Advocater betjena sig af de öfrigas enfald, bewisar sådant emot kunskapens nytta, eller wisar det blott, att egennyttiga menniskor äfwen i detta Stånd kunna finnas? Bewisar det icke tydeligen, att det wore både Folkets och Styrelsens Interesse, att odlingen bland Bönderna wore så allmän, att de ej så lätt af dylika bedragare kunde förledas; och sjelfwa dessa bedragare, hwad äro de annat än halfkunniga menniskor, som kunna gälla bland de råa, men hwilkas swaghet lätt blottas. Nej, jag är fullt och fast öfvertygad, att vår Stat, som genom sitt fria Bonde-Stånd så länge haft en pålitelig styrka, skulle aldrig wara i wåda för sin sjelfständighet, om tillbörliga anstalter funnes för dess bildning.

I anledning af hwad jag anfört förutser jag emot mig följande inkast: Det är lätt att wisa bristerna, men det är swårt att afhjelpa dem. Satsen är sann, men det swåra är ej derföre omöjligt. Förslag dertill höra ej till detta tillfälle. Ehuru det omöjligan kan wara wådligt, att omskapa gamla uppfostringsanstalter, är det dock en vigtig sak, som fordrar en mogen öfwerläggning, och att i hela sitt sammanhang uttänkas. Min afsigt har här allenast varit, att wisa nödwändigheten deraf, att förbättringar i uppfostringsverket måtte på alfwar företagas. Likwäl när jag redan i flere år tänkt öfwer detta ämne, när jag samlat alla de kunskaper och upplysningar, som till mina tankars stadgande deröfwer fordrats, anser jag mig berättigad att försäkra, att sådana förbättringar äro möjliga och lätta; och till och med att de med ganska stor framgång skulle kunna göras, utan att Staten med några stora utgifter belastades; ty kanske finnes det ingen gren af allmänna inrättningar i Sverige till hwars underhåll så betydliga medel äro anslagne, som till Lärowerket. Huru hårdt att de då skola bära så obetydliga frukter? Men jag will hänwisa hwar och en till den Schol-Ordning, som äfwen nyligen utkommit,

och fråga, hwad hopp det är till en god underwisning i Landet, när den måste följas. Om det än skall blifwa mitt personliga öde, att efter den förrätta min tjenst såsom Lärare, om jag då brottsligt skall lyda den, will jag ej uragtlåta detta tillfälle, då jag såsom Medlem af Riksens Ständer högtideligen kan förklara, att en god allmän uppfostran ej kan winnas, så länge den efter denna Schol-Ordning anwisning skall inrättas, och att jag således ej anser mig delagtig i den skada, jag såsom en lydande verkställare deraf möjligtwis kan komma att göra.

Utän twifwel behöfwer jag ej öka skälen till förbättringar i detta afscende, med en uppgift, som ej lärer kunna wederläggas, att de fleste brott i Staten härleda sig ifrån bristande upplysning hos dess medlemmar och det förfall, hwari den okunnige och oduglige så lätt råkar. I en tid, då nöden wändt till och med en obetänksam Regerings uppmärksamhet på Fattigwården, hwilka säkrare medel kunna wäl finnas att motarbete nöden än lämpeliga Scholors anläggande, der barn bildas till sedighet och arbetsförmåga, och derigenom winna medel att en gång aftjena den wård, Staten lemnat dem i deras wärnlösa tillstånd, att ej förledas till laster och brott, utan såsom goda och nyttige medborgare njuta samfundets fördelar.

Genom den nya grundlagen är det åt en serskild Stats-Secreterare uppdraget, att wårda den allmänna upplysningen. Detta bewisar, att Riksens Ständer redan wid ämnets wigt fäst sin uppmärksamhet. Man bör wisst wänta sig de bästa följder af denna nya inrättning; men det är troligt, ja kanske säkert, att denna Embetsman ej på ett rätt alfwarligt sätt skall kunna företaga sig Uppfostringsverkets förbättring och kanske omskapning, om ej hans bemödande af Riksens Ständer stödjdes och rigtas, om ej vår allmänna röst röjer bristerna, behofwen, önskningarna och bewisar, att en reform med framgång kan företagas.

Jag öfwerlemnar åt Höglofl. Ridderskapet och Adeln bestämma sättet, huru detta kan winnas. Kanske förtjenade saken, att af ett serskildt Utskott undersökas, hwilket Utskott äfwen kunde pröfwa den af Herr Gyllensköld gjorde Motion,

rörande Institutet för Döfve och Blinde, samt underrätta sig om de anstalter, som för den allmänna Fattigwården blifwit gjorda. I alla fall anhåller jag att våra Medståndere af detta Memorial måtte få del.

2.

Ideer om Uppfostrings-verkets förhållande till Staten*).

Sjelfva Stats-inrättningen är den allmännaste anstallt till en nations uppfostran. Dess ändamål är, att enligt vissa öfverenskomna villkor bereda säkerhet och frihet för alla samfundets medlemmar. Ur en viss synpunct skulle den högsta rättvisa inom samhälls-lefnaden bero af öfverenskommelsens innehåll när samfunds-contractet uppgjordes. Men då ett sådant contract vid samhällens första inrättning alldrig med hvar enskild samfunds-medlem uppgöres, än mindre under tidens lopp, med hvar och en ny inträdande förnyas, och tillika, under samhällets utbildning förbunds-vilkoren ständigt undergå förändringar, kan rättvisans regel ej sökas i förbundets genom contract uttryckta villkor som en gång blifvit lag, utan sjelfva dessa villkor måste höra under en högre lag, det vill säga, under de villkor, enligt hvilka en varelse sådan som menniskan, ständigt nalkande sig till en högre bildning, kan komma i besittning af borgerlig frihet. Nationens tilltagande bildning bör således vara beräknad såsom ett mål för sjelfva Stats-inrättningen, och den allmänna uppfostran blifva icke allenast Statens rättighet att sköta, utan äfven Statens pligt att besörja.

Men jag har anmärkt, att ej blott de en gång ingångna villkor för samhälls-lefnaden kunna ständigt förblifva dess regel. Hela inrättningen skulle derigenom blifva blott ensidig, och en gräns fästad för den allmänna bildningen. När det är Sta-

*) Ur "Pædagogiska Handlingar" I. Häftet. (Norrköping 1813, Ad. Fr. Raams Enka) sid. 43—54.

tens pligt att bereda tillfälle till allmän uppfostran för hvar samhälls medlem, måste dessa tillfällen äfven vara beräknade på alla de ändamål som ligga inom kretsen för mensklig förmåga. Vid de anstalter Staten vidtager, måste således alla särskilda grader och former af allmän och enskild bildning komma i beräkning, så att när å ena sidan Staten bör äga rätt att fordra af sina medlemmar den duglighet, att de må kunna tvingas till verksamhet efter Statens behof, Staten icke å den andra har underlåtit något tillfälle att bereda en sådan duglighet, genom hvilken efterlåtenhet ett sådant tvång skulle vara en stor orättvisa.

I sammanhang med dessa slutföljder ville jag stadga såsom sattser:

Staten äger rättighet att förmå sina medlemmar att antaga en bildning afpassad efter Statens ändamål.

Staten är skyldig att upprätta sådana anstalter, hvarigenom en fullständig bildning efter Statens ändamål, kan bibringas hennes medlemmar.

För att göra sig en regel för dessa allmänna anstalter till befordrande af en bildning efter Statens ändamål, måste man undersöka hvad som med en sådan bildning menas. Att tillfälliga ändamål här icke kunna komma i fråga, faller af sig sjelft i ögonen. Här menas sådana ändamål som äro villkor för ernåendet af hela samhälls inrättningens hufvud-princip, nemligen: den högsta grad af moralisk odling, den högsta grad af skicklighet i fysiska krafter, med afseende på Statens alla locala förhållanden. I afseende på moralisk odling måste anstallterna inom alla samhällen hafva samma egenskaper: olikheten dem emellan visar sig hufvudsakligen ej förr än vid det sednare fallet, då landets fysiska beskaffenhet bestämmer inrättningarnas form. Alla nu varande Staters medlemmar kunna indelas i vissa genom bestämda charactersdrag åtskiljda classer. Allmänheten, den lägre, arbetande classen, hvars fysiska förmåga lemnar den product som utgör Statens förmögenhet: medel-classen; den som egentligen äger, och rigtar den fysiska förmågan, och dess product, *arbetet*, den hvarest kundskaps-odlingen födes och hvarifrån den utgår

till allmän förädling, till fullkomnande af menskliga företag, och sluteligen den hvarur bildas de lärda, vetenskaps-män och konstnärer, hvilka antingen i någon af dessa egenskaper, eller såsom ämbetsmän, Öfverhets personer eller blotta medlemmar af det högre ståndet, hafva en hufvudsaklig inflytelse på Statens styrelse. Någon annan egentlig skillnad finnes ej mellan dessa olika classer, än deras yrken och deras bildning, och i allmänhet att tala grundar sig sjelfva olikheten i yrken ytterst i olikheten i bildning. Det caracteristiska på denna skillnad ligger således äfven i bildningen, och får genom Statens försorg sin bestämning, genom de uppfostrings-inrättningar Staten till den allmänna bildningens rigtande föranstaltat.

Det gifves en möjlighet för en Statsstyrelse, att genom en väl inrättad Ämbetsmannas förvaltning äga en noggrann Statistisk kännedom af sitt land, nästan på samma sätt som en Köpman genom sina Handelsböcker i hvart ögonblick kan öfverse tillståndet af sin rörelse. En Regering kan således alltid känna de classer hvori dess undersåtaré äro fördelade, deras mindre underdelningar, deras olika talrikhet, hvad grad af odling de vunnit, den form Nationalcaractern redan har, bristerna i odling för att leda till den som borde vara, hvarigenom sluteligen de erforderliga hjälpemedlen upptäckas. Efter de Europeiska Monarchiska Staternas nuvarande form, synes mig behöfvet af Uppfostringsanstalter vara som följer.

Alla Uppfostrings-anstalter hafva till ändamål spridande af upplysning, af grundsattser, och bildande till färdighet, till seder och vanor. Dertill nyttjas medel som kunna delas i tvänne classer: Undervisning genom kundskaper, öfning genom disciplin. Den förra meddelar hvad som bör göras och huru det bör göras: Den andra bildar förmågan att göra. Sysselsätter sig en Uppfostrings-anstallt blott med endera, så förfelar den sitt ändamål.

Vetenskaperne hafva väl icke nu som i fornda dar, en hemlig och en uppenbarad lära, men betraktade i sitt förhållande till menniskorna, synes det likväl så i det närmaste: Att framtränga till deras djup är ett så svårt företag att dess utförande är ganska få förbehållet. Men all vetenskap har slutföljder hvilka måste användas i det allmänna lefvernet,

och dessa kunna vid användningen af mängden fattas. Vetenskaper studeras i följe häraf på tvänne sätt: Först för att i hela sitt system kännas, pröfvas till sin rigtighet, fullständighet och bevislighet, och utvecklas till alla sina resultat: För det andra, att kännas i sin användning. För dem som studera dem i det förra afseendet, *lärda*, äro de mål för forskning och utveckling: För dem som söka dem till användning i det allmänna lefvernet, äro de i mer eller mindre mån, *läror*, *tros-sattser*, *antagna sanningar*. Om sanning eftersträfväs i populära läror, är det nödvändigt, att de lärda skyddas, och med full frihet få göra sina forskningar. Ett land der de lärdas forskningar äro utan inflytelse, styres af fördomar och magtspråk.

Anstalter till bildande af lärda äro de hufvudsakligaste i en Stat. Ehuru det är vid dem som all uppfostran fulländas, är det dock af deras beskaffenhet, som alla de öfriga bero. Ifrån Vetenskaperna i sin yttersta abstraction, till Regeringskonsten i alla sina mindsta grenar, och näringarna i sina yttersta fördelningar härleder sig all kundskap ifrån de lärda, och sjelfva uppfostran har derifrån sitt ursprung. Men uppstigandet till kundskap i hvad grad som häldst går småningom, ifrån det enklaste till det mera invecklade. All undervisning måste begynnas med Elementerna. Dessa Element äro dels Element af kundskap i allmänhet, dels Element af vissa kundskaps-grenar. De förra äro vilkor för all uppfostran och måste således läras af alla, utan afseende på deras tillkommande bestämelse: de sednare kunna i vissa fall umbäras, och komma ej i fråga utan efter förutgången val af lefnadssätt.

De allmännaste Elementerna af kundskap i allmänhet förvärfvas genom lärande af konsterna att *läsa*, *skrifva* och *räkna*. När man dem kan är man i besittning af de oundvikeligaste medlen att förvärfva högre kundskaper, till hvad ändamål man häldst rigtar sin uppmärksamhet. Att tillfälle till deras lärande måtte finnas för hvar och en Statens medlem, det är Statens pligt att besörja; men det är ock å andra sidan Statens rätt att fordra, att hvar och en medlem af samhället skaffar sig dessa kundskaper innan han gör anspråk, att såsom fullmyndig åtnjuta Statens skydd. Rättigheter och skyldigheter måste vara inbördes. Vi hafve således här en allmän class af Uppfostrings-

anstalter, gemensam för alla Statens medlemmar, hvilken må erhålla namn af *Folk-Scholar*.

All kundskap som går utom dessa *Element*, rigtar sig genast till något särskildt ändamål. Sådana kunna vara af Staten föreskrifna ändamål, såsom: 1:o *Allmänna*: a) kännedom af en af Staten antagen positiv Religions lära: b) kännedom af de Statens lagar, som äro allmänna vilkor för samhällslefnaden, 2:o *Enskilda*: kännedom af de Statens lagar, som äro vilkor för enskilda lefnadssätt inom samhället. Kundskaperna om allt detta kunna äfven anbefallas såsom vilkor för åtnjutande af medborgerlig rätt. Det är också då å andra sidan Statens skyldighet att åt alla sina medlemmar hålla tillfälle att dem förvärfva tillhanda. De höra således äfven till undervisningen i *Folk-Scholar*, Staten dock alltid obetaget, att såsom nu med *Religions-Läran*, öfverlemna omsorgen derom åt en särskild inrättning, allenast den af alla kan och måste begagnas: ty i afseende på dessa kundskaper bör ingen kunna undskylla sig att icke hafva fått lära dem, då hans brottsliga handlingar inför Staten ej genom okunnighet befrias för straff.

Vidare hafva dessa ytterligare ändamål afseende på olika lefnads-sätt och yrken inom samhället, hvilka bero af individernas fria val. I den mån kundskapernas inhämtande beror af medborgares fria val, i samma mån är Statens pligt att dertill anskaffa undervisnings-anstalter mindre positiv: men, då ibland Statsföreningens hufvudföremål den allmänna odlingens befordrande är ett af de förnämsta, blifver Statens pligt i detta afseende icke tvetydig. Främsta rummet bland dessa anstalter intaga då ofelbart lärda Scholar, då af dem hela möjligheten af alla andra slag beror. Men lärdomens fält är ganska vidsträckt, och vägen till kundskapernas högd lång att vandra. Gradvis måste vetenskaperna studeras, och kundskaperna inhämtas under en efter plan anställd förståndets utveckling. För bildandet af lärda måste således finnas flera slag af Scholar, först sådana der Elementen läras, såsom Språken, grunderna för Matematik, en öfversigt öfver all Historisk kundskap, alltsammans till den grad minnet kan fatta, under det förståndet öfvas till egen verksamhet att använda det samlade förrådet; sedan sådana, der lärjungar under an-

visning af lärare tillegna sig genom egen forskning och ett fritt användande af sitt samlade förråd vetenskaperna, uppställa dem i system, granska och utarbeta dem. Mot den förra classen svara inom vår Stat *Trivial-Scholar*, *Cathedral Scholar* och *Gymnasier*. Den sednare kallas *Universitet*.

Men dessa Scholar äro användbara icke blott för de egenteligen så kallade lärda. Af den stora mängden Ämbets- och Tjenstemän af flera slag har Staten en positiv rätt, att såsom vilkor för deras antagande fordra vissa kundskaper, rättade efter de förvaltnings-grenar som höra till hvars och ens befattning. Då dessa kundskaper alla härledas ifrån vetenskaperna, äro de lärda Scholarna för dem oundgängliga bildnings-anstalter: men det är en möjlighet, att, då all handläggning fordrar öfning, för Ämbets- och Tjenstemän vissa färdigheter behöfva förvärfvas, hvartill ej tillfälle finnes vid lärda Scholar, hvarföre för särskilda yrken sådana öfnings-Scholar kunde blifva af nöden. Sådana äro Militair-Scholar, både för lands och sjö milice, Seminarier för Prester och Scholæ-lärare, Institut för Bergsmän o. s. v., hvilka sedan lärda Studier äro gjorda bereda kundskapernas yttersta användning vid verkelig handläggning.

De Scholar som nu här blifvit angifna böra af Staten inrättas för den stora allmänhetens, de lärdas, Ämbetsmäns, och så vida man bör tro att den högsta classen i Staten bör sträfvä till den högsta odling, äfven för dess uppfostran. Det återstår då allenast att uppgifva hvilka anstalter erfordras till medelclassens bildning. Dessa inskränka sig, i afseende på Statens pligt endast till ett enda slag af Scholar, som man i sednare tider gifvit namn af *Real-* och *Borgare-Scholar*. De skilja sig ifrån lärda Under-Scholar ganska litet, och hufvudsakligen endast deri, att vissa blott den lärda bildningen äsyftande läroämnen, såsom de gamla Språken och antiqviteterna m. m. ifrån dem kunna uteslutas, och de matematiska och fysiska vetenskaperna der på ett mindre abstract sätt och mera med afseende på deras användning i allmänna lefvernet böra behandlas. För dem af medelclassen som åstunda gå längre i djupa Studier, måste de lärda Scholarna vara öppna. Likväl kunna ej dessa Scholar räcka till att bibringa

fullständigt alla de kundskaper, som kunna behöfvas till ett fullkomligt skötande af hela den mängden af näringsgrenar, som finnas inom ett samhälle. Man kan derföre, likasom nyss vid frågan om bildningen af olika slags Ämbetsmän, äfven här möta behofvet af anstallter till befordrande af en högre duglighet i vissa näringar, såsom Handels-Scholar, Landbruks Institut, hvarjehanda slags Industri-Scholar. &c. Men i afseende på dessa har Staten minst någon Pligt. De förtjena dess skydd och uppmuntran: det är ofta Statens interesse att gifva dem sitt understöd; men de påkallas egenteligen af det enskilda interessen, och kunna till och med svårligen väl inrättas och skötas, om icke detta är deras hufvudsakliga driffjeder.

Mången lärar genast finna att dessa allmänna utkastade ideer fordra en nogare utförning. Det hör ock till min plan att småningom meddela den. Hvert jag syftar torde här af kunna inses: och om mina tankar hädanefter mera strödda komma att se dagsljuset, torde dock någon uppmärksam läsare finna dem utgöra en länk i den allmänna kedja jag här angifvit.

3.

Försök till en Framställning af Allmänna Läro-Verkets närvarande tillstånd i Sverige *).

.... [Jag tror mig] hafva bevisat:

1:o Att vi sakna Skolor för Allmogens undervisning.

*) Denne boks titel fortsätter på följande vis: af GUSTAF ABRAHAM SILVERSTOLPE, Rektor för Trivial-Skolan i Norrköping; Jemte Utlåtanden deröfver af CARL ULRIC BROOCMAN, Sub-Rektor vid Tyska Skolan i Stockholm; JOHAN ÅSTRÖM, Theologiæ Doktor, Prost och Kyrkoherde i Tuna och Staby; och CARL VON ROSENSTEIN, Theologiæ Doktor, Biskop öfver Linköpings Stift och Kommendör af Kongl. Nordstjerne-Orden; samt Rektor SILVERSTOLPES derå gifna Förklaringar: Till HANS KONGL. HÖGHET KRON-PRINSEN i underdånighet aflemnade, samt på Dess befallning och bekostnad utgifne af Kongl. Uppfostrings-Comitén. STOCKHOLM, 1813, TRYCKT I KONGL. TRYCKERIET. Här avtryckas sid. 65—67, 68—75.

2:o Att våra Skolor ej äro lämpelige till den nödiga undervisningen för näringsidkare af medelklassen, och att derföre en stor del af dem i sådan afsigt behöfver reform.

3:o Att våra Lärda Skolor äro inrättade blott i en partiel afsigt, nemligen bildande af Prester, till skada för all annan högre bildning af egenteligen lärda, eller hela mängden af Statens öfriga Embets- och Tjenstemän.

Behofvet af förbättring har visst icke kunnat undfalla Eders Kongl. Höghets skarpsinnighet. De här anförda facta äro tillräckliga skäl, hvarföre föräldrar i vårt Land så ofta se förbi nyttan af en allmän uppfostran och skaffa sina barn enskild undervisning, den de bättre förmå rigta till sina enskilda ändamål. Och likväl, borde ej samhällslefnaden redan börja i barnaåren, och den inbördes broderligheten och känslan af inbördes och gemensamma pligter tidigt väckas hos en Nation, som genom en enig anda skall bibehålla en god Lagstiftning, och genom kärlek till Fäderneslandet älska den Konung, som skyddar dess sjelfständighet och frihet?

Men denna olycka, att så många i Sverige undandragas fördelarna af den allmänna uppfostringen, härleder sig tillika hufvudsakligen derifrån, att vid våra Skolor man väl sörjt för undervisningen, men ej för uppfostran. Barnen njuta dervid af Läraren nästan ingen vård utom under lästimmarna; för en sådan vård finnes ingen föreskrift, hvarken i afseende på Föräldrar eller Lärare; hela den undervisningsgren som de gamle kallade Gymnastik, är underlåten, och således kanske det hufvudsakligaste ändamålet af en allmän uppfostran, national-karakterens bildning, endast indirekte genom våra Uppfostringsverk beredd....

Recapitulation.

Jag har trott mig kunna påstå:

Att Sverige äger en myckenhet Uppfostringsanstalter, men numera utan inbördes sammanhang;

Att de till sitt antal ej äro svarande mot folkmängdens behof;

Att de till sina egenskaper ej äro lämpade efter de olika folk-klassernas behof;

Att Skolor för det arbetande Landtfolket saknas;

Att ingen skilnad är gjord mellan Läroverk för den del af medelklassen, som ägnar sig åt näringarna, och den som går till vettenskaps-studier och embeten;

Att en sådan skilnad är nödvändig;

Att en myckenhet af våra Stads-skolor kunde inrättas efter den förras behof;

Att våra Trivial- och Katedral-Skolor, samt Gymnasier, torde vara tillräckliga för vårt behof af Lärda Skolor;

Men att de borde då så reformeras, att de svarade fullkomligt mot detta ändamål;

Att om Skolorne uppfyllde hvad man af dem kunde fordra, skulle Universiteten ej behöfva befatta sig med skolundervisning;

Att det är stridigt mot grundsatts att Universiteter betraktas såsom Skolor;

Att de äro det ställe, hvarest vettenskaperna böra drivas till sin högd;

Att desse fordrar för Läraren full frihet att upparbeta dem; för Lärjungarna, att utan hinder af bristande elementarkunskaper, helt och hållit öfverlemnna sig åt vettenskapernas studier;

Att det är ett fel i inrättningen att ett rent vettenskapsnit ej är motivet för Lärarna vid Universiteten;

Att orsakerne dertill äro: att Lärarne äro bundne vid undervisningen i vissa vettenskaper, utan frihet att läsa öfver andra, och derigenom utan inbördes täflan: att deras intresse, genom löningssättet, ej är förbundet med vettenskapernas upparbetande, utan tvärtom med deras undervisande efter Skolmetod: att de dragas ifrån saken genom hétérogena befattningar: att genom inrättningen af examina, kunskapsbehofvet blifvit fästadt vid inskränkta punkter, och den gällande domen öfver ungdomens framsteg med uteslutande rätt tillhör, likasom i Skolorna, sjelfva undervisarne, och således lärjungarne hvarken uppmuntras i sine bemödanden eller blyges att stadna vid medelmåttan: att, ändteligen, verkliga Skolanstalter

blifvit i Universiteten inympade, hvilka när de göra vidsträckta studier obehöfliga för befordringar, verka att mängden väljer de ginaste vägarna till utkomst, framför de längre till en högre bildning.

Om dessa äro resultatene af de gjorda uppgifterna, täcktes Eder Kongl. Höghet tillåta framställandet af följande

Frågor.

1. Bör icke Staten föranstalta att tillfälle måtte finnas för hela Landets Ungdom att erhålla undervisning?

2. Bör icke i sådan afsigt undersökas antalet af dem som behöfva undervisning, samt deras fördelning efter olika folk-klasser?

3. Böra icke undersökningar anställas huru Skolor böra inrättas efter dessa folk klassers olika behof, och sjelfva anstalterna derefter rättas?

4. Böra icke Socken-Skolor inrättas för den talrika folk-klass som innefattar Jordbrukare, Dagsverkskarlar, Handtverkare och Tjenstehjon?

5. För den delen af medel-klassen som ärnar sig till näringarna, böra icke särskilda Skolor inrättas, der undervisning erhöles om de för dem nödige resultat af vettenskaperna?

6. För dem som skola bildas till Embetsmän eller Lärda, böra icke Skolor finnas, som fullständigt bereda barn och ynglingar till sjelfständiga studier vid Universitetet?

7. Böra icke våra Trivial- och Katedral-Skolor samt Gymnasier till sistnämnda ändamål vara tillräcklige, helgas endast till detta ändamål, och derföre reformeras i den afsigt att dertil blifva tjenlige?

8. Äro våra öfriga Stads-Skolor tillräcklige till Skolor för den delen af medel-klassen som ärnar sig till näringarna?

9. Hvad reform böra de undergå för att dertill blifva lämpelige?

10. Hvilka äro de mest tjenlige kroppsöfningar för våra Skolor? och genom hvilka inrättningar skulle man lämpeligast skaffa barnen tillfälle till undervisning i dessa öfningar?

11. Bör ej undervisningen i Socken-Skolor på Landet tillhöra Presterskapet?

12. Kan ett tillräckligt antal Socken-Skol-Lärare erhållas, utan förökning af Presterskap, och lönas medelst de till Presterskapets underhåll redan anslagne tillgångar?

13. Vore det icke förslagsvis möjligt att Capellanerne förordnades till Skolmästare?

14. Om Skolorne rätt inrättas, böra icke Universiteterna upphöra att betraktas såsom Skolor?

15. Bör det icke stadgas att ungdomen ej der får tillträde, innan densamma redan väl inhemtat alla elementer, och endast hade öfrigt att arbeta sig till den yttersta fullkomlighet i sina kunskaper?

16. Skulle det vara nyttigt att stadga ett minimum i ålder för dem som finge antagas till Studenter vid Universiteten: olika för dem som hade gått igenom Skola och Gymnasium, och olika för dem som erhållit uppfostran endast hemma i föräldrars hus?

17. Böra icke alla medel användas att göra Universitetets Lärare till nitiska vettenskaps-idkare?

18. Bör icke därför dem emellan, genom full frihet att undervisa i hvad kunskapsgrän som helst en inbördes täflan väckas?

19. Bör icke äfvenledes så inrättas, att sjelfva penningfördelen retade till en högre vettenskaplig förtjenst?

20. Böra icke alla examina inrättas på ett sätt, som ålade de Studerande ett större behof af kunskaper, och icke sätta det gällande betyget öfver deras kunnighet i beroende endast af Lärarnes omdöme?

21. I hvad mån skulle sådant bero af våra ecclesiastiska och civila befodrings-författningar?

22. Böra icke Universiteternes ekonomiska styrelse inrättas annorlunda än den är?

23. Bör icke Universiteternes vidsträckta jurisdiktion inskränkas inom den nödiga uppsigt som tillkommer Lärare öfver Lärjungar?

24. Bör icke skillnad göras emellan disciplin vid Skolor och vid Universitet? och hvori består denna skillnad?

25. Skulle icke Militär-undervisningen förtjena en särskild uppmärksamhet?

26. Borde den icke, i afseende på kunskaperna, fullbordas vid Universiteterna, för alla dem som en dag skulle kunna hoppas att erhålla ett Öfverbefäl?

27. Då behofvet af kunskaper i civila ärender så ofta finnes, vid Militära befattningar, förenadt med behofvet af Militära kunskaper, vore det icke rätt viktigt, att de som egna sig till krigstjenst, blefve försedde, till en viss betydlig grad, med allmänna kunskaper oumbärliga för alla medborgare, i tillstånd att på något verksamt sätt vinna inflytande på Fäderneslandets öden?

28. Hvilka särskilda anstalter vore vid Universiteterna nödvändiga, till förmån för den Militära uppfostran?

29. Hvilka äro de särskilda grundsatzerna för Flickors uppfostran och undervisning, och genom hvilka medel borde Staten dertill bidraga?

30. Om en reform af Läro-verket är af nöden, kan den göras hastigt, eller bör den verkställas småningom?

31. Om den bör verkställas småningom, bör sådant ske genom successiva rättelser i de brister man tillfälligtvis upptäcker, eller bör det ske efter en förut uppfattad allmän plan, grundad i ett system för inrättningen, hvilket inom en bestämd tid bör vara infördt?

32. För att kunna uppfatta en sådan plan, bör icke en noggrann undersökning om Uppfostrings-verkets tillstånd, samt de medel man kan disponera, föregå?

33. För att kunna verkställa en sådan plan, finnas några förberedande anstalter att vidtaga, hvilka ej nödvändigt bero af en sådan undersökning?

34. Männe icke hufvudsakligen dertill hörer att utreda, huru skicklige Lärare skola bildas?

35. Vore icke första steget dertill att snart sätta Universiteterna på den fot, att de allvarligen verkade till lärdomens och kunskapernas utredande och förökande?

36. Kan icke denna Universiteternas förbättring verkställas fortare, och aldeles oberoende af Skolornas?

37. Böra icke särskilda Skolmästare-Seminarier inrättas, hvarest, under skicklige lärares tillsyn, öfning i undervisningskonsten kan inhemtas?

38. Bör icke sammansättningen och utgifvandet af tjenlige Läroböcker på allt sätt uppmuntras?

Under upprepande af huru mycket jag befarar att uppgifterne i denna Framställning icke äro fullständiga, och till och med att några misstag deri sig insmygt, förnyar jag i underdånighet hos Eder Kongl. Höghet min anhållan, att denna Skrift måtte öfverlemnas till granskning af några sakkunniga domare, innan den underkastas någon pröfning, som kunde leda till formliga mått och steg. För öfrigt anser jag mig lycklig genom medvetandet att ej hafva stadnat en overksam åskådare af den allmänna uppfostrans förfall, när en ny Samhällsordning syntes böra påkalla en hastig och verksam uppmärksamhet åt detta föremål.

Med djup undersåtlig vördnad har jag den nåden framhärda

Högborne Furste, Svea Rikes Kron-Prins
Eder Kongl. Höghets

Norrköping d. 3
September 1811.

underdånigste och
tropligtigste tjenare

GUSTAF ABR. SILVERSTOLPE.

[Läsaren kan här hoppa över nästa avdelning och läsa Broocmans svar, som avtryckes därefter, samt sedan läsa vad nu härefter följer. Detta är hämtat ur Silverstolpes sistnämnda bok s. 115 o. f.].

4.

REKTOR SILVERSTOLPES FÖRKLARINGAR I ANLEDNING AF SUB-REKTOREN BROOCMANS ANMÄRKNINGAR*).

Jag har svårt att uttrycka min erkänsla mot Författaren, för den värdighet hvarmed han meddelat mig sina granskningar: den vittnar om renheten af den själ som dikterat dem: den sätter för mig i en klar dag den verkliga förlust vi gjort genom hans frånfälle. Sedan han ej mera sjelf kan vara verksam, må jag få visa den redliga aktning mot hans skugga, att söka befordra hvad han tänkt, utredt och önskat, äfven om det någon gång må kosta uppoffring af mina egna synpunkter. Jag skall lika oförställdt erkänna de misstag hvarom han öfvertygat mig, som försvara hvad jag ännu anser vara rätt.

Den första afdelningen är i det hela ingen kritik på mit arbete. Det är snarare ett svar på en del af de frågor jag framställt; och för den som kan se hvartåt Författarens yrkanden syfta, och kan för sig utföra hvad Författaren på många ställen blott med korta ord antydt, är hans system om den allmänna uppfostrans inrättning ganska klart. Hvilken skulle icke medgifva hans allmänna klassifikation af Skolor, i Barn-Skolor, Borgare-Skolor, Gymnasier eller Lärda Skolor och Universitet? Under dessa klasser inbegripas utan tvifvel alla nödiga särskilda inrättningar för allmänna undervisningen. Jag vill allenast icke aldeles förvandla våra Lärda Under-skolor (Trivial-Skolor) till Borgare-Skolor: jag vill ej undandraga medelklassens barn all lärd undervisning: jag vill ej att vägen för barnets gång till odling skall bestämdt utstakas i den stund det ingår i en viss Skola: jag önskar att genom försök måtte utletas hvilken är den bästa. Jag medger således alltför villigt att Barn-skolor äro de, der undervisningen bör begynnas, och jag tror att undervisningen der bör inskränkas inom förmågan att läsa innantill, räkna och skriva. Skall den sträckas längre måste det stadna inom det enklaste

*) Nyss nämnda bok sid. 115— 117, 119.

af christendoms-kunskapen, samt en tjenligt inrättad Orbis Pictus. — Från dessa Barnskolor (Folkskolor) må alla barn som befordras till en högre odling genom studier, insättas i Trivial-Skola, och der genomgå tvänne förberedande klasser, innan det bestämmes hvad väg de för sin framtid skola söka. De som då ärna gå lärdoms- eller embetsmanna-vägen, fortsätta kursen genom Trivial-Skolan, för att sedan genom Gymnasium komma till Universitetet, och der aflägga de prof Staten föreskrifvit. Alla andra böra flyttas till en särskild Skola af en eller två klasser, hvarest läres hvad för näringsidkare, och andra än Lärda och Embetsmän, är af nöden, till den fullkomlighet att de genast kunna ur Skolan utgå till det första idkandet af sitt yrke. Det må sedan bero af private anstalter, om Skolor till ett fullkomligare lärande af särskilda yrken skola finnas, såsom Handels-Skolor, Navigations-Skolor, m. fl.; äfvensom det kan vara Styrelsens omsorg att inrätta Militär-Skolor och andra Instituter till bildande af mera kunnige eller färdige Embetsmän. — Med denna lilla förändring af Författarens plan, tror jag vårt gemensamma ändamål säkrast skulle vinnas, och jag tror att om vi kunnat confrontera oss, skulle vi snart varit ense. — Den undervisning han i sina Borgare-Skolor föreslagit, vinnes lika, enär, genom en derefter lämpad läsordning, de ämnen som i Trivial-Skolans bägge första förberedande klasser undervisas, ställdes i sammanhang med dem som sedermera i de bägge förestående Borgerliga eller Apologist-klasserna förekomma; och den egentligen lärda eller embetsmanna undervisningen finge, som hittills, behålla sina två klasser i Trivial-Skolan, till vinnande af större grundlighet i de lärda Språkens elementer, och matematiken. Om en gång på dessa förslag afseende skulle göras, och nödiga statistiska upplysningar inhämtades, hyser jag ett hemligt hopp, att den föreslagna i princip grundade reformen, ej skulle möta så många fysiska hinder, som man förmodar. . . .

I anledning af Herr Broocmans anmärkningar, skulle jag finna skäl att anse hans förslag om Folkskolors inrättning riktigt, och tror med honom att de på många ställen på Landet måste vara ambulatoriska. De mindre Stads-Skolorna i Städerna borde dock alla förvandlas till slika Barn-Skolor,

och ingen Stad finnas en sådan förutan. Om, sedan, de större Stadsskolorna, jemte Trivial-Skolorna inrättades, enligt mitt ofvannämnde förslag, med fyra lärda klasser och tvänne borgerliga, och det antal vi äge af Gymnasier bibehölles, samt våra så kallade Katedral-skolor förvandlades antingen till så beskaffade Trivial-Skolor, eller till Gymnasier, anlagda på stället der dessa till äfventyrs saknas, skulle undervisnings-systemet snart närma sig fullständigheten

Carl Ulric Broocman.

OM DET OFFENTLIGA LÄROVERKET *).

Om man öfverväger, huru mycket den offentliga uppfostran, visligen inrättad och sorgfälligt vårdad, kan bidra till ett folks förädling och sällhet; må man förvånas, att så få Regeringar, ej förr än i vår tid, på den fästade sin hela uppmärksamhet, för att gifva åt densamma det möjligen bästa skick i sina Stater. Det är genom *den*, en allmän patriotism kan spridas och alla unga sinnen eldas till oegennyttig verksamhet och de största uppoffringar för Fäderneslandet; det är *den*, som kan väcka ett folks alla slumrande krafter, lära det känna sin rätta bestämmelse, samt härda och öfva det, att med mod kunna möta alla faror; *den*, som kan bilda ungdomens vaknande förstånd, lära det med eftertanke åskåda och behandla allt i världen, och utrusta det med nödiga kunskaper; *den*, som kan vänja till ihärdigt arbete och allvarligt nit i alla företag, väcka vördnad och kärlek för all sanning och dygd, afsky för allt falskt och lastbart, och lära att endast värdera personlig förtjenst; *den*, som hos ett uppväxande släkte åter kan lifva ett folks slocknande Religionskänsla, och lära det genom de heliga Urkunderna igenfinna vägen till Jesu öppnade Himmelrike. — Den offentliga uppfostran är det, som än ytterligare kan och bör gifva alla Samhällets med-

lemmar en allmänt mensklig bildning, och därför redan emotager till undervisning det sexåriga barnet, på det i denna första lärotid dess själs krafter ej genom en falsk behandling må förslöas och insöfvas, och det för alltid beröfvas förmågan att kunna vinna någon rätt förståndsodling; det är *den*, som drager omsorg att tillfällen må gifvas för en högre medborgerlig odling, att alla de språk och kunskaper af ungdomen må kunna inhämtas, som äro nödiga till handel och sjöfart mellan Folken, och alla näringars och konstners lif inom ett Samhälle; och det är ändtligen *den*, som för utvalda ynglingar öppnar Vettenskapernas fält och källor, och bereder dem att framgå som fullbildade män, hvilka bland Nationen upprätthålla kultur, seder och kunskaper, i det de antingen, som Embetsmän af alla klasser, praktiskt använda sina förvärfvade insigter, eller såsom forskare söka att djupare intränga i sanningens helgedom och genom nya upptäckter gagna sitt folk och sitt släkte.

Så vidsträckt är den offentliga uppfostrans förmåga. Men, frågar man billigt, hvarigenom, på hvad sätt kan den uträtta allt detta? Efter min tanke äro i allmänhet följande Inrättningar dertill nödige:

1. *Barnskolor*. Sådana böra finnas öfverallt i ett Rike, så i Städer som på Landet. Deras inrättning är af största vikt och stort inflytande i ett Samhälle. Ty det är dessa skolor, som först mottaga barnen till undervisning, för att väcka deras slumrande själskrafter, och gifva dem alla en god riktning. De lägga således grunden för all framtida bildning och bibringar det unga sinnet antingen håg eller olust för kunskaper. För massan af Nationen äro de ock de enda läroanstalter; hela den arbetande folkklassen får i dem all sin odling och tarfvar icke andra än de elementära kunskaper och färdigheter, som de meddela. Här läres nemligen: att rätt förstå och nyttja, *läsa och skriva modersmålet*; att *räkna* i hufvudet och med siffror i enkla tal, att visligt betrakta *Jorden* och *hela Naturen*, samt att rätt förstå och använda *Bibelns* enklaste läror och berättelser, allt efter de mest bildande metoder, utan att något så försvåras, att olust och afsmak väckes, eller något så lättas, att det unga sinnet förslappas och

) Magasin för föräldrar och lärare. Andra bandet. Stockholm. Tryckt hos Carl Delén (1811) 1812; tredje häftet s. 1 o. f. Avtryckt även i Silverstolpes Försök. Jfr.: Om förhållandet imellan våra högre och lägre Läroverk och nödvändigheten af dess bestämmande, i anledning af framl. Kon-Rektorns och Ledamotens af Kongl. Kommittén för Uppfostringsverket, Broocmans Afhandling i Femte Häftet af dess Magasin för Föräldrar och Lärare. (Insändt) i Journal för Litt. o. Theat. 45 (24/2), 47 (28/2) 1813.

afvänjes från eget arbete. Vid den bibliska Religions-undervisningen bör åt alla dem, som ej öfvergå till några högre Skolor, gifvas en historisk öfverblick af Religionens och med detsamma mensklighetens viktigaste öden, äfven inom Fäderneslandet; väl valda moraliska berättelser böra användas, att rätt utveckla och stadga de moraliska begreppen, patriotiska sånger och biografier, att lifva och stärka fosterlandskärleken. Dessa Skolor behöfva egentligen endast en Lärare, en lärbok och en klass; men särskilda lokaler och omständigheter göra här många modifikationer nödvändiga. Nästan alltid skall Läraren finna nödigt att efter olika framsteg afdela sina nybegynnare i tvenne eller flera flockar, af hvilka han undervisar en i sender, medan de öfrige antingen för sig sjelfve sysselsättas med mekaniska öfningar, (såsom att skriva, rita, o. s. v.) eller äro de frånvarande. Stundom kunna dessa Skolor, helst då de äro inrättade endast för fattiga barn, med mycken fördel hafva en särskilt Industri-klass, der dessa mellan undervisnings-timmarne öfvas i enkla och passande handarbeten. På landet måste ofta undervisningen i ofvannämnda stycken inskränkas till det allranödvändigaste, helst då Skolinrättningen är ambulatorisk. I något större Städer deremot måste den utvidgas, då dessa Barnskolor hafva två eller flera Lärare, och följaktligen flera klasser. Dessa högre klasser böra då till läro-ämnen och inrättning svara mot de lägre af en fullkomlig Borgare-Skola.

2. *Borgare-Skolor.* Man skulle med lika rätt kunna kalla dessa Inrättningar *Medborgare-Skolor*, eller högre Stads-Skolor, emedan icke endast den tillkommande Borgaren, utan alla framtida medborgare, som önska och behöfva en högre bildning än hand-arbetaren, i dem finna ett öppnadt tillfälle, att inhämta de dertill nödiga kunskaper. Som mängden af den ungdom, hvilken besöker dessa Skolor, är i den ålder (mellan 8—14 år), att den ännu icke kan hafva bestämt sig för något visst lefnadsyrke, måste undervisningen här blott sträcka sig till det, som tillhör hvarje hyfsad Samhällsmänniska, att veta; och Borgare-Skolornas rätta ändamål blifver således: *att gifva ungdomens själskrafter en allmänt mensklig och medborgerlig bildning.* Deras antal i ett land behöfver på långt när icke

vara så stort, som Barnskolornas; ty icke en tjugonedel af Nationen söker denna högre bildning. Dock borde de icke saknas i någon stad, som har öfver 2000 Invånare och drifver någon betydlig handel. En sådan Skola har 4 klasser; men minst 5 Lärare, på det hvar och en af dem efter tur måtte njuta sin hvilodag ifrån det mödosamma och angripande undervisnings-arbetet. Utom Rektor, som har uppsigten och styrelsen af det hela, äro alla öfrige Lärare af lika anseende. Ingen af dem är bunden vid någon viss klass, att der jemt undervisa och i alla stycken; utan hvar och en åtager sig vissa läro-ämnen, i hvilka han handleder ungdomen, ifrån den nedersta till den öfversta klassen. Så endast kan undervisningen få enhet, skol-arbetet lif och glädje, och hvarje lärare ett lika anseende hos ungdomen. — Allt som läres har sina bestämda kurser, eller sin vissa tid, inom hvilken det måste vara genomgånet. I den nedersta klassen absolveras alla dithörande kunskaper hvarje halft år. I de båda medlersta klasserna räcka kurserne ett år, och i den öfversta tvenne. Genom en flitig repetition söke man att fästa allt som läres, så djupt möjligt är, i ungdomens minne. Minnet emottager dock intet, som ej först fattades af förståndet. Jemte språken, som fordra en jemn och daglig öfning, sysselsätte man det unga sinnet högst med tvenne vettenskaper på en gång. Vid denna timvisa läsning, nu af en, nu af en annan, ryckes uppmärksamheten oupphörligt ifrån det ena läroämnet till det andra, utan att rätt kunna fästa sig vid något, samt intränga deri och vinna kärlek för detsamma. Endast vid en längre och jennare, ja daglig sysselsättning med en vettenskap, märker man sina framsteg, gläder sig deröfver, får lust och ifver för dess lärande, och uppfattar den i bästa sammanhang, hvilket ej sker, då den, ibland en mängd andra saker, blott förenas några få timmar i veckan.

De vettenskaper, som i dessa Skolor böra läras, äro: 1. *Geografien*, ty det tillhör hvarje bildad människa att känna sin boningsplats. Denna lära må dock icke, som hittills varit vanligt, blott bestå i ett kort namnregister på länder, städer och floder, efter den politiska indelningen, utan den framställe först jorden i dess naturliga indelning efter berg, floder, sjöar och

haf, och i dess olika zoner med deras olika alster och naturverkningar. 2. *Natur-kunskapen* stöter således här tillsammans med Jordbeskrifningen, och bör i sin första kurs ej vara skild derifrån. Ungdomen lär således först betrakta Naturen i dess helhet och stora sammanhang, innan den vid en sednare kurs, efter en mera systematisk indelning, föres till den upplyftande naturåskådning, som ingen bildad människa borde sakna. 3. *Historien*, som visar genom hvilka stora män, hvälfningar, öden och uppfinningar, människoslägtet ernått sitt närvarande tillstånd, intager ett viktigt rum i den allmänt menskliga och medborgerliga bildningen, men bör icke för tidigt och utan tillbörlig förberedelse begynnas. *Fäderneslandets öden* betraktas i sammanhang med mensklighetens, och gifves åt denna undervisning, genom biografier öfver Samhälls-välgörare, och patriotiska sånger och fester, ett eget lif. En statistisk öfversigt af landets närvarande tillstånd slutar denna undervisning, och visar huru, genom alla olika stånd och yrken, Samhället upprätthålles samt hvilka förmåner eller olägenheter möta så vid det ena som vid det andra. Detta tjene till anledning i val af yrke, och förberede på inträdet i verlden. 4. *Geometrien*. Denna evident vettenskap må drifvas med all flit och omsorg, och på ett sätt, att ungdomen sjelf liksom uppfinner lärorna och bevisen, samt den praktiska användningen.

Räkenkonsten, förberedd i Barnskolan, blifver här mera en mekanisk färdighet, att umgås med siffror, dock alltid efter förstånds-reglor, börjande ifrån de fyra species och gradvis fortgående till kurs och vixel-räkning. Bland mekaniska färdigheter, dem Borgare-Skolan ej försummar, hör naturligtvis *Skrifkonsten*, likasom den äfven borde lemna tillfälle till *Rit-öfningar*.

Af språk är intet angelägnare än *Modersmålet*. Det läres grammatiskt ifrån nedersta klassen, och bör grundläggas all annan grammatik, samt flitigt användas till stilöfningar. Genom jemförelse med ett närslägtadt språk göre man uppmärksam på modersmålets egna bildningssätt. Hos oss vore *Tyska språket* härtill mest passande, som äfven borde börja läras i den nedersta klassen och sedan fortsättas i de öfriga. I andra klassen tillkommer *Fransyskan*, och i den tredje *Latinen*, som på lika

sätt blifva fortsatta. Undervisningen i *Latinen*, såsom ett af fornälderns klassiska språk, bör utgå från bekantskapen med det folk, som fordom talat detsamma. Om Rom, Romarnes seder, bedrifter och verk, berätte derföre Läraren ofta, och finne i den Latinska Elementarbok, som först läses (och hemma repeteras), grunden härtill. Dess ord och satser vare så ställda, att Grammatikans former lätt deraf kunna läras och flitigt öfvas. Genom en sådan början skola de unga sinnen snart röja sig, som lifvas af begär att närmare lära känna den klassiska fornäldern, hvartill Borgare-Skolan eljest alldeles icke är rätta orten. Här gifves blott en försmak deraf, och läres endast så mycket af *Latinen*, att hvad i borgerliga sammanlefnaden förekommer af detta språk må riktigt förstås och begagnas. De ynglingar, som egna sig åt studierna, bringa *Latinen* i Borgare-skolan så vida, att de utan gröfre grammatiska fel kunna skriva detta språk, och obehindradt öfversätta den *Krestomati* de genomgått. Vid de nyare språken utgöra skrif- och tal-öfningar en hufvudsak; de måste derföre flitigt drifvas. I öfversta klassen erhålle ock ungdomen en kort öfversigt, så af modersmålets, som af Franska och Tyska språkens Litteratur och bästa författare. Om med Engelskan kan göras någon början i Skolan, ankommer på omständigheter; åtminstone bör den ej uppföras på *Lektions-Katalogen*.

Den *religiösa* och *moraliska bildningen* sker förnämligast genom Bibelns rätta läsning och användande; men öfver detta grannliga ämne fordras en egen utförlig afhandling. Likaså om *sången*, huru den kunde upphöjas till ett verkligt förädlingsmedel för människans hela känslöförmåga.

Mängden af ynglingar utgår från dessa Skolor i borgerliga lifvet, och inträder genast i de yrken de välja. Blott få utvalda öfvergå till de högre läroanstalter, som bilda dem till vettenskaps-idkare och kulturens bevarare bland Nationen. Dessa läro-anstalter äro:

3. *Gymnasier* eller *Lärda Skolor* . . . [och]

4. *Universiteten* . . .

Förslag

till

Enhet och Medborgerlighet

i

de allmänna

Undervisnings-Verken.

Non scholæ sed vitæ discimus.

STOCKHOLM,

tryckt hos FR. B. NESTIUS, 1823.

[Författare: historieskrivaren ANDERS FRYXELL.]

Då man betraktar våra af Staten stiftade Undervisnings-Verk, så finner man uti dem en söndring och ensidighet, som är betänkelig. Man ser nemligen för militärers bildande en särskild Skola, Krigs-Akademien, inrättad, uti hvilken barnen från 13 års ålder afstängas från gemensamhet med andra gossar, och uppfostras endast för detta stånd. En annan inrättning, de lärda Skolorna, intager barnen redan vid 8 år uti sin krets och uppammar och uppfostrar dem lika ensidigt endast till civila och ecclesiastika embetsmän examina. En tredje anstalt, Närings- eller så kallade Apologist-Skolorna, har till föremål bildandet af lägre embetsmän samt sådana medborgare, som ej ega publik befattning, såsom handlande, näringsidkare, handtverkare m. m. Då man härtill besinnar, att böndernas barn på landet äfven hafva sin särskilda uppfostran, så kunde man blifva frestad att tro, det Sverges fyra Stånd genom fyra olika Uppfostrings-anstalter vore på vägen att vilja fullkomligt utbildta sig till fyra särskilda Kaster i likhet med de Indiska.

Att detta förhållande är långt ifrån det rätta, inser enhvar lätteligen. Det finnes kanske intet säkrare medel att hos det uppväxande släktet grundlägga en allmän och ren kärlek till medborgare och fosterland, än en för alla gemensam uppfostran, der de blifvande medborgarne, utan åtskillnad på stånd och vilkor, såsom bröder tillsammans uppväxa och undervisas, ända till den tid, då deras olika anlag, förmögenhet och framtida yrken oundgängligt kräfva en sådan söndring. Deremot på den fot Undervisnings-Verken nu stå, skiljas barnen alltför snart ifrån hvarandra. De vänjas redan tidigt att anse sig uteslutande tillhöra en egen klass af medborgare inom Staten, och komma således straxt till känslan af söndring *från*, och derpå vanligtvis

följande opposition *mot* de öfriga samhälls-klasserna. Hvert detta leder, ses tydligen. Den granna, broderade Kadetten föraktar Skolgossarna, och desse hata eller afundas honom tillbaka. På samma sätt kan äfven samma oenighet uppkomma mellan barnen i en lärd och en Närings-Skola, och så beredes redan tidigt stånds-hat och jalousie i det unga hjertat; och i stället för välvilja mot alla medborgare, uppammas denna ensidighet och egenkärlek, som i framtiden uppenbarar sig under de olika yttrade, men alltid lika förhatliga skepnaderna af esprit du corps, ståndsintresse och skrå-anda.

Det torde ej behöfva mera ordas härom, för att visa huru skadlig Uppfostrings-Verkens söndring i detta afseende är. Men äfven en annan ganska menlig verkan af denna splittrade uppfostran bör anmärkas. Huru kunna nemligen barnen vid 8 å 12 års ålder, huru kunna väl föräldrarna sjelfva inse, till hvad yrke och befattning dessa i en framtid blifva mest passande? Detta är väl oftast omöjligt; och deraf händer, att hvars och ens blifvande verkningsskrets i hans barndom af en slump bestämmes. Om han sedan vid mognare år finner misstag häri vara begånget, så är det vanligtvis för sent; ty få äro de, som ega mod och tillfälle att öfvergifva de redan vunna fördelarna på en bana, för att ånyo börja på en annan. På detta sätt hafva mången medborgares anlag och förmögenheter försvunnit för Staten med oändligt mindre nytta, än om de fått användas på en plats, som han vid mognare år och sansad pröfning funnit vara den för sig mest passande. Ännu en olägenhet. Våra lärda Skolor hafva hitintills och skola troligen äfven hädanefter öfverflöda af exempel på gossar, som dels för egna mindre lyckliga naturanlag, dels för föräldrarnas knappare tillgångar borttagas från klasserna för att sedan i närande yrken användas. Huru liten nytta hafva nu icke dessa af sin drygt och dyrt förvärfvade förmåga att deklinera och konjunga på Latin och Grekiska, och att nödtorfteligen explicera Cornelius och Curtius? Det hade väl varit mer ändamålsenligt, om de i dess ställe vinnlagt sig om sitt modersmål, Geografi, Hi-

storia, Naturkunskap, Aritmetik, Geometri och de lefvande språken.

Författaren vill nu försöka visa, huru denna splittring i Uppfostrings-Verk och Undervisnings-ämnen så småningom uppkommit och utbildat sig; ty först sedan man upptäckt det ondas upphof, kan det naturligaste och bästa botemedlet deremot uppfinnas.

Det var neml. en tid, då Latinet var det element, hvori all bildning lefde, rördes och hade sin varelse. Det talades af Furstar, statsmän och lärde, och alla betydligare skrifter voro författade på detta språk. De nyare språken voro deremot ännu råa och ouppodlade; derföre var också Grekiska och Romerska Litteraturen det enda föremålet för dåtidens estetiska uppmärksamhet. Igenom de då varande häftiga Religions-tvisterna samt deras inflytande på Europas politik, hade den Teologiska Dogmatiken jemte den Skolastiska Filosofien ådragit sig den allmännaste uppmärksamhet, så att dessa ämnen tillika med de klassiska språkens kännedom voro hufvudfordringarna af hvarje bildad man.

I denna tid och i denna anda stiftades våra publika lärda Skolor i Sverge. Men nya tider hafva medfört nya fordringar. Latinet, som förut varit på vägen att konstituera sig till ett stående universal-språk för all odling, hade redan förut fått ett svårt slag af Luther, då han förvisade det från allmänna Gudstjensten, så att de populära religiösa skrifterna författades på de lefvande språken, hvilka härigenom fingo sin första, småningom tilltagande, odling. Ett ännu svårare slag fick Latinet genom protestantismens anda och syftning i allmänhet, att neml. sprida ljus och kunskaper till alla medborgare-klasser; hvadan det blef nödvändigt att ej nyttja ett blott för de lärda förstänligt språk. Hof och Diplomatiik öfvergåfvo också snart Latinet; och äfven Vetenskaps-männen funno, att då de behandlade lefvande ämnen i ett dött språk, så våldfördes och förderfvades språket och vetenskapernas ande qväfdes.

Derföre författas också nu för tiden nästan alla betydliga vetenskapliga afhandlingar på de lefvande språken. Dessa språk hafva dessutom utbildat sig och frambragt en Litteratur, hvilken är lika angelägen för en bildad man att känna som den antika, och hvilken dessutom i mångas tycke fullkomligt kan jämföras med den Romerska. Genom allt detta har Latinska språket, från det tillfälliga värdet, att vara de lärdas tungomål och det hufvudsakligaste bildningsmedel, nedsunkit till sitt egentliga språkvärde, d. v. s. det värde, som det genom sina författares förträfflighet och sitt historiska intresse erhåller. Det andra den tidens hufvudämne, den dogmatiska Teologien, har äfven i sin dåvarande form förlorat sitt allmännare intresse, sedan de tvister, som föränledde den, nu mera lyckligtvis ej äro till, utan Kristenheten börjar besinna de orden, att *bokstafven dödar, men Anden gör lefvande*. I stället för dessa ämnen hafva nu andra framträngt och genom tidsandans förändrade riktning blifvit angelägnare för den bildade mannen. Sådane äro modersmålet, Geografi med Naturkunskap, Historia och Statistik, Geometri och de lefvande språken.

Så hafva tiderna förändrat sig, men examens-författningarna och de lärda Skolorna stannade och stå ännu, i sin hufvudsakliga riktning, qvar i deras fordna skick. De förre fortfara att fordra af nästan alla embetsmän, att de först skola kunna skrifva och tala Latin, ehuru knappt en och annan deraf i framtiden drager någon hufvudsaklig nytta. För denna orsak måste nu i de lärda Skolorna så mycken tid förspillras på inöfvandet af Latinska fraser och lokutioner, på tema- och kriaskrifningar; en tid, som med mycket mera nytta kunde användas på inhämtande af sådana kunskaper, genom hvilka innehafvaren i en framtid kunnat gagna sig och Staten. Examens-författningarne fortfara ännu att fordra af de flesta blifvande embetsmän en noggrann kännedom af den Dogmatiska Teologien enligt något Latinskt kompendium. Af denna orsak måste gossen redan i 4:de Klassen upptaga sin tid med läsning af ett Latinskt teologiskt kompendium, och i Gymnasium använ-

des ej mindre än 4 å 6 timmar hvarje vecka under 3 å 4 års tid på detta ämne, som likväl ändå vid Akademien kräfvor ett par månaders studium före examen. Man må då väl fråga, hvad nytta den blifvande Läkaren, Domaren eller Militären hafva vunnit af detta tids- och för en gosse tålmodis-ödande studium. Alnanders Salighets-lära, väl läst, samt en redig Kyrko-historia vore tillräckligt för de fleste, och skulle åtminstone icke medföra den ledsnad, och deraf någon gång möjligtvis uppkommande afsmak för Teologi i allmänhet, som de Latinska tesernas utanläsning m. m. så lätt förorsakar.

Vidare har man fordrat, och den sista Skol-ordningen befaller uttryckeligen, att ingen lärjunge i lärd Skola får undandraga sig läsningen af Hebreiska och Grekiska språken. Hvad nu det förra beträffar, så är det väl orätt, att af alla embetsmän fordra det, som endast tillhör Presteståndet. Den Hebreiska, de andra lärt, glömma de straxt efter tagen Student-examen, och dermed är den derpå använda tid fruktlöst förbigången. Detta sednare förhållande gäller äfven om Grekiskan. Detta språk, med sin härliga, ännu oöfverträffade Litteratur, vore i sanning värdt att närmare kännas; men tiden går oafbrutet fram, och Hellenernas språk med deras kultur aflägsnar sig allt mer. Blott få ega tid nog öfrig från andra nödvändigare studier och derpå följande närings-bekymmer och embetsmannagöromål, att intränga i denna helgedom, äfven om de förut i Skolan inhämtat de förberedande kunskaperna dertill; och detta språk med sin Litteratur blifver förmodeligen hädanefter en Hesperisk trädgård, hvars gyldene frukter blott den egentliga Litteratören får tillfälle att eröfra och njuta.

Dessa oeftergifna fordringar, rakt stridande mot tidsandans, frambragte slutligen och underhålla ännu en opposition mot de lärda Skolorna. Fäder, som antingen sjelfva erfarit, eller af andra hört, hur ringa nytta den blifvande medborgaren har utaf vissa skolstudier, togo sina söner ur

de lärda Skolorna och gäfvö dem genom enskilde lärare den undervisning, hvar och en fann för godt. De läto ej afspisa sig med den satsen, att Latinska Grammatikan är en oundgänglig grund för all Grammatik, utan påstodo, att hvarje bildadt språk hade sin Grammatik, hvilken, redigt lärd, måste ge samma redighet åt tanke och tal. — Ännu mindre låta de förleda sig af de granna målningarna öfver Gustaf Adolfs och Kristinas tidehvarf, då alla embetsmän talade Latin. Föräldrarna invända icke så orätt, att man i uppfostran, liksom i allt annat, måste besinna skillnad uppå förr och nu. — Då slutligen de lärda skol-studiernas försvare invända, som ännu sker, att ehuru många skol-studier ej medföra någon direkt nytta för sin innehafvare, så uppodla de dock hans fattningsförmåga och skärpa hans tankekraft och böra derföre bibehållas; så svara föräldrarna härpå, att samma odling och skärpande af fattningsförmåga och tankekraft hade kunnat åstadkommas genom andra, mera tidsenliga och gagnande kunskaper. — Staten fann slutligen äfven sjelf, att många dess medborgare hvarken hade tid eller råd att genomgå de lärda Skolorna; och deraf föranleddes Apologist-Skolorna, såsom det *första medgifvande* tidsandan framtvingade. — De militära embetsmännen, som alldeles icke behöfde dessa vidlyftiga klassiska och dogmatiska studier, föranleddes derpå Krigs-Akademien, såsom det, *andra medgifvandet*. Men i stora städer återstod ännu en klass af ynglingar, som, ämnande sig till de närande Stånden, likväl ville förvärfva sig någon allmän och högre bildning, dock icke bestående i de klassiska språken och Dogmatiken, utan i mera medborgerligt gagnande kunskaper. Då desse ynglingar således ej gerna ville förspilla sin tid i de lärda Skolorna, fingo de sin undervisning dels af enskilda lärare, dels i pensioner. Som nu likväl, enligt den här antagna principen, Staten bör dirigera och derföre äfven bekosta det uppväxande släktets bildning, så framtvingades häraf uti sista Skol-ordningen de högre Apologist-Skolorna, såsom det *tredje medgifvandet*; och härmed fullbordades Undervisnings-Verkens söndring till den grad,

som nu råder, och vars beklagansvärda följder Förf. i början af denna uppsats sökt visa *).

Men huru skall nu detta botas? Huru skall enheten i Uppfostrings-Verken återställas? Härtill finnas endast tvänne utvägar.

Den första, att tidehvarvet med sin bildning och sina fordringar skall tvingas tillbaka till 1600-talets skick, och alla barn utan undantag nu som då börja med att lära sig Latin, Grekiska, Hebreiska, Dogmatik, Definitions-Filosofi m. m. Hvar och en finner klarligen omöjligheten och orimligheten häraf. Det som är dödt, är dödt och kan ej återupplifvas; ty det är fåfängt genom främmande medel försöka att återgifva lif åt en kropp, som medan han lefde ej hade nog kraft att emotstå förgängelsen. Man har väl på dessa sista åren trott sig förspörja, i synnerhet i hufvudstaden, en utmärkt håg för den klassiska bildningen samt

*) Gillar man denna söndring, så äro också alla grundade anmärkingar, Förf. hört göras mot nya Skol-ordningen, endast partiella, och sådana som lätt kunna afhjelpas genom, den derföre så orätt taflade, Skol-revisionen.

Nya Skol-ordningen förekommer Förf. som sista försöket att med yttersta stränghet upprätthålla 1600-talets lärdom åtminstone i Embetsmannaklassen, då man ej mera kan hindra, att de öfriga medborgarne öfvergifva den. Endast på detta sätt kan man förklara flere annars oförklarliga föreskrifter; t. ex. läsningen af Theologia Dogmatica på Latin redan i fjerde klassen; Latinska talöfningar och öfversättning från Grekiskan på Latin i Gymnasium; och slutligen, att man i de lärda Skolorna icke allenast helt och hållet saknar föreskrifter om Svenska språkets regelbundna och noggranna lärande, utan att detta är till och med afstyrkt; hvilket märkvärdiga yttrande bevisar, huru långt man kan föras från sanningen, då man bygger på en orätt princip. Man vill hos lärjungen utbilda redighet och ordning i tankar och begrepp, och vill ändå att han alla dagar skall tala och skriva sitt modersmål, ej ledd af säkra, bestämda regler, utan endast af en slump eller osäkert gehör. Det är ej här tid och tillfälle och torde ej heller behövas, att ytterligare bevisa origtigheten af detta Skol-ordningens yttrande. Men den, som vill se Svenska språkets rättighet i detta fall kraftigt och med ett Svenskt hjertas lågande känsla och vältalighet försvarad, hänvisar Förf. till den förträffliga uppsatsen *Om uppfostran till Patriotism* af vår odödlige Broocman.

stor talrikhet vid de lärda Skolorna. Men denna frekvens tror Förf. vara föranledd, dels af det förtroende de nya inrättningarnas autoritet framkallat; dels också af den under sista decennium på hela vår Litteratur verkande reaktion mot de Fransyska, på frihet och sundt förstånd hvilande upplysnings-ideerna; hvilka i sin mäktiga, någon gång brådstörtade, framfart öfverändakastade så många fördomar i uppfostran, likasom i andra ämnen. Derföre tror också Förf. att Latinskrifvandet, Grekiskan och Dogmatiken snart åter skola bortskrämma många af dessa nykomlingar, och de lärda Skolorna blifva mindre besökta af sådana barn, hvilkas föräldrar kunna påkosta dem en annan uppfostran. I synnerhet skall detta blifva händelsen, om ej Student-examen skärpes, utan fortfar att insläppa ynglingarna på de enskilda embetsmannas studiernas bana, utan förut inhämtade noggranna elementar-kunskaper.

En annan utväg måste sålunda uppfinnas för att åstadkomma denna åsyftade Uppfostrings-Verkens enhet; och denna andra utväg måste naturligtvis bestå deri, att för den första gemensamma undervisningen uppgifva, om möjligt är, andra föremål och ämnen, som äro gagneliga för alla stånd. Om Förf. ej misstagit sig, äro denna tidens huvudämnen, näst religions-undervisningen, modersmålet, räkna, geografi med naturkunskap, historia och statistik, geometri, fysik och de lefvande språken. Utan att vara någorlunda hemma i dessa ämnen, kan man svårligen känna och förstå sin tid, d. v. s. vara en *bildad man*; ännu mindre planmässigt och verksamt gripa in i dess händelser, d. v. s. vara en *verksam, bildad medborgare*. — Derföre finner man, att mången borgersman, som lärt dessa språk och derigenom kastat sina blickar kring verlden, man finner, säger jag, att han härigenom fått ett varmt intresse för hvad som tilldrager sig i den odlade verlden, och mellan sina arbetsstunder, dels genom läsning, dels genom samtal, ifrigt söker underrätta sig om de förändringar, som tima i menniskoslägtets politiska, vetenskapliga och litterära tillstånd. Deremot ser man, att de, som i sin ungdom i de lärda Sko-

lorna förnämligast lärt sig Latin och Grekiska, så framt de ej sedan af egen drift lära sig nya språken och intränga i det lefvande slägtets odling, tillbringa de sin tid i en fullkomlig okunnighet och bekymmerslöshet om de nya verk och åsikter i vetenskaper, konster och statsförfattning, som den sig allt mer förädlade menskligheten frambringar. Ja! ofta hämta dessa så kallade lärde ej en gång genom tidningarna någon redig öfversigt af de yttre politiska förändringarna under deras egen lefnad. Och allt detta är ju helt naturligt. Deras blickar hafva aldrig blifvit rigtade åt detta håll. Deras historia slutar med Roms förhärjande af barbarerna; och barbarer blifva för dem alla sednare folk, hvilkas litteratur de anse ej löna mödan att lära sig känna; ty det korta historiska kompendium, de i Gymnasium genomgå, är ej tillräckligt för att inviga dem i ny-europeiska historien, hvilken till omfång, storhet och inveckling så långt öfvergår det gamla. Derföre kasta de sig oftast tillbaka i armarna på den klassiska Litteraturen, läsande och lefvande endast i den. Eller också, som vanligare är, lemna de all litteratur och odling på båten, öfverlemnande sig blott åt ekonomiska bestyr. Lagerkrönta exempel ur denna sista klass äro ej sällsynta, sedan de tre så kallade Magisteråren locka mången från den dal, i hvilken och för hvilken han blifvit född, upp på Parnassens branter, icke för att der stanna kvar, lycklig genom lyssnandet till Musernas sånger, och genom den härliga utsigten öfver menskligheten; utan endast för att i hast afrycka åt sig en liten lagerqvist, och sedan skynda ned igen, för att med denna talisman tre år tidigare kunna tilltrolla sig några tunnland jord, en hustru och ordinarie lön.

Förf. har nämt de läro-ämnen, han anser vara allmänt medborgerligt gagneliga. Uppfostrings-Kommitéen har sjelf erkänt dessa ämnens allmänna behöflighet, då den genom Skol-ordningen föreskrifver i Apologist-Skolor just dessa samma ämnen, såsom "*beredande en allmän medborgerlig bildning.*" Enligt samma Skol-ordning, skall äfven i de lärda Skolorna samma allmänna medborgerliga bildning erhållas,

men först sedan lärjungen förut hufvudsakligast lärt Latin, Grekiska och Hebreiska.

Nu frågar Förf. om det ej vore mera konsekvent, att låta alla barn straxt börja med den medborgerliga bildningen, emedan de dock alla, både vetenskaps-idkare och embetsmän, skola blifva medborgare; då det deremot står i vida fältet, huruvida en gosse i lärd Skola framdeles blifver embetsman eller ej? Först då denna allmänna odling vore inhemtad, borde ju embetsmannabildningen följa? I denna fråga ligger nu den *andra och enda utvägen* att återföra enhet i vår uppfostran. Den består då deruti, att *låta dessa uppräknade allmänt gagneliga kunskaper äfven blifva de första gemensamma föremålen för den publika undervisningen, så att ynglingarne ej söndras i olika Undervisnings-Verk, förr än det nödvändigt kräfves.*

Det vill säga, vidare utveckladt, att i första klassen borde läras Kristendom, Svensk Grammatik, Geografi, Bibliska och Svenska historien, jämte skrif- och räkning. Ut i andra klassen fortsättas dessa ämnen och till dem läggas ytterligare naturkunskap, allmän Historia, Geometri samt de lefvande språken. Dessa kunskaper skulle sedan i högre klasser uppdrifvas, tills lärjungen kunde med säkerhet explicera och grundligt grammatikaliskt resolvera Tyska och Franska, samt i de öfriga ämnena hunnit den skicklighet, som sista Skol-ordningen kräfver af en afskedstagande Gymnasist. Vid omkring 16 år kunde en gosse hafva slutat denna kurs. Då först blefve det fråga, om han ville gå till de närande Stånden eller intränga på embetsmannabanen. I detta sednare fall skulle han då vid en lärd Skola, Gymnasium, Akademi eller hvad man vill kalla det, fullkomna sina förut grundlagda studier, och dessutom förvärfva sig färdighet i de lärda språkens explicerande och resolverande.

Fördelarne af en så ordnad undervisning skulle blifva både många och stora. Först och främst skulle den ostridigt bidra till beredandet af allmänt medborgerligt tänkesätt

samt undanrödja de frön till ensidighet och ståndshat, som Uppfostrings-Verken i sin nuvarande söndring befordra. *För det andra* behöfde ej ynglingarne göra det svåra valet af framtida yrke förr än vid 16 år, då utvecklade anlag, vaknad omdömesförmåga och redan vunnen erfarenhet tjena till någon ledning. *För det tredje*, skulle de ganska många ynglingar, hvilka troligtvis hädanefter som hittills, nödgas för tidigt öfvergifva Skolorna, likväl hafva något väsentligt gagn af allt det de lärt, åtminstone mera än tills dato varit händelsen med dem, som gått från de lärda Skolorna. *För det fjerde*, skulle detta medel mera än något annat bidra så väl till att minska antalet af tärande medborgare, som att från embetsmannaklassen utestänga alla odugliga hufvud. Ty endast den, som kände med sig sjelf och af redan vunnen erfarenhet, att han hade lätt för att lära, skulle ega mod att vid 16 års ålder börja det så svåra Latinska studium med thy åtföljande vetenskaper. Den åter, som blott med mycken möda och enträget arbete kunnat förvärfva sig den ofvan omtalade medborgerliga bildningen, skulle, i känslan af sin ringa fattningsgåfva, sky tillbaka från det mångdubblade arbete Latinet skulle kosta honom och i dess ställe gå in i de närande stånden, och det så mycket häldre, som han funne sig redan utrustad med de kunskaper, hvilka erfordras för att kunna der arbeta med framgång. På detta sätt skulle man få en ganska bildad medborgare-klass i de närande stånden, och en embetsmannaklass bestående af förnämligast goda och ljusa hufvud. Och allt detta, genom ett medel lika oskyldigt som enkelt och naturligt, utan tillgripande af till sin princip så betänkliga föreskrifter, som Skol-ordningens I Sekt. 5 Kap. 4 §. Denna förändring kan äfven utan någon ökad utgift åstadkommas, då den ej åsyftar några nya inrättningar, utan blott en förändrad ordning i läroämnenas föredragning. Tvärtom skola kanhända flera af de nu nödvändiga enskilda Skolorna då blifva ganska umbärliga.

Mot detta förslag torde förnämligast följande inkast kunna göras. *Först* "att ingen vid så sena år kan fullkomligt

“lära Latinet.” Härtill svaras, att då man enligt Förf:s förslag förut lärt sig en redig och sammanhängande Grammatik och dessutom ej behöfver att tala och skriva Latin*), så skall visserligen ett godt hufvud på 2 å 3 år lära sig att med redighet och lätthet explicera och resolvera de de vanligaste Latinska Auktorerna.

Det andra inkastet är, “att Latinet är af ett så stort och allmänt värde framför andra språk, att det äfven framför andra bör allmänt läras.” Denna sats är redan af erfarenheten bevisad falsk; ty hade Latinet ett så stort, så allmänt intresse, så skulle det aldrig hafva kunnat utträngas, såsom skedt är och ännu dagligen sker. Men då man, en sådan erfarenhet oakad, ofta nog hör denna sats upprepas af bildade och tänkande män, så vill Förf. försöka (Tentare licet), att ända till yttersta tydlighet ådagalägga, att Latinet ingalunda har detta påstådda, framför andra språk framstående värde. Han vill nu derföre genomgå och undersöka alla de intressen, som kunna tilläggas detta språk.

Man påstår då först, “att Latinet har ett öfverträffande *historiskt* värde, emedan det framställer den märkvärdigaste period i mensko-odlingens historia, och bör derföre nödvändigt kännas.” Härpå svaras, att detta till någon del kan lämpas på den Grekiska, men icke på den Romerska, hvilken med sina märkvärdiga uppträden dock ingalunda, hvarken till djup eller omfattning, kan jämföras med den stora ny-europeiska historien och dess lysande perioder, Korstågen, Reformationen, Europeiska Stats-Systemet och dess Verlds-herravälde, Schweitziska, Svenska, Holländska, Amerikanska och Franska frihetskrigen. Romerska historien är väl ganska märkvärdig, derföre skall också, enligt Förf:s förslag, den egentligt lärde studera detta språk, men de öfriga medborgarne få hädanefter som hittills ur öfversättningar och andra källor hämta den nödvändiga kännedomen

*) Förf. förbehåller sig, att längre fram i denna uppsats få visa onyttan af denna kunskap.

härom. Den blifver också för dem ganska tillräcklig; ty Förf. har sett, att äfven af dem, som känna Latinet, de fleste hemtat sin kunskap om Romerska historien och statsförfattningen hufvudsakligast ur Anquetil, Heeren, Gibbon, m. fl. — “Men, invändes åter, den Romerska odlingen är helt och hållet grundvalen till den ny-europeiska, och bör således först kännas.” Härpå svaras, att enligt förnuftets och instinktens lag bör det närmast omgifvande först kännas; annars borde ju Grekiskan gå före Latinet, Egyptiskan och Sanskrit före Grekiskan o. s. v. ända upp till Adams tungomål.

En annan åter invänder, “att Latinet har det högsta *pedagogiska* värde, emedan dess noggrannt utbildade Grammatik bibringar redighet och ordning åt barnets tankar och uttryck.” — Härpå svaras, att Latinet genom sina bestämda ändelser häruti visserligen är något lättfattligare för barnet; men ingalunda, att Grammatica Latina är en *conditio sine qua non* för rediga tankar och uttryck. De logiska, egentligen förnufts-bildande formlerna äro desamma i alla språk; dessutom närmar sig Tyskan genom sina bestämda ändelser ganska mycket till Latinet; derföre måste också lärjungarne ernå samma klarhet i begrepp och tal genom de lefvande språken, om de grundligt läras. — Men, invändes åter, “erfarenheten har redan nogsamt bevisat, att de, som endast lärt de nyare språken, hittills aldrig uppnått den logiska reda och grammatikaliska färdighet, som de, hvilka läst Latin.” — Härpå svaras, att från denna erfarenhet finnas många och ganska lysande undantag, och dessutom, att den logiska och grammatikaliska oreda man klagat öfver, bör tillräknas lärarne och icke språken. De flesta exempel mot de lefvande språken äro hemtade från den enskilda undervisningen, och en hvar vet väl huru der tillgår. En Student eller Magister kommer till ett ställe, der han skall undervisa barnen i de moderna språken, hvilka han sjelf vanligen blott ytligt eller explikations-vis känner, men nästan aldrig grundligt grammatikaliskt lärt. Att nu vid mögnare år genom det alltid motbudande studiet af kon-

jugationer och deklinationer m. m. grundlägga en redig Grammatik, dertill felas tid eller tålmod för de fleste; kanske äfven en och annan, stolt öfver att känna det förmenta förträffliga Latinet, betraktar med ett höglärddt förakt dess yngre språk-syskon. Derföre består också sådana Informatorers språkundervisning vanligtvis uti ett kursivt explicerande, samt en och annan grammatikalisk anmärkning, beqvämligen öfverflyttad från Latinet. När då barnen vid en års-examen kunna explicera sin Telemaque och Geschichte des dreyssigjähriigen Krieges, och på sin höjd frampladdra några utantill lärda fraser ur en Fransysk parlör, så äro föräldrarna samt den vanligtvis tillkallade Prosten i Församlingen nöjda, emedan ingendera kommit att betänka, det nyare spåken kunna på annat sätt läsas. Sådant har till dato ovedersägeligen oftast varit förhållandet och derföre må man ej lägga de lefvande språken till last, att slika elever saknat rediga och bestämda språk-begrepp. Man låte dem lära sig Svenska, Tyska eller Franska med samma noggranna grammatikaliska förklaring vid hvart ord, som i Latinet nyttjas, och dessa elever skola erhålla lika mycken grammatikalisk reda i tankar och tal som de, hvilka läst Latin.

“Men, yrkar en annan, Latinet har så stort *vetenskapligt* intresse, emedan så många lärda afhandlingar äro skrifna “på detta språk.” — Förf. svarar härpå, att han derföre också föreslagit, att embetsmannen och den lärde bör förstå Latin. De öfriga måste hädanefter som hittills ur öfversättningar och sednare bearbetningar inhemta den nödvändiga kännedom härom; och tror Förf. oförgrifligen, att den i dessa Latinska pergamentsvolymen förborgade visheten ej är djupare eller mera fastväxt vid språket, än att den både kan öfverflyttas och redan blifvit öfverflyttad på lefvande tungomål. — “Men, återtager man, det är nödvändigt att på detta språk kunna författa sina skrifter, för att få dem allmänt kända utomlands.” — Förf. svarar, att detta gäller blott för omkring 20 å 30 enskilda lärda i Riket, och vid ett undervisnings-verk för 1000 skall man väl ej för-

spilla tiden för 970 endast för de återstående tretties skull. Dessutom, en skrift, som innehåller något stort och viktigt, den hvarken har varit ej heller blifver den framdeles länge okänd för främmande lärde, fast den är skrifven på Svenska. De uppsatser, hvilkas obetydliga innehåll ej mäta öfvervinna detta hinder, kunna gerna vara skrifna på hvad språk som helst, och skola alltid stanna inom en inskränkta krets.

Här anser Förf. lägligast att upptaga de inkast, som göras mot afskaffandet af Latinets talande och skrifvande.

Man har sagt: “att intet språk rätt fästes i minnet, att “man af dess genius ej får fullständigt begrepp eller för “dess nummer och ljud säkert öra förr än man vänt sig att “tala detsamma“ *). Förf. vill här blott vädja till erfarenheten. Huru många äro ej, som med förtjusning läsa och sentera Franska, Tyska, Grekiska och Engelska författare, ja till och med kunna utantill långa stycken ur dem, utan att likväl förmå regelrätt skrifva eller tala en enda sammansatt mening på dessa språk. Under explicerandet läres den rätta pronunciation, samt språkets grammatik, hvilken dessutom kan vidare inöfvas genom enkla grammatikaliska Thema. Men hvartill tjena väl dessa tids- och tålmodis ödande Kria-skrifningar; dessa all egen tanke och uttryckskraft qväfvande härmningar och hop-plockningar af Ciceronianska fraser och formler? Efter examen förekomma de för $\frac{99}{100}$ aldrig mer, om ej en och annan gång vid en disputations-akt, då man högtidligheten och Præses till ära, drager fram de föråldrade fraserna, liksom man vid Påsk och Pingst visar de gamla rustningarna på Arsenalen, och sedan hänger upp dem igen för att låta dem i godan ro förmultna. Man kunde gerna unna vederbörande detta oskyldiga och visserligen ej afundsvärda nöje; men skada är, det förmågan att väl tala Svenska, ja att språket sjelf försummas och vanvårdas genom dessa främmande talöfningar.

*) Bih. till Skolordn. p. 17.

Och sjelfva dessa dissertationsprof, huru olämpliga äro de icke! I stället för att, som de borde, bevisa helheten af den pröfvades bildning, kräfva de nu endast smidig tunga och godt förråd på Latinska glosor och fraser. Om dessa Dissertationer skrefvos och höllos på Svenska, så skulle man i sanning draga i betänkande att träda fram för allmänheten med sådant plockgods och lappri, som nu ofta under namn af lärdomsprof döljer sig bakom de Latinska fraserna. — Än vidare, Förf. påstår, att detta kria-skrifvande mera skadar än gagnar Latinets studium; nemligen dels genom den myckna tid det onödigtvis borttager och som med mera nytta skulle användas på att läsa Latinska Autorer; dels derigenom, att dessa kria-skrifvare ej läsa de bästa och iderikaste Författare, utan de, som skriva den grannaste Latin, och dem ofta hufvudsakligast för att hämta prunkande fraser och granna ord och dermed sedan öfverhölja tanktomheten i en dissertation eller lappa ihop en kria, vid hvars läsande man så lifligt erinrar sig *ljudande malmen och klingande bjällran*. — Ännu en sak. Man klagar öfver ytliga och illa underbyggda embetsmannas ämnen nu för tiden. Månne det ej till en del kommer deraf, att i examen fordras ett, men i embete och allmänna lifvet ett helt annat? Man fordrar nästan vid alla examina, att ynglingen skall kunna skriva Latin. Men huru många Studenter äro väl, som bry sig om, att blott för en examens-formalitetens skull förspilla flera år på en sak, som de tydligen förutse blifva sig i framtiden alldeles onyttig? De fleste lemna derföre grundligheten i dessa saker derhän och tränga sig igenom examen så godt de kunna. Emedlertid har detta nödtvungna Latinskrifvandet förspillt så mycken tid för dem, att de ej hinna grundligt sköta andra mera tidsenliga och nyttiga studier, också blifva de ytliga i allt och hvad som ännu värre är, de hafva vant sig vid ytlighet och slarf. Examen var deras första beröring med staten; de hafva nästan blifvit lockade att behandla den med lättsinnighet; och Förf. lemna åt hvar och en att besinna, hvad den blifvande embetsmannen härigenom vänjes att tänka om sina skyldigheter mot samhället.

“Men, invänder man slutligen, uti *estetiskt intresse* öfverväger Latinet vida de nyare språken och bör derföre först “och främst läras för att utbilda barnets känsla för det “sköna och ädla.” — Förf. svarar, att enligt hans förslag skola alla embetsmän hädanefter, som hittills, förstå och läsa dessa stora klassiska Författare. Tvärt emot att vilja utesluta dem, tror sig Förf. hafva sörjt för deras bästa, då, enligt hans plan, deras läsning uppskjutes till den ålder då de bättre senteras.

Må det här tillåtas Förf. en anmärkning, hemtad från hans enskilda känsla, och som han derföre framställer utan anspråk på att deri hafva rätt, blott till mera skarpsyntas begrundande.

Är väl dessa Romerska Autorers påstådda ojemförlighet så alldeles afgjord? De Latinska Historici äro de enda, som kunnat vinna allmänt bifall, såsom Författare af högsta rangen. Cicero har alltid genom sina utstofferade långa meningar, sin framstickande egenkärlek och sitt smicker för Cæsar varit motbjudande för Förf. Men gerna medgifves, att detta kan komma af det vilkor, som Quintilianus uppger för att förstå Cicero. Det måste likväl Ciceros varmaste anhängare medgifva, att hans skrifter genom deras abstraktare innehåll äro en mindre passande läsning för ynglingar. — Och Horatius är väl ej heller något mönster eller medel till ynglingasinnets upplyftande. Denne Horatius, som i sin ungdom stridde för frihetens sak, som i sköna kraftfulla sånger uppmanar till mod och manlighet, han förnedrar sig ju på nästa sida till det mest usla och föraktliga smicker för den grymme och illsluge Augustus, och predikar dess emellan med ett förledande behag den råa, sig om stat, ära, frihet och mensklighet icke bekymrande epikurismens läror, såsom en despotismens lejda Apostel anstår. Ovidius, den qvickaste och rikaste bland Latiens skaldar, är väl genom sin lättsinnighet mindre passande för den ålder, som är snarast anstucken af denna last. Virgilius är måhända den bäst passande för Skolan. Men om man också å ena sidan

måste medgifva, att blott få ny-europeiska Författare som konstnärer uppnått samma höjd som de antika (hvilket är naturligt, emedan ju högre målet står, desto svårare är att ernå den harmoniska utbildningen och jemvigten); så hafva å andra sidan de ny-europeiska Författarne uti det renare, högre, mera moraliska innehållet uti sina skrifter ett företräde framför de Romerska, på hvilket företräde man uti undervisningen bör göra så mycket mera afseende, som få barn ega anlag och böra utbildas till konstnärer, men det moraliska sinnet bör hos alla stärkas och upplifvas. Man låte t. ex. en yngling, omkring 16 å 20 år, läsa med den största färdighet å ena sidan Virgilius, Horatius, Ovidius och Cicero, och å den andra sidan blott en enda Förf. Schiller ur den moderna tiden, och man efterforske sedan, hvilkendera läsningen på honom gjort det djupaste intrycket. Man skall då finna, att han hos de förra beundrat språkets prakt, den sköna versbyggnaden, kanske också, om ynglingen varit i konstdomares sällskap, målningarnas objektivitet. Men helt annan är hans känsla efter läsningen af blott ett Skådespel (Vilhelm Tell, Don Karlos, Die Jungfrau von Orleans) af Schiller, denna skald för ynglingar. Äfven här skall han beundra samma praktfulla språk, samma harmoniska versbyggnad, samma levande taflor; men utom allt dett skall han mäktigt hänföras af det härliga, engla-rena innehållet. I hans själ skall kärlek till frihet och fosterland, sanning och sedlighet med outplånliga drag inristas. Han har här sett ett förädladt ljus-älskande slägte strida mot mörker och ondska, och han har känt djupt i sitt hjerta, att i en sådan strid är äfven döden en härlig seger. Kristendomens stora, evigt sköna lära, att strida och likväl älska, att försaka och dock hoppas, har, försinnligad af skalden, trädtt fram i sin himmelska skönhet för ynglingen och vunnit hans hjerta och själ; och dessa hafva derigenom fått en rening och en lyftning, som väl kunna af lidelser fläckas och förnedras, men hvilkas minne åtminstone skall stå kvar och näst en sann Gudsfruktan, varna, stärka och elda mannen under lifvets frestelser och strider.

Det är ju också klart som dagen, att den ny-europeiska

litteraturen måste öfverträffa den Romerska. Denna sednares föremål var en bristfällig, ofta föraktlig Gudaskara, en människoförnedrande epikurism, eller också en på ett blindt öde hvilande stoism, jemte den ensidiga dyrkan af det stora eviga Rom. — I stället för allt detta lefver den ny-europeiska litteraturen i Kristendomens dag, enkel och klar, lysande och värmande, som solens ljus. Man ser här den ädle strida icke emot orättvisa Gudar, som hos de gamle, utan mot det onda sjelft. Och faller han, så faller han icke hopplöst, dignande under ett blindt och oundvikeligt öde; utan han faller, med glädje döende för den goda saken, väl vetande, att dock denna en gång skall segra. Härtill kommer, att kärlek och verksamhet för hela menskoslägdet, för dess frihet, upplysning och förädling, att, med ett ord, allt hvad hos människan finnes högt och vörndnadsvärdt genom Kristendomen blifvit väckt ur sin dvala, allt mer och mer utveckladt samt derigenom äfven föremål för den ny-europeiska Litteraturen. Man må blott besinna dessa deras olika verkningskretsars föremål för att afgöra hvilken, som har i sig sjelf det största värdet.

Förf. har hört påstås, att menskoslägdet skulle återfalla i barbari, om de klassiska språken försvunne ur allmänna uppfostran. Härpå svaras, att tvärtom, i de fall dessa språk för alltid bibehöllos som Normal-språk för all bildning och odling, så skulle just det bevisa, att menskoslägdet ned-sunkit till barbari, till samma förstenade liflöshet, samma oförmåga att vidare förädlas, som Kineser och Hinduer. Men, just det, att dessa språk försvinna och undanträngas af andra, just detta, säger jag, bevisar, att det i menskoslägtets stora jordfamnande stam ännu finnes frisk kärna kvar, som vid hvarje tidsskifte skuggar dess sidor och pryder dess krona med nya frukter, blommor och blad; så att ej hvarje människa, för att ha den glädjen se åtminstone något grönt, behöfver lägga sig till ett med anti-quarisk ifver hopplockadt och konserveradt Herbarium af de redan affallna löfven.

Menniskoslägtets historia är ett oupphörligt vandrande framåt, än genom skönare, än genom ödsligare omgifningar. Ingen nekar, att bland de härligaste nejder denna vandring har att uppvisa, är den Grekiska och Romerska bildningens tidevarf, och att derföre dessa båda måste och böra länge stanna qvar i minnet. Men emellertid framgår tåget oafbrutet. Det vandrar förbi nya föremål, nya härliga ängder, som småningom undantränga de fordna tidernas bilder, hvilka slutligen, lika aflägsna fjälltrakter, blott dunkelt framskymta vid synkretsens rand och ändteligen försvinna. Så har det gått med den forn-Indiska, så med den Egyptiska, och så skall det också en gång, förr eller sednare, gå med den Grekiska och Romerska. — Och så måste det ju gå, så framt man tänker och tror, att Försynen genom århundraden och tusenden leder menskoslägtet framåt till en fortfarande förädling.

Har det nu lyckats Förf. att vederlägga den satsen, att Latinet är det allmännaste och outhärligaste bildningsmedlet, så anser han sig äfven deruti hafva vederlagt det enda inkast, som kan göras mot hans förslag, att uti våra Undervisnings-Verk åstadkomma *enhet och medborgerlighet*. Vexel-undervisningen har redan infört, och skall i sin blifvande välgörande utveckling ännu vidare införa dessa båda egenskaper uti *undervisningens metod*. Mätte det hafva lyckats Förf. att genom dessa blad fästa uppmärksamheten på en enkel och lätt väg, att äfven i *undervisningens föremål* införa samma *enhet och medborgerlighet!*

FÖRSÖK,

att närmare bestämma frågorna om
undervisningsverkens reform,

af

AND. FRYXELL.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1832.

Den förestående revisionen öfver läroverken har rörande detta ämne framkallat flere sins emellan stridiga skrifter och betänkanden. Deras olika riktningar härleda sig visserligen i flere fall från verklig olikhet i åsigter; men mången gång också från inbördes missförstånd. Förf., lifligt intresserad uti sakens utgång, önskar och vill efter sin förmåga försöka, att genom närvarande skrift, häfva dessa missförstånd, och uti de tvetydiga punkterna närmare bestämma sjelfva status quæstionis, i hopp att derigenom bidraga till frågans lättare lösande.

Om Förf. ej misstagit sig, äro följande ämnen de hufvudsakligaste föremålen för båda partiernas olika önskingar. — 1:o Folkbildningen. 2:o Sammanhanget mellan skola och presterskap. 3:o Vexelundervisning. 4:o Ambulatoriska metoden. 5:o Fria flyttningen. 6:o Läroämnenas inbördes ordning uti skolan.

Vi vilja försöka att genomgå hvarje af dessa ämnen särskilt; och dervid så mycket möjligt hålla oss endast vid hufvudfrågan, öfvertygade, att då denna är afgjord, detaljerna sedan utan svårighet kunna ordnas.

§ 1.

FOLKBILDNINGEN.

Man hör hos oss i detta hänseende två olika stämmor. Den ena ropar: *Regering och enskilda böra göra allt för att öka allmogens kunskaper och upplysning.* Den andra åter: *Att ytterligare upplysning är för almogen onödig, till och med skadlig.*

Twisten om detta, likasom om följande ämne, hvilat

på historisk grund, och det är för dess rätta förstånd och lösning nödvändigt kasta en blick tillbaka på Frankrikes fornda och närvarande öden.

Under Hugenottkrigen sökte detta land samtidigt med det nordliga Europa att tillkämpa sig den andliga frihet, hvarförutan den borgerliga alltid mer eller mindre blir ett hjernspöke. Företaget misslyckades, och protestantiska läran blef förvisad ur Frankrike. Detta var emedlertid våldets, icke öfvertygelsens verk. De högre stånden hade redan blickat för djupt in uti saken för att någonsin mera på fullt allvar kunna återgå till katolicismen. Frankrikes folk-mängd blef i religiöst hänseende delad uti tvenne olika klasser. Den lägre folkmassan, som uti fullkomlig råhet och okunnighet var katolska läran blindt tillgifven; och de högre stånden, som i själ och hjerta alldeles icke trodde på denna bekännelse, men då de ej fingo fästa sig vid någon annan, nedfölo till religions-förakt och den råaste materialism. *Henrik* den fjerde, denna Franska nationens och nationallynnets älskade prototyp, föregick med det motbjudande exemplet, att för politiska skäl och mot egen allmänt känd öfvertygelse afsvärja en bättre, och antaga en sämre religion; och blef således den religiösa indifferensismens föregångare. Det efterdöme af osedlighet, hvarmed samma Konung och dess hof förelyste nationen, verkade i annat hänseende lika ofördelaktigt, spridande sin smitta lätt bland ett lättsinnigt folk, ända till en fullkomlig upplösning af sjelfva familjbanden. *Richelieus*, *Ludvig* den fjortondes och femtondes regeringar fortforo på denna väg med en rysligt brådstörtande fart, demoraliserande nationen i alla möjliga riktningar. I så väl de högre stånden som medelklassen var religiositet, denna staternas likasom den enskildes enda fasta hällebergsgrund, alldeles försvunnen, och med det samma dess följeslagare, oegennyttiga, sedlighet, tarflighet, ära, tro och oppriktighet.

Uti detta chaos af moralisk förmultning uppstod *Voltaire* och hans skola. De sågo förderfvet, men icke dess orsak, ty äfven de buro densamma inom eget bröst. De inbillade sig att med uttalande af några abstrakta moraliska fraser

kunna, likasom med ett varde, gifva ordning och ljus åt den förvirrade massan. Utgången, den förfärliga utgången har visat, huru mycket de häruti misstogo sig. De gjorde det äfven i ett annat hänseende. Med Fransmännens då varande okunnighet och förakt för allt främmande, förblandade de protestantismen, ja sjelfva religionens sak med Fransyska skrymtande katolicismen, och hela Frankrike följde deras exempel, deras läror. Den sista, om också blott hycklade aktningen för religionen föll och med det samma också sista, ja enda bandet. Franska revolutionen utbröt, krossande först det förut bestående, sedan de få redligt sinnade bland sina egna fostrare, tumlande sig derpå uti medfödda laster och brott. Ännu fortfara dessa skakningar och framtiden skall visa, huruvida Franska nationen kan antingen af sig sjelf eller af andra sansas till en lugn och värdig njutning af den förvärfvade friheten; eller om detta folk, likt Greker och Romare på deras sista tider, med republikansk frihet på läpparna, men slafvisk egennyttiga, lättsinnighet och moralisk förslappning i hjertat, skall i febersjuk yra fortfara att konvulsiviskt kasta sig ur det ena läget i det andra, tills det slutligen helt och hållit utmattadt åter sjunker i despotismens armar. Det skall visa sig, om dessa 40 årens skakningar och olyckor, kunnat återföra Franska folket till den lugna och allvarliga kraft, och framför allt de oegennyttiga och rena tänkesätt, hvarförutan ingen frihet är möjlig; eller om mensklighetens och frihetens vänner, bedragne på året 1830 likasom på 1789, nödgas på det närvarande släktet lämpa *Ovidii* ord

Sed et illa propago

Contemtrix superum, sævæque avidissima cædis

Et violenta fuit. Scires e sanguine natam.

Vi återvända till *Voltaire* och encyclopedistiska skolan. Deras fältrop var *Upplysning* och *Frihet*. Men deras *upplysning* bestod uti ett lättsinnigt och föga djuptänkt begabberi af först katolicismens, sedan kristendomens läror, ett bemödande att utrota hvarje aning, hvarje känsla af en öfversinlig värld, och inskränka mensklighetens kunskaper, förhoppningar, ja hela lifsväsende inom den sinnliga erfa-

renhetens trånga gränser. Så utgick denna upplysning och dess apostlar kring Europa, för att döpa folken uti religionsföraktets, uti den mullkrypande materialismens namn. De kommo äfven till vårt fädernesland, och något hvar kan ännu minnas de tider, då man sökte förvärfva sig upplysningens tapperhetsmedalj genom gäckerier med prester och religion, genom försummade andaktsöfningar. De tider, då man tyckte sig förnedrad af att öppna läpparna till bön och kyrkosång, förnedrad genom hvarje erkännande af ett högre, ett andeligt väsende.

Dock nog om detta tidevarf. Det har redan blifvit af andra tillräckligen skildradt, och har till största delen försvunnit, ur modet åtminstone, om icke ur lifvet. Det utomordentligt platta uti skolans resonnementer, likasom det motbjudande i dess resultat, väckte ovilja inom hvarje hjerta, som ännu ägde qvar känslan och förmågan af högre idéer. Det uppstod mot hela detta upplysningsväsende en opposition, hvilken fick så mycket mera inflytande på allmänna tänkesättet, som dess varnande röst kraftigt understöddes af de varnande exemplen från Frankrike, detta den nya upplysningens förlofvade land. Så uppstod ett annat parti, hvars fältrop var *Vådan af Allmogens upplysning*, och hvars första hos oss öppet framträdande yttring var Hr *Geijers* bekanta bok: *Om Falsk och sann Upplysning*. I denna lilla ströskrift tecknades Franska upplysningens falskhet och vådor med så skarpa och klara färgor, att på en hvar ögonen började öppnas öfver dess rätta beskaffenhet. Herr *Geijer* fick både inom och utom nya skolan en stor skara efterföljare, hvilka efter vanligheten, men, som vi hoppas, mot Hr *Geijers* afsigt, drefvo hans satser ända till ytterlighet. Nu fick man i tidningar, ströskrifter och öfverallt läsa bittra smädelser mot den stackars upplysningen. Man omtalade, huru böndernas förstånd i *skolorna bortlancastre-rades*, huru bonden ej borde känna mer än *frukta Gud och ära Konungen*; samt framställda tankegångar sådana, som följande: *Läser den olärde bonden med fromt sinne och med uppbyggelse sin bibel och psalmbok, så måste den studerade bonden, just för det han tycker sig vara klokare och upplystare,*

förakta denna läsning. !!! Svea VIII, 93. Man må härvid med Holbergs Montanus utropa Proba minore!

Så hafva vi emellertid kommit till närvarande förhållande och först anmärkta tvist angående folkbildningens nytta eller våda. Det blir nu äfven lättare att densamma bedömma.

Franska encyclopedistiska skolan begick ett groft misstag deruti, att de sökte befrämja en upplysning, som icke allenast icke hvilade på en religiös grundval, utan stod deremot i fullkomlig motsats. Den andra sidan deremot begär också ett lika uppendagligt misstag, då den i allmänhet afråder från hvarje bemödande att öka allmogens kunskaper, icke inseende den enkla, men viktiga sanningen, att *fastän Franska upplysningen, var grundad på en helt och hållet falsk verldsåsig, kan och bör det finnas en bildning, som hvilat på en religiös, på en rent kristlig grundval.* — Uti Svea, VIII p. 92. läses: *I religiöst afseende yttra sig de menliga följderne af halfbildningen uti brist på religiös tro.* — Hvad vill detta säga? Är det mera omöjligt för den ena bonden, som kan skrifva, räkna och känner fäderneslandets historia och geografi, är det för honom mera omöjligt att vara gudfruktig än för en annan bonde, som icke kan mer än läsa inantill? Huru står det då till med gudsfuktan hos borgerskapet, hos de lägre ståndspersonerna, hvilka ofta icke äga några andra kunskaper? Månne sjelfva examen rigorosum ådagalägger mer än en halfbildning i förhållande till den högsta, och hvar uppdraga gränsen mellan den halfbildning, som leder till otro, och den helbildning, som återför sin innehafvare inom trons förlorade paradis?

Det synes tydligen, att skriket mot folkbildningen uppkommit deraf, att man laggt henne till last de fel, som enskilt tillhörde encyclopedistiska skolan, ehuru båda äro himmelsvidt åtskilda. Ty hvarföre eljest längre neka möjligheten af en bildning, som alltid, med roten djupt och tryggt hvilande uti den religiösa trons ensamt goda jord, sträcker sina grenar genom alla vetandets regioner mot det eviga ljuset. Och en sådan bildning, vare sig såsom ouppväxt telning, eller som fullmogen stam, kan icke bära

otrons multna Sodoms-äpplen. Någon har väl ropat före och mångfalldiga andra hafva ropat efter, att om vetenskaperna gäller den regeln: *Drick djupt eller smaka dem icke!* Men detta är falskt. Utur vetandets rena himlakälla flyta endast helsogifvande vågor; och den minsta dryck derur är för den törstande menniskoanden vederqvickelse, helsa och lif. — Satsen bör heta: *Utur den falska kunskapens orena brunnar skall du icke smaka, än mindre dricka djupt. Men upphämta med hela din själs begär hvarje droppe, om än aldrig så liten, ur det sanna vetandets heliga Urdarbrunn.*

Detta anförda ordspråk: *Drick djupt eller smaka icke,* härleder sig från förut antydda period, då menskliga vetandet i titaniskt öfvermod reste sig mot tron, mot det religiösa sinnet; då detta derföre nödgades från sin sida betrakta vetandet som fiende. Men dessa tider äro ju förbi? Forskningens ande har flugit rymden omkring, mätt dess höjder och djup, samt räknat dess stjernor utan att dock hafva funnit något att hvila sin fot uppå, utan att kunna medföra åt den långtande menniskoanden de eviga förhoppningarnas oliveblad. Menniskoförnuftet har funnit gränsen för sina forskningar. Det har funnit, att svaret på de frågor, som röra hennes innersta lifsprincip, hvarken kunna framtvingas ur kemistens retorter, ur matematikerns ækvationer, eller den djupt forskande filosofens sammankedjade syllogismer. En af de kompetentaste dommare har ju i våra dagar, med lika uppriktighet som skarpsinnighet förklarat filosofien för bankrutt. — Och hvad är, hvad betyder detta yttrande, annat än ett frids-anbud, ett vetandets erkännande af trons högre förmåga, det menskligas frivilliga nedstigande under det gudomliga. Detta gjordt, hvarföre fortsätta längre den onyttiga striden? Från detta erkännande visar sig ju utsigten till ett nytt tidskifte uti bildningens historia, ett tidskifte som fritt och gladt kastar sina blickar kring verlden, räknar, undersöker och begagnar dess tusentals alster, men på samma gång känner och erkänner ytligheten af allt detta vetande, känner och erkänner, att lösningen af lifvets och dödens gåtor, icke kan gifvas af det beräkande förnuftet, utan måste i tro och ödmjukhet emottagas

från en högre, en heligare verld. Det måste kunna gifvas en sådan bildning, uppammad vid trons kärleksfulla moderbröst, och sedan förd af förnuftets ledande fadershand. Jag kan ej tänka mig någon ting så rysligt, som att detta hopp vore en drömbild, att menniskan, att människosläktet skulle vara dömdt att i evighet vältra den filosofiska Sisyfsstenen upp mot himmelen för att sedan lika beständigt se den samma störta ned igen.

Är ofvanstående grundadt, så är också tvisten om *nyttan eller skadligheten af allmogens bildning* snart sliten; och det torde få tagas för afgjordt, att om bildningen är sann och ren, så är den nyttig. Men är den deremot falsk, så är den skadlig, ehvad man deraf antingen *dricker djupt eller blott smakande* fuktar läpparna.

Må man derföre ej längre så grymt, så omenskligt skrika mot allmogens upplysning och förneka den hvarje mensklig varelses rättighet till ljus och utbildning. Men må man grunda deras, likasom alla andra samhällsklassers bildning på sann och lefvande kristendom och man kan vara öfvertygad, att i sådant fall deras inhämtade kunskaper i andra ämnen ingalunda skola lära dem uppror, lättja och osedlighet, som man vidunderligt nog synes frukta, utan tvertom bilda mot nämnde laster ett icke föraktligt skyddsmedel.

Jag anhåller att vid denna punkt få göra ännu en anmärkning. Med någon kännedom af närvarande förhållanden, ser man tydligt, att uti vårt kära fädernesland finnes uti allmänna opinionen ännu qvar en fraction som, utan att hafva lärt något af Franska revolutionens röda bok, uti uppfostring, liksom annan väg, hyllar den så kallade gamla Fransyska liberalismen och de materialistiska åsichter, hvarpå den hvilar. Dessa igenkännas lätt på det uttryck af ligkiltighet, att ej säga förakt, som de visa, då det är fråga om undervisning uti kristendom, eller uti något af de ämnen, som hafva afseende på menskans inre andliga lif; likasom å andra sidan på den liflighet, hvarmed de uppfatta frågan, om det gäller någon genväg uti bibringandet af aritmetik, kemi, historia, matematik, skrifkonst och dylikt. Dessa her-

rar betrakta staten endast som ett bolag af handlande och vandlande menniskor, och uppfostran som inhämtandet af de kunskaper och färdigheter, hvilka äro nödiga för att blifva en skicklig handtverkare, fabrikör, grosshandlare, lag- eller räkenkarl, o. s. v. Den humanistiska bildningen deremot anse de som ett tidsödande öfverflöd; religionen endast som en högre police-ordning sammansatt för den råare massans tyglande; en upplyst menniska, tro de, behöfver ej något annat än en enkel och sund moral; o. s. v. Om någon reform af läroverken uti sådan anda skulle komma i fråga; då må man tusenfalldt häldre bibehålla de gamla formerna, hvilka med alla sina fel likväl oförställt hylla mensklighetens eviga lifsprinciper, än en teori, som söker nedsätta henne till en varelse, hvilken skiljer sig från djuren endast genom mera beräkning och slughet uti sättet att förskaffa föda, kläder och beqvämlighet.

§. 2.

SAMMANHANGET MELLAN SKOLA OCH PRESTERSKAP.

Detta är det andra stridsämnet. Af ålder har uti Sverige, likasom i andra länder, undervisningsverkens ledande närmast hvilat i presterskapets hand. Men af de uti förra § anförde orsaker höjde sig i Frankrike, mot slutet af förra århundradet, ett allmänt rop mot detta förhållande, och det icke utan skäl i anseende till katolicismens erkända grundsats, att menigheten uti mörker och okunnighet skulle blindt lyda och följa sitt presterskap. (Fides implicita). Men såsom förut redan annorstädes är anmärkt, har det här i Sverige blifvit ett bruk att öfversätta och på våra Svenska förhållanden lämpa alla de deklamationer, som Fransyska liberala tidningarna innehålla, och det oftast utan annan orsak, än de ifrågavarande syslornas lika namn. Våra ministrar hafva på sådant sätt fått uppbära alla Villéles och Polignacs förbrytelser. Sveriges adel har blifvit utan krus

och komplimenter behandlad som ett aristokratiskt-carlistiskt anhang, likasom Sveriges protestantiska presterskap blifvit ställt i samma klass som Frankrikes fanatiska missionärer. På samma sätt har man äfven yrkat på nödvändigheten att rycka undervisningen ur presternas händer. Dessa herrar, som idkeligt försäkra, att regering, aristokrati och presterskap motarbeta de lägre klassernas upplysning och välfärd, må till egen upplysning besinna följande facta; att det var en Svensk riksföreståndare och en Svensk erkebiskop, hvilka tillsammans stiftade det första universitetet i riket, hvarjemte den förre införde det första boktryckeri; att det var en Svensk Konung, *Gustaf Wasa*, som med våda för sitt lif och med uppoffring af samma lifs stillhet och lugn räddade Sverige från katolicismens mörker, — som idkeligt ifrade för angelägenheten af bondeståndets upplysning och sjelf yrkade, att presterna borde, i stället för att läsa mässan, undervisa allmogen och dess barn, ett förslag, som bönderna sjelfva med harm förkastade; — att det vid samma tid var tvenne Svenska prester, *Olaus* och *Laurentius Petri*, som frivilligt och på egen hand började jettestriden mot påfvedömet; att den sednare under femton års arbete lemnade för första gången den Heliga skrift åt Sveriges folk på Sveriges tungomål; att det ytterligare var en Svensk Konung, *Gustaf Adolf*, som ifrade för vetenskapernas behandlande på modersmålet till allmänhetens större fromma, — som bortskänkte hela sin betydliga enskilda förmögenhet till rikets undervisningsverk, och som slutligen uppoffrade sitt lif för ljusets och frihetens sak; att hans vänner, Sveriges då varande aristokrater, ännu länge efteråt följande exemplet, stiftade skolor, anslogo stipendier och understöd för fattiga ynglingars uppfostran och bildning. Att det var en Svensk biskop, som hos en Svensk Konung utverkade den förordning, som ålade Sveriges allmoge att förvärfva sig egen personlig kristendoms-kunskap och för detta ändamål sjelf lära sig läsa innantill; att det i våra dagar varit konung och regering, som med anslag, förordningar och gåfvor sökt befordra vaxelundervisningen. Att de två personer, som bland de första i

fäderneslandet framdrogo och gjorde gällande detta för det lägre folkets bildning särdeles beräknade undervisningssätt voro, den ena, tredje grefven på Svenska riddarhuset, och den andra Svea rikets erkebiskop; att de fleste Sveriges godsägande adelsmän ofta på egen bekostnad upprättat skolor för sina underhafvande; att största delen af dessa skolor blifvit stiftade, antingen på detta sätt, eller af rikets presterskap och det ofta icke utan häftigt motstånd af sjelfva den allmoge, hvars bästa man åsyftat; att det är en annan biskop, som i förening med en af de högre embetsmännen arbetar på räddandet af den i hufvudstaden så talrika klassen af vanvårdade barn. — Men förgäfvets tala alla dessa riksbekanta facta. Det heter ändå, att styrelsen, aristokratien och presterskapet sammansvurit sig att motarbeta de lägre folk-klassernas upplysning och bästa.

Ett sådant mot det factiska förhållandet rakt stridande och likväl fortfarande språk måste äga sin grund uti andra förhållanden. Det hör ej hit att utveckla, huru detta rop uppkommit mot styrelsen och adeln; vi vilja deremot fästa oss vid dess utfall emot presterskapets inspektionsrätt öfver skolorna. Vid närmare eftersinnande skall man nemligen finna, att detta rop egentligen är en följd af förra tidehvarfvets strid emellan vetande och tro. Man sökte uppföra vetenskapens och bildningens tempel på materialismens grund, man sökte utrota hvarje känsla, hvarje aning om en öfversinlig verld; och då läroståndet, inseende det förderfliga i denna riktning, motarbetade densamma, uppstod skriket emot presterskapets obscurantism, skriket om nödvändigheten att rycka undervisningen utur händerna på detta stånd.

Denna högljudda fordran kan hafva sin grund endast uti tvenne orsaker, antingen först, att Sveriges presterskap anses motarbeta en sann och kristlig upplysning. Man må besinna sig, innan man kastar en sådan beskyllning på ett helt riks-stånd, hvilket, enligt hvad vi förut visat, deraf alldeles icke gjort sig förtjent, ehvad misstag man också kan förebrå enskilda medlemmar deraf. Ej heller må man som ovilja uttyda den långsamhet, den försigtighet, hvar-

med mången ansett sig böra gå till väga i ett så angeläget ärende som detta. Det andra alternativet åter är, att dessa påståenden härleda sig från anhängarne af den gamla Franska liberalismen, hvilka i sitt hjertas grund icke erkänna någon verklig religion, minst kristendomen med dess ödmjukhet, försakelse och försoning. Dessa herrar önska naturligtvis att öfverflytta sin förmenta upplysning på det växande släktet; och det är derföre af dem ganska konsekvent att ifra mot det inflytande, som det kristna presterskapet utöfvar på allmänna undervisningsverken. Det är fara värdt, att detta ofta, ja oftast är verkliga grundorsaken. Men om en sådan materiel bildning med dess åsigter hafva vi redan uttalat vår tanke. Tusende gånger häldre då den gamla med alla dess fel!

Vi återgå till grundfrågan. Om det är gifvet, att all bildning, all vetenskap bör hvila ytterst på en religiös grund; om det är sant, det gamla kärnspråket, att *Gudsfruktan är vishetens begynnelse*, då kan man väl ej heller sätta i fråga, att icke presterskapet, vårdare af det religiösa lifvet, äfven äro närmast att leda den öfriga undervisningen. Om presterna, hvad de borde och vad vi hoppas, att de, genom undervisnings-verkens reform allt mer skola göra, hvar inom sin krets stå på höjden af sann humanistisk bildning, så äro de väl också denna bildnings sjelfskrifna vårdare. Redan vid sakernas närvarande förhållande må man i sanning undra, huru det skulle se ut i de flesta församlingar och småstäder, derest skolinspektionen toges från presterskapet och öfverlemnades åt inspektorer, länsmän, råd- och nämndemän, ofta föga kunnigare, än sjelfva den massa, hvars bildning de skulle leda.

Det torde derföre ej komma i fråga, att skilja presterskap och skola åt. — Och med den kännedom, man äger om de personer, som utgjorde pluraliteten uti stora uppfostringskommittén, kan man icke utan den största orättvisa påbörda dem denna afsigt. Det ser ut, som man genom

framkastandet af en sådan misstanka sökte medel att diskreditera det hela af kommiténs reformations-förslag.

§ 3.

VESELUNDERSVNING.

Vi behöfva, i hänseende till denna metod icke vara mångordiga, då allmänna opinionen om densamma redan är temligen stadgad. Man erkänner å ena sidan, att undervisning af monitörer aldrig kan blifva så fullkomlig, som af läraren sjelf; att vaxelundervisningen således endast då äger sitt företräde, när en ensam lärare måste undervisa en talrik och olika för sig kommen barnskara; — att vaxelundervisningens för ordningssinnet så helsosamma noggrannhet uti rörelser, uti former, icke tillhör denna metod ensamt, utan kan äfven i andra skolor till lärjungarnes fromma införas. — Men å andra sidan medgifves också lika öppet metodens stora nytta uti församlingar, rika på barn men fattiga på medel till deras undervisning. Neka torde man ej heller, att metoden uti många mekaniska öfningar kan med stor fördel användas äfven uti lärdoms och apologist-skolor. Deremot lemna vi osagdt, huruvida den derstädes kan helt och hållet fylla den gamla metodens plats, nemligen med den utsträckning, att en lärare skall kunna på en gång undervisa hela lärjungepersonalen vid en lärdoms- eller apologist-skola. Det synes föga sannolikt, att en lärare, endast med stöd af monitörer skall kunna lemna fullgod och samtidig undervisning åt ett antal af 100 gossar och derutöfver, och dessa stående på alla de olika trappstegen från nybegynnaren ända till och med gymnasisten. Nya Elementar-skolan i Stockholm, hvilken lärare vara organiserad efter sådan princip, torde förr eller sednare finna sig föranlåten att dela sina lärjungar på två auditorier, eller åtminstone antaga åt hvarje lärare en pålitlig medhjelpare till undervisningens fullständiga meddelande. — Men om äfven detta system af vaxelundervisningens användande i

stort skulle lyckas vid nämde skola, så anse vi det likväl alldeles icke böra antagas för de andra läroverken, ty dess sammansatta och derigenom konstfulla machineri, dess vidsträckta verkningskrets förutsätta hos lärarne större personliga både kropps och själsförmögenheter än i allmänhet kunna påräknas.

Man hör nemligen ofta påstås om detta lärosätt, att dess metod och reglemente suppleera läraren; att en i öfrigt dålig lärare kan med stöd af denna metod lemna en temligen god undervisning. Detta är alldeles stridande mot verkliga förhållandet. En af naturen medelmåttigt eller illa utrustad lärare kan likväl efter gamla metoden hålla de kring väggen sittande gossarna temligen lätt i ordning, och något måste dock hos dem fastna af de ämnen, som år ut och år in, om också på det mest mekaniska sätt, föreläsas. Skolan bibehåller ända ett skenlif, lärjungarna hållas till yttre ordning, om icke till inre verksamhet. Men sätt en sådan lärare uti en vaxelundervisnings-skola, med dess invecklade och konstiga former, hvilka hvarje ögonblick skola af läraren och efter hans urskiljning lokaliseras och tillämpas; uti en vaxelundervisnings-skola, der alla barnets själsförmögenheter lemnas fria, i den förutsättning, att läraren skall äga förstånd och förmåga att rikta dessa lösgjorda krafter till ett godt ändamål, till ett friare och raskare inhämtande af föreskrifna kunskaper; — lemna, säga vi, allt detta uti en mindre skicklig lärares hand, och det skall snart upplösa sig i villervalla, läraren skall inveckla sig i motsägelser och oreda, de frigjorda gossarna skola uti ringen leka eller träta i stället för att läsa, och skolan skall inom kort upplösas. Så, och af sådan orsak har det gått mångenstädes; och metoden har skördat det tadel, som egentligen bort träffa läraren eller dem, som orätt valt och för länge bibehållit honom; under det att på andra ställen en skicklig lärare med denna metod handledt många hundrade barn till kunskaper, ordning, drift och sedlighet, och samlat öfver sig och metod hela nejdens välsignelser.

§ 4.

AMBULATORISKA METODEN.

Redan en längre tid har denna metod utgjort ett tvistämne uti fosterlandets pedagogiska litteratur. Under sina resor, i mellersta Europa, hvarest metoden nästan allmänt är vedertagen, lärde *Broocman* att känna och värdera densamma, och ifrade ännu i sin sista skrift för dess allmänna införande i Sverige. Uppfostrings-kommitén af år 1812 antog den som grundsats, men i anseende till motståndet vid 1818 års riksdag, blef metoden i 1820 års Scholordning tillåten, icke föreskrifven.

Under en mellan ambulatorisk och klassläsning vexlande tjenstgöring, har Förf. med erfarenhet af båda, icke kunnat finna annat, än att ambulatoriska metoden har ett bestämdt företräde. Förf. skall också försöka att med så mycken oväld, som möjligt, framställa de skäl och motskäl, som härvid förete sig. Ambulatoriska metoden har följande olägenheter. *a)* Barnet är så väl genom natur som vana benäget att fästa sig vid person, icke vid system. Föräldrarne äro för detsamma den personifierade lagen, och det väntar samt fordrar att uti skolans lärare finna detsamma. Detta låter sig göra med klassläsning, som lemnar barnet åt endast en lärare, men icke med ambulatorisk läsning, der det straxt får att göra med flere, af hvilka följaktligen ingendera kan personligen blifva så allt i alla för barnet, som det fordrar och måhända behöfver.

b) Den i skolan nyss inkomna åtta eller nioåriga lärjungen råkar alltid i början mer eller mindre uti förvirring, då han på en gång försättes, icke allenast uti en ny omgifning, utan också i beröring med flere olika lärare, och veckor, ja hela månader åtgå, innan han rätt hinner blifva hemmastadd i sin nya ställning. *c)* Ambulatoriska metoden förutsätter också ett gemensamt system för hela skolan, så att läraren icke får eller kan följa sin enskilda öfvertygelse, utan måste jemka sig och sin verksamhet efter kamrater och reglemente; då han deremot, efter klassläsningen, ensam herre öfver sina lärjungar, också kan följa ett alldeles

eget efter hans individualitet lämpadt undervisnings- och disciplins-system. *d)* Den närmare beröring, hvori ambulatoriska metoden sätter lärarne, skall naturligtvis förr gifva anledning till missämja dem emellan, än klassläsningen, der lärare och klasser stå utan allt närmare sammanhang med hvarandra. — Dessa svårigheter åtfölja onekligen ambulatoriska metoden och några deribland, särdeles de första, äro icke utan sin allvarsamma betänklighet, hvarföre det också varit fråga om, att låta nedersta klassen af skolorna behålla en gemensam lärare, under det ambulatoriska metoden följes i de öfre. Man har ytterligare velat tillägga denna metod ännu en olägenhet. Man har nemligen påstått, att den icke sätter lärarne i det faderliga förhållande till lärjungen, som klassläsningen. Detta tål närmare förklaring. Om man dermed menar, att klassläsning sätter lärjungen uti ett mera uteslutande beroende af sin lärare för året, så har man rätt; men orätt åter, om man med faderligt förhållande menar de varmare känslor af tillgifvenhet och välvilja, som böra alstras mellan lärare och lärjungar. Man låte å ena sidan en lärjunge på 6 å 8 år som vanligt genomgå en trivialskolas fyra klasser, och således fyra särskilda gånger ömsa lärare — och å andra sidan en lärjunge under samma 6 å 8 år beständigt läsa för dessa samma fyra lärare, och man må eftersinna hvilkendera förhållandet är mest tjenligt att alstra hos lärjungen känsla af barnslig, hos lärarne af faderlig tillgifvenhet. Jag kan ej tveka att häruti tillerkänna ambulatoriska metoden företrädet. Ty dessa heliga känslor äro ej af det slag, som hastigt väckas och brådmogna, utan fordra en längre tid, för att också sedan blifva af längre varaktighet. Efter klassläsningen hafva de oftast knappt börjat väckas, förr än lärjungen måst afflytta till ny klass och ny lärare, och på sådant sätt fyra gånger efter hvarandra ömsa lärare, utan att hinna fästa sig vid någon. Deremot efter ambulatoriska metoden, då lärare och lärjungar uti sex å åtta år oupphörligt följt hvarandra, då hinna dessa sköna känslor af ömsesidigt förtroende och tillgifvenhet att utveckla sig och bära härliga frukter. Lärarens växande ömhet gifver

åt hans varningar och råd mera värma och lif, och lärjungens genom så många års erfarenhet styrkta förtroende och kärlek uppfattar dessa råd mera allvarligt och djupt; och så bildar sig detta ömsesidiga förhållande, som vid den slutliga upplösningen, eller flyttningen till högre läroverk, låter både lärare och lärjunge känna, att de icke mer voro hvarandra likgilltiga.

Bland ambulatoriska metodens öfriga företräden faller straxt i ögat. *A)* Att endast på detta sätt skolan kan blifva ett organiskt sammanhängande helt. En Trivialskola enligt klassläsningen är och kan ej blifva annat än 4 särskilda skolor, stående bredvid eller öfver hvarandra, men uti hvilka det i följe af hvarje lärares särskilt afstängda verkningsskrets också kan följas, och oftast följes alldeles strikta grundsatser och metoder; en sak, som det med klassläsningen är nästan en omöjlighet att förekomma. *B)* Det kan icke gerna vara för lärjungen helsosamt, att enligt klassläsningen under sin skoltid, i disciplinäriskt hänseende, genomgå fyra särskilda och ofta olika behandlingssätt, då deremot efter ambulatoriska metoden, lärjungen från inträdet i skolan till utgången ledes efter ett och samma system. *C)* Efter klassläsningen skall lärjungen uti hvarje kunskapsgrän genomgå fyra händer. Enligt nu gällande skolordning skall han t. ex. uti latinet lära sig af första läraren deklinationerna och de reguliera konjugationerna. Af andra läraren verba anomala, partiklarna, samt de första reglorna. Af tredje läraren, att fullständigt resolvera, och skriva efter de enklare reglorna, och slutligen af Rector inöfvas uti det återstående af grammatiken. På samma sätt också med de öfriga läroämnena. — Men huru kan man vänta sig någon enhet, något sammanhang uti ett sådant undervisningssätt? — Onekligen äger häruti ambulatoriska metoden ett ojemförligt företräde, då den sätter läraren uti tillfälle att genom undervisning för lärjungar af alla kunskapsgrader erhålla en klarare öfversigt af sin vetenskap och dymedelst kunna vid dess meddelande följa ett bestämdt system från början till slut. *D)* Just detta sist anförda förhållande måste också vara vida angenämare

och mera lifvande för lärarne, än klassläsningen. Huru ofta händer det ej, att en lärare får sitta 6 å 8 år uti en och samma klass. Det kan ej annat än vara dödande för det vetenskapliga lifvet, att då enligt klassläsningen beständigt hålla på med samma korta fragmenter af alla kunskapsämnen. Enligt nu gällande skolordning, skulle en lärare t. ex. uti andra klassen på sådant sätt aldrig få läsa uti latinet annat än de fyra å fem första fältherrarne af *Cornelius*: uti Grekiskan; endast deklinationerna och första konjugationen: uti aritmetik, multiplication, division och sorter-räkning: uti geografin, Sverige och Europas fysiska beskrifning; o. s. v. Att nu är ut och är in icke få behandla något annat än dessa afhuggna stumpar af kunskapsämnena kan ej vara annat än uttråkande för läraren. Man klagar, att våra skollärare icke utgifva tjenliga läroböcker. De äro ursäktade. Huru hafva de med klassläsningen kunnat få den dertill nödiga öfversigten af sitt kunskapsämne och dess behandling från nybegynnaren ända uppåt till gymnasisten. Det länder dem sannerligen till heder, att de bibehållit något vetenskapligt intresse under en så vetenskapsstympande sysselsättning. *E)* Med klassläsning kan en oduglig lärare antingen skylla lärjungarnas underhållighet på sin företrädare, eller skylla egen slapphet med de kunskaper samma lärjungar uti föregående eller efterföljande klass inhämta. Med ambulatoriska metoden är ett sådant förfarande omöjligt. Läraren, som från början till slut ensam sköter sitt ämne, skall också ensam skörda det beröm eller tadel, som han förtjenat. En oduglig lärare kan efter ambulatoriska metoden omöjligt dölja eller bibehålla sig.

§ 5.

FRI FLYTTNING.

Detta element för en blifvande skolreform har föga blifvit motsagdt, behöfver således föga försvaras, häldst dess fördelar falla temligen lätt i ögat. Hvarje lärare vet

nemligen, huru man ofta är försatt uti ett obehagligt val, antingen man skall flytta en verkligen underlägsen lärjunge, eller dömma honom att ett helt år stanna kvar i klassen, då likväl hans underlägsenhet möjligtvis sträckte sig blott till ett eller annat ämne, och kunde med träget arbete snart nog afhjelpas. Å ena sidan skadar man ovillkorligen skolan, då man flyttar gossen tvärt emot lagens både bokstaf och anda, och hvad än värre är, man föregår ynglingen med exemplet af lagbrott. Å andra sidan är det en uppretande obillighet emot lärjungen att låta honom för en dylik lätt botad kunskapsbrist i mer eller mindre grad förlora ett helt år och hämmas i den raska framfarten af sina studier. — Ännu ett skäl. Efter nu varande skolformer sitter lärjungen vanligen två år uti hvarje klass. Det är en ofta gjord erfarenhet, att lärjungarna under första året, så vidt på dem beror, temligen allmänt visa mindre ifver uti sin läsning, emedan de väl veta, att de i alla fall icke komma det året i fråga till flyttning. De skulle deremot otvifvelaktigt hållas uti vida jemnare verksamhet, derest det vore dem öppet, att när som helst få uppflytta, så framt de ägde dertill erforderliga kunskaper. Man har mot fria flyttningen anmärkt, att den skulle leda till en läxläsning, till ett föga stadgadt och smält kunskapsförråd. Vi tro tvärtom; i fall läraren såsom sig bör och lätt kan ske, ålägger lärjungen att för hvarje examen till en klass eller läxlag redogöra för alla föregående kurser i samma ämne; då måste detta idkeliga repeterande slutligen så hafva innött ämnet, att den deraf uppkomna kunskapen ingalunda skall kunna betraktas som läxläsning. Mera är att befara, att man med den förut brukliga årsflyttningen ofta måste släpa lärjungar hela skolan igenom med underhaltiga, eller blott för tillfället inpräglade examensläxor. — Man har mot fria flyttningen anmärkt, att den befördrar brådmognad; men är läraren rättvist sträng uti sina fordringar, så behöfver man ej frukta. En grundlig bildningskurs fordrar sin dryga tid, hvad metod man också må välja.

I afseende på denna så kallade fria flyttning vilja vi härmedelst öppet förklara oss, att då vi hylla densamma,

så sker det för den grund af rättvisa och billighet, hvarpå den hvilar; men ingalunda för att derigenom understödja den olyckligtvis allt för mycket utspridda lusten, att jaga sina söner så fort som möjligt igenom skolan, att påskynda deras mognad, förr än den efter naturens ordning skulle följa. — Här torde alltså vara rätta stället att vidröra den falska princip, som man af missförstånd så ofta följer, serdeles i hufvudstaden. Knappt är gossen sju å åtta år, förr än föräldrarna i allsköns välmening skaffa honom icke allenast skola eller informator, utan äfven engagera för hans räkning allehanda mästare, så att gossen ofta, hemläxorna inberäknade, är upptagen 9 å 10 timmar om dagen. Men vid spädnare år är denna sysselsättning alldeles för trägen och hindrar barnet, att under frihet och lekar i friska luften vinna den fysiska utbildning, den liflighet uti lynnet, som båda äro af så stor vigt för den blifvande menniskan. Med detta trägna arbete fortfar man sedan ända till 15 å 16 år, men vid denna ålder fordrar man också, att gossen skall vara fullbildad, skall taga sin student- och straxt derefter hofrätts- eller kansli examen; skall straxt derefter inträda som embestman i staten. Följderna af denna uppfostran äro i många afseenden skadliga. Den gossen alldeles för tidigt påtrugade kunskapsmassan faller snart bort, emedan den ej i naturlig ordning var inhämtad och digererad; gossens själsförmögenheter, som man för tidigt utvecklat och mången gång öfver förmågan ansträngt, hafva stundom på försöket förlorat sin spänstighet, måhända för lifstiden. Lynnet blir icke sällan förtyngdt, och då det återtar sin länge kufvade liflighet, så antaga dessa utbrott vid 15 å 16 års ålder en vida vådligare karakter än vid 10 å 12. Den student-frihet, som man efter detta system lemna 15 å 16 års ynglingar, kunna de sällan bära. Just vid denna ålder, då lifvets frestelser och förströelser först och uti sin mest förföriska gestalt träda för ynglingens blickar, är det af så mycket mera vigt att fästa honom genom sträng och trägen verksamhet, så att man åtminstone icke med sysslolösheten ökar vådan af hans ställning. Det bör också besinnas, att tiden emellan 14 och 18 år är ynglingens bästa

arbetstid, och att han då kan lära på en månad så mycket, som vid åtta års ålder på ett helt år. I stället för att derföre, som nu är händelsen, öfverhopa den späda gossen med arbete och låta deremot sexton års ynglingen agera kavaljer och sköta sina studier efter egen beqvämlighet, borde man gifva den förre mera ledighet till de lekar, hans lynne och ålder fordra, men deremot vida allvarsammare, än hittills skett, taga den uppväxande ynglingens tid och uppmärksamhet uti anspråk, och ända till 18 års ålder med allvar och kraft hålla honom till en trägen sysselsättning. Detta förderfliga brådslande skulle betydligt motarbetas, derest staten toge för grundsats att icke öppna tillträdet till någon syssla för den, som icke fyllt sina tjuguet år. Det är i sanning en besynnerlig motsats, att man ombetros sköta statens ärender ofta tre å fyra år förr, än man som myndig får befatta sig med sina enskilda. Det andra medlet vore, att den nya, högst nyttiga inrättningen af studentexamen inför ett och samma collegium hålles i vederbörlig helgd och utsträckning, så att icke någon slags decanalexamen eller liten studentexamen må gifva rättighet till de juridiska embetsexamina. Häldre må man uti den stora studentexamen lemna blifvande civila embetsmän frihet uti ett eller annat ämne. Den, som icke varit sysselsatt vid de lägre läroverken kan knappt göra sig en föreställning om det brådslande slarf, hvartill den förra studentexamens obetydlighet och bristande consequens gaf anledning.

Ännu en anmärkning med afseende på den fysiska uppfostran. Vid åsynen af den bleka och svaga barn-skara, som uppväxer i hufvudstaden, kan man ej annat än beklaga både dem sjelfva och deras föräldrar. En gosse behöfver vid späda ålder åtminstone tre å fyra timmars rörelse uti fria luften hvarenda dag. Omöjligt kan man fordra, att föräldrarna sjelfva derunder skola följa honom, och högst få äga tillgång att för sådant ändamål hålla en särskild domestik. Nu står man derföre i det svåra valet, att antingen låta sin son utan tillsyn springa omkring och leka på gatorna och med all sannolikhet snart se honom förvandlad till en rödblommig, frisk och tilltagsen, men

också å andra sidan till själ och seder alldeles förderfvad gatpojke. Eller också hålla honom instängd uti förmaksluften och förmakslifvet, der hans bleka kinder, slappa och klemiga väsende snart vittna om samma svaghet, som de på samma sätt vid hans sida i fönstret uppdragna blomorna. Detta gäller särdeles om de späda barnen från två till åtta å tio år. — Härom ett förslag! Skulle det icke löna sig för den enskilda industrien att så nära som möjligt på Malmarna anskaffa stora och helsosamma localer, hålla dem mot en lindrig afgift öppna för barn, som der flere timmar om dagen finge under säker och förståndig uppsigt leka och springa omkring uti fria luften. Kostnaderne för ett sådant arrangement borde ej blifva betydliga, nyttan deremot vore ovedersäglig.

Vexelundervisning, ämnesläsning och fri flyttning höra till skolans former och metoder. Den menskliga benägenheten för ytterligheter har äfven i denna fråga gjort sig gällande. Man har hört ropas på nya metoder liksom på ett nytt evangelium, i den godtrogna öfvertygelse, att en ny metod, som läsordning uppslagen på väggen, skulle ett tu tre omskapa lärjungar och lärare, likasom man också trott, att en ny konstitution skulle, liksom *Circes* trollstaf, kunna förvandla ett helt rike med dess inbyggare och deras sedan århundraden inrotade vanor och tänkesätt. — Man har åter hört andra ropa emot dessa metoder, ja mot metoder i allmänhet. De hafva ej velat höra talas derom, eller om några slags förbättringar eller förenklingar af undervisnings-sättet. Allt skulle blifva vid det gamla, och ju svårare desto bättre, påstod man, till själskrafternas pröfvande och öfvande, liksom man för kroppskrafternas öfning häldre, än att begagna trappan, borde klättra upp-före den branta väggen. Tydligen ligger sanningen här som annorstädes midt emellan båda ytterligheterna. Det får, bör och kan ej nekas, att metoden är af vida mindre vigt än lärarens personlighet; att det är på lärarens förmåga och lefvande nit, som både undervisning och den ännu angelägnare uppfostran hufvudsakligen bero; att en god lärare kan göra mycken, ganska mycken nytta, äfven med

en sämre metod. Men det kan också lika litet nekas, att en duglig lärare gagnar mera med en god metod än med en sämre; att man derföre bör, så vidt möjligt är, göra goda metoder gällande. I sanning, denna sats tyckes vara så enkel, så klar, att mången med skäl torde undra både, att den ena sökt motsäga och den andra bevisa ett så fullkomligt postulat.

§ 6.

LÄROÄMNE NAS ORDNING INOM SKOLAN.

Detta ämne är kanske det hufvudsakligaste; det, hvarom den häftigaste striden föres. Det ena partiet vill bibehålla förra skolornas ordning, enligt hvilken barnet, så snart det lärt läsa innantill, måste börja med lärandet af latinet och dess grammatik. Detta parti yrkar, att kännedomen af latinet skall läggas som grundval för hela den blifvande bildningen. — Den andra sidan åter vill uppskjuta detta språk, till dess lärjungen hunnit vinna de för dess läsning förberedande kunskaper och mognade förståndskrafter; de erkänna latinet såsom ett af de väsendtligaste elementerna uti bildningen, men icke som dess enda, uteslutande grundval.

Innan vi närmare undersöka denna fråga, är nödvändigt att förut framställa några preliminärpunkter.

1:o Anhängarne af gamla läsordningen påstå vanligtvis, att de skolreformer, som yrkas, äro grundade endast uti den närvarande tidsandans nyckfulla och kanske inom några tiotal af år lätt förändrade fordringar; att skolorna icke böra byggas på en så lös botten, utan på de för mensklige bildningen till grund liggande eviga principer och sanningar. Vi svara: Just de gamla skolorna äro de, som äro grundade på en enskilt tids lätt föränderliga och konventionella fordringar. I början af 1600-talet, då skolorna stiftades, fanns ingen vetenskaplighet, knappt någon litteratur,

annat än på latinska språket. Det var derföre just den dåvarande tidsandans fordran, att börja all bildning med latinet. Historia, geografi, kemi, geometri, filosofi, teologi, medicin, juridik, allt behandlades på latin; den bästa, snart sagdt, enda estetiska litteratur, som fanns, var den latinska, och utan detta språk kunde man ej göra det minsta framsteg uti någon enda riktning af mensklige kulturen. Just derföre var det, som latinet måste föregå hvarje annat ämne, och just på detta konventionella tidsförhållande äro de gamla skolorna grundade. Men grunden har fallit undan, derföre vacklar ock byggnaden. — När man nu å andra sidan granskar de förslag, som blifvit gjorda till reform, serdeles den plan, som blifvit uppkastad för nya elementarskolan, så kan man icke, utan ett nästan uppsåtligt misskännande neka, att den röjer ett redigt och redligt bemödande att grunda skolan på bestämda principer, härledda så väl från läroämnenas inbördes ordning och sammanhang, som från lärjungens successivt utvecklade förmåga att uppfatta dessa läroämnen.

2:o Man beskyller reformatörerna, att med åsidosättande af den humanistiska bildningen endast afse de ekonomiska fördelar, som den blifvande verldsmenniskan kan draga af sina i skolan inhämtade kunskaper. Man envisas att tro, det alla, som yrka skolreformer, utgå från de materialistiska åsigter, som vi i 1. och 2. § af detta arbete skildrat. Men detta är en på det högsta orättvis beskyllning mot den för skolreform ifrande pluraliteten af sista uppfostrings-komitén, och, som vi tro, mot de fleste, som äfven utom komitén ifra för dessa reformer. Vi äro öfvertygade, att båda de olika partierna inom komitén satte, hvar för sig, lika stort värde på det humanistiska studium i allmänhet betraktadt; tvisten gällde endast sättet och ordningen för dess inhämtande, samt den större eller mindre utsträckning, man ville gifva åt detta ord.

Den tredje invändningen är den, att man söker utrota den klassiska litteraturen, att, som det heter, för reformatörerna ingen ting är *förhålligare än den klassiska fornerverlden*. Dessa och dylika beskyllningar äro endast egnade att

imponera på en okunnig och lättskrämnd läsare. Ingen med närmare kännedom om saken kan yrka klassiska språkens utrotande, och få kunna vara nog enfaldiga att tro en sådan beskyllning, eller att frukta, det en upplyst styrelse skulle till sådana åsigtter lemna sitt bifall. En hvar, som läst *Horatius*, *Livius* eller *Tacitus*, skall alltid lifligt och varmt önska att bereda en kommande generation inträde i denna härliga fornverld, och skall alltid gifva dess litteratur ett bland de högsta rummen bland bildnings-elementerna. Men att antaga den såsom *culturens ecclesia catholica, sine qua nulla salus*; det är endast mot denna ytterlighet, som man opponerar sig. — Således är ej frågan om klassiska språkens utrotande, förföljande, som man så gerna vill inbilla allmänheten, utan endast om den plats, som dem uti bildningskedjan, med rätta tillhör.

Nu komma vi således till sjelfva hufvudfrågorna; och den första och förnämsta blir: *Är latinnet nu mera ett för mensklig bildning outhärligt element?* Vi svara uppriktigt, att för den högsta och omfattande bildningen är latinnet ett icke allenast nyttigt utan alldeles outhärligt element. Men vi tro också, att det utom latinnet finnes och kan finnas en bildning, rent human till sitt innersta väsende, ädel till sin syftning, och därför också helsosam och gagnande, både för den enskilde och för staten. Den som tror motsatsen, den som förklarar latinnet outhärligt för hvarje bildad mensiska, den bedja vi besinna, hvilken dom han fäller öfver större delen af en upplyst och kunnig medelklass, öfver militärer, handlande, ja öfver största delen af våra så högre som lägre civila embetsmän, hvilka, i fall lärdom i latinnet skall utgöra den sanna bildningstermometern, troligtvis mången gång föga kunna göra anspråk på att räknas bland bildade menniskor. Men jag frågar å andra sidan, den som känner Englands, Tysklands och Frankrikes litteratur uti alla dess så vetenskapliga som vittra riktningar, kan en sådan med rätta kallas obildad därför, att han icke känner latinnet? Jag fruktar, att den latinske Zeloten, som så kallar honom, sjelf åtminstone uti det ögonblicket visar sig vara den uti själ och hjerta obildade.

Det är lärorikt att se, till vilka slutsatser latinets öfverdrifna uppskattande kan föranleda. Prof. Doctor *Lindfors* är en man, hvars erkända grundliga kunskaper, särdeles i latinnet, berättiga honom att framstå såsom saksförare för detta språks uteslutande bildningsförmåga. Hörom till hvilka satser han kommit *). "*Alla, som dömma allvarligt och strängt, komma derom öfverens, att den, som vill vinna, icke allenast en fullständigare lärdom, utan äfven en finare bildning, kan icke undvara dem* (de klassiska språken), *hvarken till det vetenskapliga forskandet, tankens samt uttryckets elegans, ej heller till känslans och handlingssättets ädelhet*, (ad sentiendi agendique honestatem). Att vid djup vetenskaplig forskning latinnet är outhärligt, låter dock höra sig. Att man icke kan tänka eller uttrycka sig elegant utan kännedom af latinnet, är redan en så uppenbar orimlighet, att den endast behöfver framläggas, icke vederläggas; men slutpåståendet, att en mensiska med finare bildning icke kan hafva ädelhet i känslor och handlingssätt utan att känna klassiska litteraturen, är en så löjlig produkt af den latinska absolutismen, och tillika någonting så motbudande, att man näppeligen vet, antingen man skall le eller harnas deröfver. Man skulle tro sig hafva läst eller förstått författaren orätt, men ingalunda. Straxt efteråt säger han; *ty just för den orsaken, att, med ett ord sagdt, den* (klassiska litteraturen) *anses göra oss till menniskor, har den fått det ärofulla namnet af humanistiskt studium.* — Dessa rader behöfva icke kommenteras. De framställas blott till betraktande af vårt både klassiskt och icke klassiskt bildade publicum, på det de må lära sig, icke hvad Hr *Lindfors* tänker om bildning och människovärde, ty vi äro öfvertygade, att han icke menat så illa, som orden fallit, utan som bevis på de ytterligheter, till hvilka den latinska absolutismen, konsekvent utförd, leder sina bekännare.

Ytterligare skrifver samma författare: *Om det slutligen hör till humaniteten att icke endast tänka vist och tala väl, utan äfven att handla rätt, hvar frågar jag, skall man finna efter-*

*) Programmet vid Magister-Promotion uti Lund 1832.

döme af dygd, om icke från de gamle? — Hvar nu finna Decier och Curtier, som med högsinhet och lugn offra sina lif för fäderneslandet? o. s. v. Vi taga oss friheten att påminna Hr. Lindfors de Svenska namnen Erik den helige, Engelbrekt, Gustaf Wasa, Henrik Wrede, Gustaf Adolph; — de ny-Europeiska namnen, Guesclin, Bayard och hjeltarne i det enda slaget vid Sempach, Arnold von Winkelried, Nicolaus Thut, Hertig Leopold, Friherre Blumenbach, oberäknade de tusental af Decier och Curtier, som i reformationskrigen i Holländska, Schweitziska och Franska frihetskrigen med gladt mod offrade sina lif på fosterlandets altare; slutligen namnen Huss, Zwinglius och Luther, hvilka, då de nu nämnas, torde få gälla för lika höga om icke högre efterdömen af ren dygd och sjelfuppoffring. Det är en besynnerlig sak, att, då man medgifver kristna religionens öfverträffande värde, man ändå kan såsom förebild för ynglingen framställa *dygden uti gammal romersk mening* (antiquo Romano sensu) i stället för det rena och vida ädlare kristliga sinnelaget, med dess förening af mildhet och kraft; huru man med totalt misskännande af kristendomens stora historiska verksamhet, ja likasom helt och hållet förglömmande, att något sådant som kristendom existerar, kan påstå, att den närvarande högre Europeiska bildningen hvilat endast på den klassiska och af den samma hämtar sin bästa näring. Detta totala misskännande af kristendomens inflytande på romantiska litteraturen, detta misskännande af den högre, mera sedliga och religiösa anda, som derigenom stämplat de bättre af de ny-Europeiska författarne, är karakteristiskt hos försvararne af den latinska absolutismen. Redan uti en för nio år sedan utgifven ströskrift, *Förslag till enhet och medborgerlighet i de allmänna undervisningsverken*, har förf. sökt framställa jemnförelsen i pedagogisk väg mellan ny-Europeiska bildningen som kristlig, och den klassiska som hednisk, och får så väl i detta som i några andra hänseenden, för att undvika återsägningar, dit hänvisa. —

Hvad slutligen Hr. Lindfors angår, så har det varit med verkligt obehag, jag känt mig nödgad att nedskrifva dessa rader emot en allmänt och i så många hänseenden

rättvist högaktad man. Men just detta personliga anseende och sakens stora vikt förbjuda att lemna hans beskyllningar obesvarade. Hr. Lindfors har nemligen sjelf framkallat dessa rader. Han har inför allmänheten och i allmänna ordalag beskyllt dem, som önska läroverkens reform, att vilja icke förändra utan förvända dem, icke ombilda dem efter tidens fordran utan öfverlemna dem åt sjelfsväldet. o. s. v. Allmänheten må pröfva, huruvida de Herrar och män, som med ospard möda söka bereda våra läroverk en behöflig och länge önskad förbättring, hafva förtjent att på sådant sätt bemötas; den må af ofvanstående bedömma de principer, på hvilka enligt Hr. Lindfors's åsichter Sveriges läroverk böra vara grundade.

Med dem, som oaktadt ofvanstående ännu äro öfvertygade, att ingen bildning kan gifvas utan latinet, vilja vi för denna gången icke vidare sysselsätta oss. Med dem åter, som anse latinets vara ett ganska viktigt element uti en fullständig bildning, öfvergå vi till nästa ämne, nemligen bestämmandet, hvar latinets skall förekomma uti skolorna.

Enligt gamla ordningen började man straxt vid lärjungens första inträdande att låta honom sysselsätta sig med latinets och det nästan ensamt, tills han kunde med temlig färdighet åtminstone läsa dess lättare författare; sedan kommo sjelfva vetenskaperna, vanligtvis först på gymnasium. Detta var, enligt hvad vi förut annärkt, då för tiden en nödvändighet, emedan alla så vetenskapliga som läroböcker voro författade på detta språk. Men nu är den stora frågan, om samma ordning skall fortfara, fastän dess föranledande orsak upphört. Herrarna af den latinska absolutismen yrka härupå med all ifver, hvaremot andra partiet fordrar, att studium af samma språk skall uppskjutas till ett sednare stadium. För att närmare och med mera redighet kunna afgöra denna fråga vilja vi undersöka, i hvad ordning ämnena i en skola böra förekomma.

1:o I afseende på ämnena sjelfva och den ordning, hvori de förutsätta och följa hvarandra. 2:o i afseende på deras lämplighet för barnets successivt utbildade fattningsförmåga.

3:o I afseende på *ämnenas större eller mindre outhärlighet för den blifvande medborgaren.*

Hvad nu det första beträffar, eller kunskapsämnenas inbördes ordning och sammanhang, tyckes temligen ovedersägligt, att på samma gång som det religiösa sinnet genom passande undervisning väckes, bör äfven den närmast omgifvande naturen blifva första föremålet för barnets undervisning, likasom den är det för dess uppmärksamhet. Det är det närvarande, som menniskan först, och allmännast behöfver känna. Det är det närvarande, på hvilket också barnets uppmärksamhet och nygirighet först fästes; och bland detta närvarande skall det naturligtvis först blifva fråga om den yttre omgifvande världen, med dess alster och former. Natural-historia, geografi och linearteckning, synas derföre enligt sakens ordning böra blifva de första föremålen för undervisningen på samma gång, som barnets färdighet uti skrifva och räkna uppöfvas. Men icke allenast den yttre naturen utan äfven samhällslifvet ådrager sig snart lärjungens uppmärksamhet och hänvisar i och med detsamma på ett nytt kunskaps-element, nemligen historien. Såsom förberedelse till läsningen af främmande språk, och som första och naturligaste representanten af språkkunskap i allmänhet, kommer på samma gång modersmålet med dess grammatik. Här hafva vi således angifvit de första läroämnena uti skolan, nemligen natural-historia, geografi och formlära för den yttre världen, religion historia och modersmålet för den inre. Dessa ämnen måtte i naturlig ordning vara de första, ty vi kunna icke se, att något af dem förutsätter andra kunskaper, såsom nödvändigt föregående. Vi vilja kalla den bildning, som af denna kunskapskrets innefattas, det första och lägsta stadiet. Det vore önskligt, att en sådan bildning kunde blifva föremålet för undervisningen i *folkskolan.*

Det andra stadiet innefattar den väckta andens bemödande att utöfver de närmaste gränssorna af det närvarande utvidga sina kunskaper så till utförlighet som sammanhang. Då kommer i afseende på utförligheten naturligtvis först i fråga kunskapernas utvidgning, så att de extensivt

omfatta flere föremål, och tillika deras noggranhet, så att de intensivt närmare uppfatta äfven de förut inom kretsen liggande. Detta hänvisar å ena sidan på en utförligare kurs uti naturkunskap, geografi, geometri, o. s. v. och å andra sidan på en närmare kännedom af de lefvande språken, så väl i anseende till deras outhärlighet för de egentliga vetenskaperna, som för det humanistiska bildnings-element, de innefatta. Märkas bör, att innan man skrider till läsningen af en litteratur, vare sig hos något af de gamla eller nya folken, bör man förut äga någon kännedom om detta folk och dess öden, ty eljest löper man fara att sent eller aldrig förstå dess litteratur. Huru förvändt, att såsom i gamla skolordningarna föreskrifves, hela 5 å 6 år genom första, andra och tredje klasserne läsa latinsk litteratur och dock icke veta, hvar Rom är beläget, aldrig hafva hört talas om *Romulus*, *Camillus* och *Augustus*? — Behovet åter, att känna bildningens successiva utveckling måste tillfredsställas af ett närmare och djupsinnigare studium af historien; och i sanning, det finnes uti den moderna litteraturen så skarpsinniga, så omfattande arbeten öfver den klassiska fornverlden och hennes samband med den närvarande, att den, som studerat dem, torde måhända uti verklig kännedom af dessa ämnen fullt kunna mäta sig äfven med de flesta bland dem, som uti dess litteratur undergått examen rigorosum. Detta andra stadium omfattar ungefär, hvad man skulle önska af *borgare-skolan.*

Nu kommer tredje stadiet, eller den så kallade *lärda skolan*, då det fordras kännedom icke blott af de närvarande folkens litteratur, utan äfven af fornverldens, af den klassiska, såsom uti många hänseenden innefattande fröet och förklaringen till både det närvarande och det förflutna. Det fordras om denna fornverld icke blott en noggrann historisk kunskap, utan den djupare kännedom, som förvärfvas endast genom bekantskapen med dessa folkslags språk och litteratur. Med ett ord af den i högre mening lärde fordras, att han med omfattande blick skall i deras sammanhang öfverskåda, icke allenast den moderna, utan också den klassiska bildningen, och i detta hänseende sträcka

sina forskande blickar så långt tillbaka (till grekiska och orientaliska språken), som det står i hans förmåga.

Vi kunna ej annat finna, än att denna ordning är vida naturligare, än att, som nu sker, straxt vid barnets första inträde på kunskapsfältet kasta det in uti en värld, der allt är och under flera år förblifver för detsamma alldeles främmande, ända till de ljud, det språk, som det hör; och att å andra sidan lemna det sjelft helt och hållet främmande uti den värld, hvori det egentligen lefver. Följden har också mer än en gång blifvit den, att lärjungen under sin hela lifstid lärt sig känna hvarken den närvarande eller fornverlden.

I händelse föregående uppställning hvilat på sanna principer, torde den äfven gälla som grundval för de tre olika slags skolor, som böra stå icke bredvid, utan öfver hvarandra. Den första är *Folkskolan*, omfattande fosterländsk litteratur och bildning. Den andra är *Borgareskolan*, omfattande den ny-europeiska bildningen. Den tredje blir *Lärda skolan*, omfattande äfven den klassiska fornverlden och dess litteratur. Vi hafva härmedelst angifvit den idé, som vi anse böra ligga till grund, i fall någon ny organisation af skolorna skulle komma i fråga.

Enligt denna uppställning hoppas vi, att ingen skall beskylla oss för att hafva förbisett den humanistiska sidan. Genom hela skolans alla tre stadier sträcka sig, först religions-undervisning, grunden för all humanitet; och sedan historia samt geografi, kännedom om människans öden och hemvist, hvilka ämnen visserligen också höra till humaniora. Såsom hvarje sfer serskilt tillhörande humanistiska element, förefinnes uti folkskolan, Svenska språket och dess litteratur, och vi se i sanning icke, hvarföre man lemna obegagnad den stora både estetiska och fosterländska fördel, som skulle vinnas genom lärjungens närmare bekantskap med *Kellgrens*, *Lidners* och *Leopolds* mästestycken, med *Tegnér's*, *Franzéns* och *Geijers* sköna och fosterländska sånger. Och om äfven denna kurs skulle synas för lärd, så innefattar dock folkskolan efter vårt förslag *Den nya Psalmboken*, hvilken härliga sammangjutning af religion och poesi, jemnte

sitt höga värde som psalmbok, tillika innebär ett förträffligt humanistiskt bildningselement och det för alla de olika stadierna. — Borgare-skolan med tillgång till Tysklands, Frankrikes och Englands litteratur lär ej heller sakna detta element, och lärda skolan får hädanefter som hittills den klassiska fornverlden inom sitt område.

Efter föregående försök att enligt läroämnenas egen inre ordning bestämma deras plats uti skolan, vilja vi nu tillse, hvad ordning de böra följa i afseende på *barnets successivt utvecklade fatnings-förmåga*. Det torde nemligen icke böra nekas, att barnet vid 8 å 9 år har helt olika förmåga mot vid 11 å 13 år, eller vid 15 å 16. Detta antaget, kan man väl ej heller neka, att man, så mycket möjligt är, bör ordna undervisningsämnen så, att hvarje sak förekommer på den tid, då den är mest passande för denna barnets fattning. Märkvärdigt nog är att se, huru den ordning, som enligt denna princip bildar sig, i det närmaste öfverensstämmer med den föregående. Ty hvilken förmåga, hvilket sinne är hos barnet först och lifligast, om icke minnet och uppfattningen af de yttre concreta naturföremålen och dess former, och hänvisar icke detta helt tydligt på naturhistoria, geografi, linearteckning? På hvilket språk kunna lärjungarne lättare få de grammatikaliska begreppen än på modersmålet? Hvilken annan återblick på forntiden kan det göra än medelst en biografisk historia? — Och se, just detta är det första stadiet, som vi kallade *folkskolan*. — Ytterligare kan ej nekas, att de lefvande språken, genom deras likhet i enskilda ord, i constructions-sätt, ja i hela andan af deras litteratur, äro lättare för lärjungen att uppfatta än det helt och hållet främmande latin, med dess mångfalldiga transpositioner, skarpa grammatikaliska nuancer, samt sjelfva litteraturens fullkomligt främmande innehåll. Onekligen tyckes det derföre, som lärandet af detta svårfattigare ämne bör uppskjutas till den tid, då barnet genom förut vunna kunskaper och öfning blifvit för dess inhämtande mera skickligt.

Huru har man deremot hittills förfarit? Lärjungen skulle lära sig t. ex. de tvenne ämnena latin och geografi. Den

8 å 9-åriga gossen med sitt ännu späda, utbildade förstånd har blifvit tvungen att straxt företaga sig det i många hänseenden svåra latinet, att skriva efter dess abstrakta reglor, då deremot den fullväxte 16 å 17 års gymnasisten, med fullt utvecklade själskrafter, har fått sysselsätta sig med barngöröromålet att läsa öfver geografiska lägen och botaniska namn. o. s. v. — Detta förhållande kan omöjligen vara det rätta.

Man har påstått, att språk böra läras i barnåren, emedan minnet då är lifligast. Men männe icke elementerna af natur-kunskap, geografi och historia lika så mycket och nästan alldeles uteslutande anlita minnet. Språket deremot och dess alltid mer eller mindre abstrakta grammatik förutsätter ju en utbildad tankekraft, och tillhör således tydligen ett sednare stadium, särdeles då, som händelsen är med latinet, språket är helt och hållet främmande och dess grammatik mer än vanligt invecklad.

Vi skola nu uppställa läroämnenas inbördes ordning efter grundsatsen af deras *mer eller mindre oumbärlighet för den blifvande medborgaren*.

Här framträder straxt den af författaren redan förut en gång yrkade grundsatsen, att kunskapsämnen böra förekomma i den ordning, som de äro allmännast oumbärliga för den blifvande människan, medborgaren. Då de elementer, hvilka vi upptagit såsom tillhörande *folkskolan*, onekligen äro de, som allmännast och oumbärligast erfordras, så blifva de äfven efter denna grundsats de, som först och ovillkorligen måste meddelas. — Det torde ej heller kunna nekas, att den, som känner lefvande språken och deras litteratur, deruti äger ett allmännare och mera omfattande bildningmedel än den, som endast känner de klassiska; likasom att, i afseende på yttre förhållanden, de lefvande språken äro vida allmännare behöfliga och användbara, än de klassiska. Här af följer, att efter samma grundsats dessa språk och de ämnen, som höra till *borgare-skolan*, böra blifva föremål för undervisningen uti det andra stadiet. — Den närmare kännedomen åter af fornverlden och dess bildning samt språk kan i följe af sakens natur endast

komma i fråga för de egentligen lärde; det vill säga uti tredje stadiet, uti den *lärda skolan*.

Denna ordning medför flere fördelar i jemnförelse med den hittills vanliga. Då det nemligen enligt denna sednare finnes trenne olika slags skolor, en för lärd, en för militär och en för borgerlig bildning, så måste den far, som skall sätta sin son i skolan, nödvändigt ofta komma uti en obehaglig förlägenhet, hvilkendera vägen och skolan han bör välja, särdeles innan gossens förmögenheter och anlag hunnit utveckla sig och gifva nödig ledning för valet. Efter författarens förslag deremot finnes blott en enda skola med successivt stigande och alla elementerna omfattande bildning. — Förra skolorna medförde den olägenhet, att den otaliga skara af ynglingar, som lemnat läroverket uti andra, tredje och fjärde klasserna af de fyra å sex år, som de använt uti skolan, icke hafva hämtat någon mot tidsförlusten svarande fördel, jag vill ej säga i ekonomisk väg, men icke ens uti den vida angelägnare inre odlingen. Ty hvad bildning äger den, som kan nödtorftigt explicera sin halfva Cornelius och för öfrigt litet eller intet känner? — Den af Förf. åter föreslagna ordningen medförde den stora fördelen, att antingen gossen ginge från skolan efter första, andra eller tredje stadiet, vore han alltid i besittning af den bildning, som tillhörde hans blifvande verksamhetskrets.

Vi hafve nu sökt uppställa skolans kunskapsämnen först efter *den ordning, hvori de sjelfva förutsätta och följa hvarandra*, sedan efter *deras lämplighet för lärjungens småningom utvecklade uppfattningsförmåga* och slutligen efter *deras mer eller mindre oumbärlighet*. — Från hvilkendera sidan man också betraktar saken, blifver resultatet märkvärdigt nog det samma, d. v. s. samma ordning för läroämnenas fördragning. Redan denna lyckliga öfverensstämmelse väcker uppmärksamhet, och förtjenar att på det högsta behjertas af de blifvande lagstiftarne för våra läroverk. Kan man väl mot så dagsklara sanningar längre försvara den hittills följda förvända ordningen?

Blir det nu fråga om, till hvad höjd studiet af latinet bör fortsättas, så kan man svara, att det bör drivas både

mer och mindre än hittills. Först *mer*, ty högst otillräcklig, som klassisk bildning betraktad, har den lilla kurs varit, hvilken man genomgått uti Romerska litteraturen. Man har utom skolböckerna läst större eller mindre fragmenter af fyra å fem författare, och dem med lexicon och hjälpredor inöfvade till examen. Men den, som gör anspråk på verklig klassisk bildning, på lefvande kännedom af fornverlden, borde väl hafva läst åtminstone en betydligare del af dess litteratur och vara så hemmastadd deruti, atthan, obehindrad af språket, kan bland dess författare läsa hvem och hvar som helst. — Å andra sidan bör latinets studeras *mindre*. Det evinnerliga arbetandet med en mängd grammatikaliska småsaker, det lika ofruktbara inöfvandet af fraser och talesätt, allt beräknadt på språkets talande och fullkomliga skrifvande, kan utan saknad undvaras. Det vore nog, att lärjungen för inöfvandet af etymologi och syntax ägde färdighet att skriva efter de vanligare reglorna. Det har i sanning länge varit och blir hädanefter än mera ett lika fåfängt som tidsödande försök att vilja lära alla studenter skriva latin såsom *Cicero* eller *Tacitus* *).

Man invänder, att den lärjunge, som enligt Förf. plan först vid 13 å 14 års ålder börjar de gamla språken, aldrig skall hinna att uti desamma inhämta någon grundligare kunskap.

Förf. svarar, att enligt hans plan har gossen redan förut undangjort alla de lättare ämnen, som nu vanligtvis förekomma uti rektors-klass och gymnasium, och kan således, åt de gamla språken uppoffra ungefär 18 å 20 timmar i

*) Märkvärdigt är att se den öfverensstämmande ensidighet i detta hänseende, som hittills rådt mellan publika skolor och enskilda flickpensioner. Bådas bildning har förnämligast, ja nästan ensamt bestått uti kännedomen af ett enda språk, och detta icke så mycket af dess litteratur, som icke mera af dess fraseologi, för skrifvande och talande. Skilnaden har varit, att man af gossen fordrat latin, af flickan fransyska, af gossen dissertations- och kriafraseologin, af flickan hvardags-conversationen. Om de på båda sidor innehaft denna färdighet, så har man förklarar dem för lärda, för utmärkt bildade, om de också varit behäftade med ganska märkbar okunnighet i andra ämnen.

veckan, hvilken trägna läsning, jemnte hans mera utbildade själsförmögenheter och inhämtade förberedande kunskaper bör så befordra framstegen, att ett år skall lemna mera resultat, än tre å fyra år uti de lägsta klasserna tillbragte vid *grammatica latina* och elementarboken.

Förf. är öfvertygad, att den reform af läroämnenas ordning, som i denna paragraf blifvit framställd, är bland de uppräknade den, som för närvarande är aldravigtigast och af behofvet mest påkallad, och i jemförelse med hvilken frågorna om metoder och former är af vida mindre betydighet, och kunna gerna öfverlemnas åt autoriteterna att efter behof och öfvertygelse användas. Ett mera ändamålsenligt ordnande af kunskapsämnen är deremot snart ett alldeles oeftergiftigt villkor för lärdomsskolornas bestånd. Ännu hålla de sig väl uppe, dels genom autoriteters och lärares bemödande att gå tidens fordringar till mötes, dels också derigenom, att dessa skolor dock från början till slut följa en plan, ett system, om också oriktigt; då deremot de enskilda undervisningsanstalterna hittills oftast med fullkomlig principiöshet vacklat fram och tillbaka, allt efter det subjektiva tycket hos lärare, föräldrar, ja ofta hos lärjungar; och med derefter lämpadt resultat. — Men äfven med dessa medtäflare, kan man vara blind för det förhållande, att största delen af bildade och förmögna föräldrar aldrig sända sina barn i de offentliga skolorna. — Och hvars är skulden? Man kan ej lättsinnigt beskylla Sveriges aktningvärda medelklass för oförstånd och klemighet i ett så viktigt fall. Lika orätt är att påstå, det Sveriges lärarepersonal genom ligkiltigt uppfyllande af sina plikter bragt skolorna i denna misskredit. Felet är och kan ej vara annat än skolornas oriktiga organisation. Ändrar man ej denna, så skall snart en ytterligare verkan låta förspörja sig. Redan ser man på flere ställen enskilda läroverk med förbättrade organisationer uppstå bredvid de allmänna; de skola snart än mera utveckla sig, vinna förtroende, draga till sig alla barn, hvilkas föräldrar äga råd att betala den ofta nog obetydliga afgiften; hvaremot de publika skolorna i samma mån skola blifva tomma eller på sin höjd besökas endast

af sådana barn, hvilkas föräldrar sakna tillgång att välja de enskilda skolorna. Må man besinna dessa förhållanden, och att de äga sin ganska goda förklaringsgrund! De goda herrar vid academierna se och dömma endast efter sin omgifning, men de känna ej, huru det tillgår uti undervisningsverkens lägre regioner. De se icke, huru den arme 8 å 9 års gossen den ena terminen efter den andra stretar och arbetar med sitt *mensa* och *amo* m. m. samt utanläsningen af de abstrakta *Sjögrenska* reglorna. De se icke, huru gossen under detta sträfvande med ämnen, som ligga utom hans värld, öfver hans fattning, allt mer och mer vänjes att endast fästa sig vid ljudet och icke begreppet, att betrakta hvarje kunskap, som ett för honom dödt och alldeles främmande ting; och huru detta förhållande qvåfver vetandets lif redan i dess första embryoniska tillstånd. De se endast det urval af ynglingar, som i följe af ovanliga anlag i fattning och flit arbetat sig igenom skolans smältningprocess, men de se icke det vida större antal, som tröttnar under vägen och afgår, och hos hvilka all den inkastade döda lärdomsruditeten aldrig väckes till något lif. De nödgas icke höra och besvara ömsinnta föräldrars klagomål, att deras barn efter så många använda år icke lärt näppligen läst något annat än latin; att de, vid 11 å 13 år lemnande skolan, befinna sig i saknad af en mängd bildande och nästan oundgängliga kunskaper; och att de icke ens uti latinet, för hvars skull allt öfrigt blifvit uppoffradt, äga nog färdighet att ledigt läsa en enda författare. Detta och mera dylikt har Förf. nu uti många år med grämelse både sett och hört, och det må derföre icke förtänkas honom, att han efter sin ringa förmåga söker bidraga till ändring af ett så menligt förhållande.

Sedan vi nu genomgått de först framställda punkterna, vilja vi äfven kasta några blickar på det system för elementar-undervisningen, som blifvit uppställt, dels uti komitéens betänkande, dels och mera bestämdt uti nya elementarskolan. Så framt föregående åsigter äga sin riktighet, kan

det ej utan verklig orättvisa nekas, att denna skola är construerad efter vida förnuftsensligare principer, än de äldre läroverken. De anmärkningar, Förf. mot densamma vill framställa äro tre. Den första är, hvad vi förut antydt, ett för vidsträckt anlåtande af vixelundervisningsmetoden. Denna metod med dess lif, rörlighet, sjelfverksamhet, och å andra sidan dess noggranhet, ordning och takt är utom allt tvifvel af ganska betydligt värde. Man bör dervid likväl icke förbise tvenne omständigheter; den ena nemligen, att icke skolans maskineri blifver så konstigt, att endast lärare med ovanliga förmögenheter kunna redigt öfverse och leda det hela; den andra att läraren ej heller af denna det helas ledning blifver allt för mycket upptagen, så att han saknar tid att å andra sidan lemna behörig uppmärksamhet åt hvarje enskilt lärjunge, lära känna dess karakter, rätta dess fel och, så mycket möjligt är, komma till honom uti det närmare och personliga förhållande, som först gifver det rätta lifvet åt undervisningen, men ännu mera åt uppfostran. Denna olägenhet kan vid de stora folkskolorna, som sakna medel till underlärares aflöning, icke förekommas, och man får vara glad åt att hafva åtminstone dessa skolor, i stället för inga. Olägenheten är ej heller uti dem så betydlig. Ty då lärjungarnas kunskapskrets inskränker sig inom de första elementerna, så blir i följe deraf skolans maskineri vida enklare, öfversigten lättare och lärarens tid mindre upptagen; dertill kommer, att denne uti en sådan skola dag ut och dag in hela år igenom läser för samma lärjungar, och dertill i landsförsamlingarne äfven utom läsetimmarne kommer med dem ofta i beröring och derigenom i tillfälle att närmare lära känna och personligen bilda dem. Huru olika är icke deremot förhållandet vid nya elementarskolan, med lärjungar af alla de olika kunskapsgraderna från nybegynnare till den blifvande studenten, med en i följe deraf betydligt mera invecklad mekanik och försvårad öfversigt; och slutligen med endast två eller tre dagars tillfälle i veckan att lära känna sina lärjungar? Detta torde måhända böra tagas i betänkande, innan nya elementarskolans för öfrigt ganska fördelaktiga form före-

skrifves till allmänne antagande. Felet är lätt hjälpt. Det behöfs endast åt hvarje lärare tillförordna en skicklig medhjelpare, så skall på sådant sätt den gamla metodens fördelar af personligt inflytande och vevelförkan mellan lärjunge och lärare lätt kunna förenas med nya elementarskolans fördelaktiga principer af ambulatorisk metod, af fri flyttning och af vevelförkanens ordnande former.

Vår andra anmärkning rör principen för läroämnenas inbördes ordning, eller de så kallade dubbla bildningslinierna, hvilket system tydligen är en öfvergångsform, ett jemkningsresultat af båda de olika åsigterna, och, som vanligen i sådant fall blir händelsen, för ingendera fullt tillfredsställande. Detta system har visserligen den stora fördelen framför det gamla, att det åtminstone till tvenne år längre fram uppskjuter både det svåra studium af latin och det lika svåra valet af lefnadsyrke. Men man kan deremot med skäl yrka följande. 1:o att nämde språk och val med ökad fördel kunnat uppskjutas ännu två å tre år, enligt det system vi närmare utvecklade uti 6 §. vid framställningen af de trenne öfver hvarandra stående bildningsstadierna. 2:o Det tyckes ligga någonting oriktigt uti antagandet af tvenne olika, men parallellt löpande bildningslinier. Bildningens stam, att jag så må säga, kan ej vara mer än en; men den kan sträcka sig genom allt högre och högre regioner. Vi tro, derför, att det är ett gemensamt fel både hos gamla skolorna och hos nya elementarskolorna att hafva konstruerat sig, den förra på trenne (lärdoms-skola, apologist-skola och krigs-akademi) den sednare på tvenne parallellt löpande bildningslinier, i stället för att ordna och innefatta den ena under den andra. 3:dje felet har nya elementarskolorna också gemensamt med de gamla skolorna, nemligen den förderliga mångslöjden, hvarigenom gossens uppmärksamhet distraheras åt så många håll, att framstegen på hvarje derigenom förhindras. De gamla skolorna i ursprunglig gestalt hade ej detta fel. Man läste der latin från morgon till qväll veckan ut. Men i samma mån, som orimligheten af detta system i annat hänseende stack i ögonen, inflickades det ena nya elementet efter det andra, hvari-

genom man kommit till närvarande resultat, då gossen redan i andra afdelningen läser tre språk, svenska, latin och grekiska, och dessutom katekes, biblisk och svensk historia, geografi, aritmetik eller summa åtta ämnen på 16 lektioner. Det är för den, som sjelf ej varit skol lärare oberäkneligt, huru mycket eleverna förlora, särdeles i yngre år, genom denna spridning af deras uppmärksamhet. I det ämne, som till exempel förekommer blott en eller två gånger i veckan, hinna de nästan helt och hållet från den ena gången till den andra glömma bort det lilla de lärt. Det synes, som nya elementarskolan till någon del råkat ut för samma misstag, emedan den icke i motsats mot gamla skolorna vågat eller velat längre uppskjuta studium af de klassiska språken. — Vi skulle önska, att den vid åtta år i skolan intagna gossen under två år sysselsatte sig med de ämnen, som höra till *folkskolan*; sedan ungefär fyra år uti *borgareskolan*; och slutligen fyra år uti *lärd skolan* eller gymnasium för att derifrån vid 18 års ålder till akademien afgå. Han kunde då mera uteslutande vända sin uppmärksamhet på de inom hvarje stadium förekommande ämnen och göra deremot svarande framsteg. Han vore räddad från den nu så högst menligt verkande mångslöjden.

Men då vi fordra af stat och styrelse att genom förbättrade undervisningsverk befrämja det växande slägtets bildning, förgätom icke, att det å andra sidan är också en lika oeftergiffelig pligt hos nationen sjelf, hos hvarje enskild att i sin krets, efter sin förmåga understödja dessa bemödanden; förgätom icke, att utan en sedlig och vårdad uppfostran inom föräldrahuset skolans, lärarens, ja sjelfva styrelsens bemödanden blifva fruktlösa; — förgätom icke, att det är fader och moder, som af Gud, af natur äro framför alla andra ämnade till sina barns uppfostrare; att det är af dem och hos dem, som barnets själ erhåller sin första riktning, ofta för lifstiden. — Om föräldrarna låta barnet uppväxa uti, att jag så må säga, en helig atmosfär af mildhet, allvar, ordning och Gudsfruktan, så skall det med

modersmjölken insupa dessa dygder, de skola blifva dess andria, dess enda natur. Man har gjort den anmärkningen, att de fleste utmärkte män hafva också haft utmärkta mödrar. Hvad bevisar det annat, än att ett allvarligt, men kärleksfullt modershjerta redan från vaggan ingjutit, vårdat och utbildat dessa högtänkta och kraftfulla sinnen, hvilka sedan i deras mognad förvånat och gagnat samtid och efterverld, sedan den älskade moderns stoft redan länge hvilat gömdt och kanske glömdt uti griften. — Man har trott sig finna, och det redan från Romarnes tid, att utmärkta fäder stundom hafva mindre glädje af sina söner. Ofta är väl orsaken det smicker, den efterlåtenhet, hvarmed främmande, för faderns skull, behandla den oduglige sonen; men stundom torde detta förhållande också kunna förklaras deraf, att dessa fäder, helt och hållet upptagna af allmänna angelägenheter, icke med nödig uppmärksamhet kunnat följa och leda sina barns uppfostran, utan nödgats mer eller mindre öfverlemna dem åt främmande lärare. Förf. är själf en sådan lärare; men han säger öppet och högt, och måtte han kunna säga det så högt, att det höres och besinnas af månet föräldra-hjerta: Vänten icke af den främmande läraren, samma noggranhet, samma från hjerta till hjerta gående språk, som hos föräldrarne! Fordren icke omöjligheter! Huru skall denne lärare, genom hvars hand inom kort tid kanske hundradetal af barn komma och gå, blifva för hvar och en bland dem, hvad fader och moder äro? Han må efter bästa öfvertygelse, efter bästa förmåga söka fullgöra sin pligt, men denna för en riktig uppfostran så oumbärliga kännedom af hvarje anlag, hvarje vinkel uti barnens hjerta, huru skall han hinna förskaffa sig den bland denna talrika mängd, som kommer till honom, alldeles okänd till sinnelag, förutgående utveckling, och husliga deruppå inverkan förhållanden; och denna hjertliga kärlek, som först gifver sannt lif och eftertryck åt hans lärdomar och förmaningar, huru är det möjligt, att läraren skall kunna med denna själens heligaste känsla omfatta hvarje enskild af samma barn-skaror? Hjertat är en helgedom, hvars dörr icke likasom skolans på befallning kan öppnas till motta-

gande af de nykomna lärjungarna. Nej, det förblifver otvivelaktigt, att det är fader och moder, som af naturen äro ämnade till deras barns uppfostrare. De och endast de, äga dertill nödiga egenskaper af den närmaste kännedom om barnets anlag och utveckling, och tillika den varma känsla af kärlek och tillgifvenhet, hvarförutan all uppfostran, all moral, om den också talade med englars tungor, blifver för barnet endast en ljudande malm och en klingande bjellra. Visserligen kan det icke sällan lyckas läraren, att af eleverna tillvinna sig en betydlig grad af förtroende och tillgifvenhet; — och olycklig skulle eljest hans ställning vara! Men huru relativt ringa blifver eller borde icke detta blifva i förhållande till föräldrarne; ty hvad vigt, hvad inflytande, i jemnförelse med deras, kan väl en lärare hafva på barnets hjerta, en lärare som det aldrig sett förr eller annorstädes än i skolan, som oftast måste uppenbara sig för det samma som en sträng och straffande hämnare. På annat sätt verka faderns, verka moderns ord; faderns, af hvilken barnet från sin spädaste ålder erhållit kärlek, ledning och vård; moderns denna älskade moders ord, som jollrade bort dess första små sorger och motgångar, som satte den späda gossen på sitt knä, visade honom genom fönstret de tusende glänsande stjernorna och talade med honom om den gode fadern der ofvan, som hafver barnen kär och välsignande blickar ned öfver oss alla. Modren, hvilkens bild från mången sömnlös natt står för hans minne, som en tröstande engel vid det lidande barnets sjukbädd. Ack! måtte föräldrar aldrig misskänna, aldrig glömma det omätligt stora inflytande de äga öfver sina barns hjertan!

Det är icke meningen med denna uppsats, att föräldrar sjelfve skola vara sina barns lärare och undervisare uti alla kunskapsämnen; sådant låter af mångfalldiga skäl icke göra sig. Men det är meningen att motarbete den temligt allmänna fördomen, att man blott behöfver sätta sina barn i en god skola eller gifva dem en god lärare, för att sedan mer eller mindre frikalla sig från allt vidare besvär med deras uppfostran. Det är denna skadliga, men icke sällsynta fördom, som bör utrotas. Föräldrarna böra påminnas

om vigten, om outhärligheten af deras eget jemna och oupphörliga biträde vid undervisningen, men ännu mera vid uppfostran. Vid barnets uppfostran passar icke, der gäller icke någon arbetets fördelning, något dess öfverlemnande åt andra. Det gifves oförytterliga rättigheter; men det gifves också oförytterliga pligter och bland dem äro föräldrars skyldighet att sjelfva vårda och leda sina barns uppfostran. Från denna dyra pligt kan man icke köpa sig fri medelst beqvämt erlaggda kvartalsafgifter; ty äfven barnet ropar och beder: *Fader, gif mig ditt hjerta!* och den fader, som i stället för sitt hjerta, sitt hjertas ömhet och vård, gifver endast penningar, må icke begära tillbaka den för penningar icke fala gåfvan af sitt barns hjertliga kärlek. Förf. har varit så lycklig att komma i beröring med många, med ganska många aktningssälda föräldrar, som sjelfva jemnte och bredvid den offentliga skolan noga följt sina barns både undervisning och uppfostran och barnens framsteg och uppförande hafva svarat mot denna vård. Men Förf. nödgas tillägga, att han äfven stundom ägt en motsatt erfarenhet. För föräldrar, lärare och lärjungar borde väl ingenting vara mera nyttigt och uppmuntrande, än att fadern åtminstone en eller annan gång om året besökte och afhöorde lektionerna, hvarvid nyttiga meddelanden och upplysningar kunde af lärare och föräldrar ömsesidigt utbytas. Men tvärtom; ofta får läraren aldrig se eller tala vid sin lärjunges fader, under hela dess 6 å 8-åriga skoletid, om icke kanske vid en eller annan examenshögtidlighet, vid en eller annan kalas-bjudning. Och om man någon gång eljest händelsevis träffar en sådan far, så får man vanligtvis jemnte frågan om elevens uppförande höra tillägget; *Jag har så mycket att göra, att jag Gudnäs icke hinner följa min sons uppförande och läsning, men jag har fullkomligt förtroende för hans lärare m. m.* Jag ville svara, att detta tillägg oftast är Gudnäs öfverflödigt, ty gossens uppförande i skolan visar mer än tydligt, att han hemma saknar den stadigt ledande föräldra-handen. En högt uppsatt embetsman och det för hela mensklighetens bildning arbetande snillet må skylla på sina viktiga göromål; det har mången gång sin grund;

men i sanning, högst viktiga måste dessa göromål vara, om de skola frikalla från det dyrbara åliggandet att äfven med personlig uppoffring af några timmar i veckan kunna åt staten lemna efter sig väl uppfostrade barn. Affärs mannen urskuldar sig med många och vidsträckta göromål, men vi svara, att det i sådant fall vore bättre egna något mera tid åt sina barns uppfostran, och något mindre åt deras blifvande arf. Om hvar och en bland dem erhåller några tusende riksdaler mer eller mindre, huru litet betyder det icke både för dem och för fäderneslandet mot arvet af en god, en vårdad uppfostran? Men hvad skall slutligen svaras då man hör dessa klagomål om bristande tid af fäder, som tillbringa flere aftnar i veckan vid spelbordet, uti ordensällskaper, behängda med de band och stjernor, som de icke i det allmänna lifvet förmå att förvärfva sig? — Hvilken är mest att beklaga, fadern eller sonen?

Vi erinra oss evangelium om den stora nattvarden. Föräldraglädjen är kanske den största jordiska sällhet, hvar till vi inbjudas af en huld försyn. Men likasom gästerna uti evangelium ursäktade vi oss, den ene med sin köpenskap, den andre med sin afvelsgård, och likasom gästerna i evangelium träffar oss också samma dom, att vi icke skola njuta af den erbjudna saligheten. Ty om också den af fadern försummade sonen, genom ovanlig lycka vid valet af lärare, eller genom ovanliga anlag, växer upp till en aktningssärd och redlig man, hvilken inre glädje och samvetsfrid kan väl denna far njuta derutaf, och hvilken tacksamhet, hvilken kärlek kan väl alstras uti sonens bröst? Det blir på sådant sätt visserligen blodsbandets tillgifvenhet, men aldrig den sanna föräldraglädjen, den sanna barnliga kärleken.

Föräldraglädje sade vi vara kanske den största, den ljufvaste bland all den sällhet, som jorden kan gifva. Väntom då icke att köpa den för penningar, att kunna lemna åt andra besväret, men sjelfva skörda frukten. Den, som vill njuta densamma, måste tillika underkasta sig många tunga pligter. Han måste icke blott bereda sig på den lättare uppoffringen, att några timmar i veckan sysselsätta sig med sitt barn; utan äfven väpna sig med allvar

för att, när så erfordras, med stränghet återföra det felande barnet till dess pligt; ty denna sig så kallande föräldrakärlek, som icke förmår se det tillrättaviseade barnets fårar, är ofta grunden i endast en beqvämlighet, en slapp ömtålighet, som söker bespara mera sig sjelf än barnet obehaget af ett sådant uppträde. Han måste slutligen bereda sig på den ojemnförligt svåraste pligten, att sjelf städse föregå barnet med efterdömen af Gudsfruktan, mildhet, flit, ordning, tarflighet, och gifva denna anda åt hela sitt hus och sin omgifning.

Af ofvanstående skäl kunna vi än mindre gilla det tilltagande bruket att tidigt ur föräldrahuset bortskicka och låta uppfostra sina barn antingen i främmande lärares talrika pensionsanstalter eller uti större offentliga inrättningar. Då föräldrarna sakna förmåga att med insigt och kraft besörja sina barns uppfostran; då de känna med sig sjelfva, att de bortskämma sina barn med öfverdrifven ömhet, eller att de icke äga förmåga att inskränka sig till den ordning, allvar och tarflighet uti lefnadssätt, hvarförutan ingen duglig uppfostran kan finnas; då må de bortsända sina barn, på det den så kallade *Lilla Baron*, *Lilla Patron*, eller huru lilla herrn tituleras, icke helt och hållet må blifva förderfvad af klemmande föräldrar, af smickrande tjänstfolk; på det han icke, uppväxt uti sus och dus, skall hela sin lefnad igenom sjelf fika efter förströelser och nöjen; på det han icke af sin faders oförsigtiga vänner må höra yttranden och berättelser, som förgifta hans oskyldiga hjerta, eller af moderns omgifning lära flärd, fåfänga, sysslolöshet och förtal. Man må i sådant fall sända bort sina barn, men på samma gång beklaga sig sjelf, dem och staten; *sig sjelf*, ty man beröfvar sig icke blott den ljufvaste tillfredsställelse för en stundande ålderdom, utan äfven det element inom familj-lifvet, som dagligen fastare sammanknyter föräldrarnes förbindelse, utgörande ett lika ädelt som älskadt föremål för deras gemensamma bemödanden; *barnen*, ty de komma vanligtvis att sakna både hufvudelementet för all uppfostran nemligen kärleken, och dessutom vana och sinne för det husliga lifvets välgörande stillhet och lugn; och slutligen

staten, ty dess hopp på en ädlare generation blir bedraget. Allmänna uppfostrings-anstalter kunna vara i sin mån förträffliga; de kunna bilda barnet till kunskap, ordning, arbetsamhet och kraft. Men de komma alltid att sakna det element, som ensamt förmår gifva lif och riktning åt dessa dygder och det är kärlekens element. Det är endast uti föräldrahuset och af fader och moder, som denna känsla rätt kan och bör gifvas. Det är vid deras bröst, som barnets hjerta skall erhålla denna, att jag så må säga, varmare temperatur af ömhet och kärlek, hvarförutan kraften blir hårdhet, arbetsamheten egennyttia, kunskaperna ett lärdt pedanteri. Uti uppfostran, likasom uti allt annat, gäller språket: *kärleken är lagens fullbordan*.

Man tage icke detta så, som skulle författaren ifra mot landsorternas bruk att under läseterminerna sända barnem hemifrån till allmänna undervisningsverk. Man skilje mellan uppfostringsanstalter, der barnen hela året igenom skiljas från sina föräldrar, och undervisningsverk, hvilka nära en tredjedel af året lemna lärjungarne hemma uti föräldrahuset. Just detta sistnämnda förhållande anser författaren vara ett hos våra allmänna undervisningsverk gifvet företräde; ty derigenom kan lärjungen under sitt uppväxande förena både det husliga lifvets och den offentliga skolans hvar för sig viktiga fördelar.

Vi hafve sparat till sist denna framställning af föräldrauppfostrans vikt just derföre, att vi anse denna reform af hittills ofta följda uppfostrings-åsigter vara den högsta, den oeftergiffligaste. Huru ringa, huru obetydliga blifva icke i jemnförelse dermed frågorna om klass- eller ämnesläsning, om fri eller års-flyttning, om klassiska eller moderna språk? Om det husliga lifvet redan från vaggan lärt och lärer barnet oordning och sysslolöshet, flärd och nöjen, förgäfves blifver då skolans bemödande att återföra det till ordning, allvar och arbetsamhet; och om de husliga förhållandena upplösas, markar, föräldrar och barn skiljas från hvarandra, då upplöses också samhället i sina innersta, i sina minsta fogningar, och fåfängt blir bemödandet att med metoder och läroverk, vare sig gamla eller nya, sammanhålla den störtande byggnaden.

Slut-Anförande;

af

Professor AGARDH.

[Hållet inom "Comitén till öfverseende af Rikets Allmänna Undervisningsverk" 1828].*)

Föremålet för Comiténs Undersökningar. Jag har egentligen icke någon reservation att göra vid det Betänkande, Comitén, till följe, af de serskildt fattade besluten, har att i underdånighet aflemna rörande Sveriges Undervisningsverk. En sådan reservation skulle upptaga alla de detaljer, hvaruti

*) Ur Betänkande af Comitén Anföranden och Reservationer. Stockholm. Tryckte hos Johan Hörberg, 1829, sid. 51—71; 82—90. Det här uteslutna avhandlar universitetet. Om Folk-Skolorna hade kommittén yttrat bland annat följande (sid. 10 o. f.). "Presterskapet tillhör och åligger väl närmast vården om Religionsundervisningen, serdeles ungdomens, medelbart innan och omedelbart under förberedelsen till Herrans Nattwards begående; men för att af Presterskapet emottagas till Nattvardsläsningen, bör ungdomen:

- A) Kunna väl läsa Svenska och Latinska tryckta Stilar innantill;
- B) Känna Bibliska Historien efter en tjenlig Lärobok, så att Lärjungen kan göra redo för dithörande berättelsers innehåll;
- C) Hafva läst och i minnet väl fäst en antagen Lärobok i Christendommen (Cateches).

Bibringandet af dessa förkunskaper synes vara så nära förknippadt med barns första Religionsundervisning och sedliga bildning inom Föräldrars hus, att Staten svårligen skulle utan att förnärmande ingripa på Föräldra-området, der det samvetsgrant vårdas, kunna befatta sig dermed annorlunda än genom Presterskapets allmänna försorg om Religionsundervisningen. Comitén tror derföre, att Föräldrar eller de, som i deras stad äro, böra hälst sjelfve bibringa barnen förberörde kunskaper, eller draga försorg om deras meddelande genom andra. Men skulle Föräldrar eller

jag ej kunnat undgå att hafva en serskildt öfvertygelse. Men denna afvikande öfvertygelse är icke egentligen emot detaljerna, men emot de grundsatser, de förutsätta. Mig har det

Målsmän försumma att förskaffa barnen detta minimum, eller befinnas oskickliga, ovilliga eller oförmögna dertill, eller äro barnen värnlösa; så bör Staten bevaka det uppväxande slägtets sak, och genom Presterskapet tillse, att Folk-Skolor under dess inseende upprättas så vidt dylika för ändamålet erfordras; hvilket således är Folk-Skolornas Första åsyftning På det att Presterskapet icke måtte sakna ett för undervisningens vård ofta nödigt bestämmande af hvad som må anses för att derutinnan vara försummelse, torde höra stadgas, att intet barn, som uppnått en ålder af 8 år, må af dem, hvilka vård om detsamma åligger, längre lemnas utan undervisning i innanläsning. Den brist på kunskap, hvilken för öfrigt må anses såsom försummelse i Folkundervisningen, äger Kyrkoherden att efter barnens olika natursgäfvor och öfriga omständigheter pröfva. . . .

Allmänna Folkundervisningens Andra ändamål är, i Comiténs tanka, att bibringa de allmänna medborgerliga kunskaper, som näst Religionen äro för de näringsidkande klasserna i Städerna och på Landet, hvilka ej söka en högre bildning, de nödigaste och nyttigaste. Ehuru mycket det må vara samhällets ändamål, att, genom tjenliga uppmuntringsmedel, höja måttet af den allmänna Folkbildningen, så, och enär andra kunskaper än i Religionen icke äro en fordran af alla för deras egenskap af medborgare, utan endast af vissa för de serskilda yrken de välja, och hvartill staten icke är berättigad tvinga någon att egna sig, anser Comitén sådan kunskapers bibringande icke vara ämne för bestämda Fordringar af Staten, utan endast för dess uppmuntran. Deraf följer, att Folk-Skolors upprättande och underhållande för undervisning i andra ämnen, än dem, som höra till minimum eller Religionskunskapen, endast är föremål för menigheternas frivilliga bidrag: äfvensom att denna vidsträcktare undervisnings ämnen och mått bero på menigheternas fria beslut, efter sig på serskilda orter företeende olika behof och önsknningar. Utan att således vilja föranleda någon bestämd föreskrift i detta afseende, har Comitén dock trott sig böra uppgifva hvilka ämnen, efter Sveriges samhällsskick och allmänna förhållanden, synas böra utgöra föremål för den frivilliga undervisning, som i Folk-Skolorna (nemligen Borgare-Skolor och Pædagogier, Söndags-Skolor m. fl. dylika i Städerna, Socken-Skolor, enskilda Bruks- och Fabriks-Skolor samt kringvandrande Läsämstares undervisning på landet) meddelas utöfver det föreslagna oumbärliga minimum, nemligen:

- a) Skrifning och Räkning;
- b) En korrt Verlds- och Naturbeskrifning, mera utförlig öfver Sverige och Norrige, deras läge och alster, historia och samhällsförfattning;
- c) Mechanisk (Linear-) teckning;
- d) Någon öfning i Kyrkosång;

synts, som Comiténs bestämmelse icke skulle vara den samma som en Skol-Revisions. Comitén skulle icke, enligt min mening, under antagande af riktigheten af de principer, på hvilka

e) *Gymnastik i Städerna och äfven på Landet, der en sådan finnes behöflig och kan behörigen vårdas, undervisning i simmande, der omständigheterna så medgifva m. m. hvarpå kroppens stärkande och lifvets bevarande kunna bero.*

Äfven der, hvarest endast minimum af Folkundervisningen bibringas, synes någon färdighet och kännedom i de under a) och b) upptagna ämnen böra såsom väsendtlig uppmuntras.

I ett land, sådant som Sverige, der Jordbrukaren, Bergsmannen och Handtverkaren hafva en närmare andel i statens offentliga värf, der få de till allmänna Folkundervisningen utöfver Religionen hörande ämnen en större vikt genom sjelfva statsförfattningen.

För den, som skall deltaga i Lagstiftning. Lagskipning och Beskattning, är det ovedersägligen nödigt att kunna *skrifva* och *räkna* och att någorlunda vara bekant med *Fäderneslandets* och *BrödraRikets läge* och *alster*, *Historia* och *samhällsförfattning*. Under enklare förhållanden, och så länge böckers tillvaro icke försvagade Fornsägnernas vikt, lefde måhända både historia och Statsförfattning mera än nu i folkets sinne. Men då odlingen genom Boktryckeriet gjort en rubbning deri, bör denna äfven genom odlingens medel rättas.

Den *Mechaniska* eller *Linearteckningen*, som i Frankrike gjort stora framsteg, är en färdighet att teckna, sammansätta, sönderdela och mäta Figurer, utan redovisad matematisk insigt; således en Matematik för ögat och handen, af stor vikt för all slöjd. För dem, som vilja gå längre, är den tillika grundläggning både för Matematiska Studier och för den mera utvecklade Ritkonsten. — Öfning i *Kyrkosång* har Comitén upptagit, emedan detta bidrag till Gudstjenstens högtidlighet och intryck på Folkets sinne synes vara i betydligt aftagande. Comitén tror ock, att sången, såsom ett allmänt bildnings-medel för känslan, desto mera bör begagnas äfven i Folk-Skolan, som fallenheten för materiella njutningar, hvilken mer och mer förtränger folkets egna gamla sånger, behöfver motarbetas genom de ädlare anlagens väckande. Såsom kroppsligt utvecklingsmedel för ungdomen i stora Städer, eller på landet i Fabriker, har Comitén upptagit *Gymnastiken*. Den är, så vida kroppens svaghet verkar på själen, i dubbelt afseende viktig. . . .

Folk-Skolornas Tredje ändamål bör, enligt Comiténs tanka, vara att

vårt Undervisningsverk hvilat, hufvudsakligen sysselsätta sig med dess partiella brister. För Skolan och Gymnasierna existerade redan en anstalt till dessas afhjelpande genom den hvart tredje år återkommande Revisionen.

För Academien ligger ett medel till alla svårare bristers afhjelpande i det Canzlers-ämbete, som allt ifrån Academiernas uppkomst sökt att partielt förbättra dem under bibehållande af de principer, hvarpå de varit byggda. Jag har således trott, att Comiténs egentliga ändamål varit att undersöka sjelfva *bibringa ungdomen nödiga förkunskaper, för att kunna intagas i Elementar-Skolorna till erhållande af högre undervisning i allmänhet.*

Fordringarne i detta afseende bestämmas naturligtvis af Skol-Ordningen för Elementar-Läroverken. Så ringa som dessa fordringar för närvarande äro, och till fortfarande ytterligare af Comitén i underdånighet föreslås, skola de flesta Folk-Skolor, utan att åsidosätta sina öfriga ändamål, vara tjenliga att bereda Lärjungarne inträde i någondera af Elementar-Skolornas lägsta klasser. . . .

Af hvad således blifvit i underdånighet anfördt och hemställt, tackes Eders Maj:t nädigst finna, att Comitén, bland hvars Ledamöter nästan ingen skiljaktighet i åsigtter ägt rum angående allmänna Folk-undervisningen, hufvudsakligen instämt, både hvad grundsatser och verkställighet beträffar, i de meningar, som f. d. Uppfostrings-Comitén och pluraliteten af Consistorierna derom förut yttrat. Att Folk-undervisningens hittills varande skick och stadgarne derom befunnits sådana, att Comitén icke ansett några hufvudsakliga förändringar i de sednare behöfvas, är en lycka, för hvilken man utan tvifvel har att tacka den lyftning i allmänna Folk-bildningen, som Sveriges ärofulla deltagande i Reformationen utvecklat, och Rikets Statsförfattning bibehållit. Så länge hon åt Allmogen på landet och Handtverkaren i städerna förvarar samma jemlika och sjelfständiga förhållande till öfriga medborgare som hittills, skall derigenom förmodligen mera, än genom några tillfälliga anstalter, förordningar eller äfven Statsbidrag, ehuru nödiga de tillika må vara, den allmänna Folk-bildningen i Sverige hålla steg med samhällets odling för öfrigt.

Som synes överensstämmer denna åskådning ganska noga med den, som kommittéledamoten biskop Esaias Tegnér hade, vilket läsaren kan finna i Årsböcker nr: 14. De "modernas" ledares inom den illustra kommittén, professor C. Agardhs, reservation återgives här i symmetri i vad den rör folkundervisningen. En hel litteratur av motskrifter mot kommittén växte upp under 1830-talet. I föreliggande bok har nyss inlutit ett av svaren: Fryxells Försök 1832. De med petit tryckta innehållsöversikterna i originaltryckets marginal hava här satts såsom ett slags rubriker med kursiv i början å respektive stycken.

dessa principer. Jag hemtade ny anledning för denna min mening, då jag gick tillbaka till Historien af våra Undervisningsverk, då jag såg, att de uppstodo och utvecklade sig under inflytandet af alla möjliga tillfälligheter, ända ifrån fattigdomen af vårt eget land till den vexlande tidsandan i hela det öfriga Europa; att för ingen förändring, företagen vid hvilken tid som hälst, legat en föregående undersökning till grund af denna förändrings förhållande till det hela, och att till följe deraf våra Folk-Skolor, våra Apologistier, våra Trivial-Skolor, våra Gymnasier, våra Academier voro lösryckta fragmenter af ett Helt, som ingenstädes existerade. Jag fick slutligen ny styrka för min åsigt af Comiténs bestämmelse, då jag såg, huru i hela Europa nya grundsatser gjort sig gällande till omstöpning af Folk-Skolor, till bildande af Närings-Skolor, till reduction af hvad vi kalle Gymnasier, och till en förändrad organisation af Academierna. Mig syntes Regeringens fråga till Comitén vara den: Hvad ligger i denna tidens oro om den cultiverade världens högsta angelägenhet? Uppfyller vårt Undervisnings-verk sin bestämmelse? Var det i sin uppkomst beräknadt på alla tider, eller blott på den tid, då de uppkommo, hvilken tid i sin culture, i sina framsteg, i sina åsikter och sina förhoppningar var så olika den, hvaruti vi lefva? Det har således må hända — så synes det mig — tillkommit Comitén mera att i allmänhet bestämma den riktning, hvaruti alla Undervisnings-verkets tillkommande förbättringar böra göras, än förändringarne sjelfva, mera att utkasta den sammanhängande idéen af ett Skolverk, till hvilken det Svenska småningsom, om än aldrig så långsamt, skall närma sig, än framställa endast de förbättringar, som för närvarande eller inom ett eller två Qvinquennier kunna anses nödiga. Utan tvifvel har äfven hvar och en af Comiténs Ledamöter enskildt gjort sig samma begrepp om Comiténs bestämmelse, men genom sjelfva beskaffenheten af en Comité, hvarigenom de olika nuancerna af hvar och ens serskilda åsigt borde sammangjutas till en enda, och genom nödvändigheten att sammanbinda det bestående med det möjligtvis bättre, som sväfvade för hvar och ens sinne, synes mig det allmänna svaret på Regeringens fråga, och den allmänna åsikten af ämnet, såsom idée,

hafva blifvit inblandadt uti de partiella detaljerna af en sådan sammanbindning, och således icke nog klart hafva framstått ur mängden af de förbättringar, hvilka såsom Resultat af de gemensamma öfverläggningarne blifvit föreslagna. Det var naturligt, att man kunde behandla hela denna fråga, eller komma till en allmän åsigt af det Hela på tvänne ganska olika sätt. Antingen kunde man utgå från det bestående, och vid hvarje serskildt anmärkt brist söka en motsvarande förbättring, och slutligen sammanlänka dessa förbättringar till ett Helt; eller kunde man gå en annan väg, först undersöka, huru uti ett Land, som Sverige, ett Undervisnings-verk i allmänhet borde vara inrättadt, uppställa denna på förhand gjorda idée som typ, dermed jemföra det närvarande, och derigenom erhålla ett begrepp om bristerna samt sättet att afhjelpa dem.

Ehuru detta sednare sätt öfverensstämmer med det begrepp, jag gjort mig om Comiténs egentliga bestämmelse, så inser jag visserligen hindren för att använda det i en Comité af Ledamöter med lika så skilda theoretiska åsikter som öfverensstämmande i medborgerliga praktiska tänkesätt: men jag har å andra sidan af nyss anförda skäl ansett en sådan undersökning af någon vigt, och man kan visserligen icke dölja för sig, att afgörandet af Skol-verkets partiella förbättringar, så snart det utsträcker sig till en stor mängd detaljer, medför den olägenheten, att ofta den ena kan stå i strid med den andra, hvilket deremot icke kan äga rum, då man utgår från allmänna, ej med hvarandra stridande grundsatser. Jag har derföre bemödat mig att för min del uppfatta det mått, med hvilket jag skulle jemföra våra bestående institutioner; Comitén har med öfverseende vid flera tillfällen tillåtit mig att fästa dess uppmärksamhet derpå, och det egentliga inkastet, som dervid mött mig, har varit å ena sidan det ovissa i möjligheten af idéens realiserande, och å andra faran af en brådstörtad förändring, fruktad genom antagandet af grundsatser så olika dem, på hvilka för närvarande våra institutioner hvilat.

Det återstår således för mig, mera för att visa allvaret, hvarmed jag betraktat Nationens viktigaste angelägenhet, än

för att deraf förmoda den ringaste påföljd till någon verkstälighet, mera för att rättfärdiga mina åsigter, än för att göra dem gällande, att jag än en gång till slut sammanbinder de frågor, som jag inom Comitén dels fullständigt sökt utveckla, dels endast i förbigående antydt, till ett fullständigt helt, visar detta Helas möjlighet såsom sådant, och det sätt hvarpå det enligt min tanka kan och bör realiseras.

Statens pligt att inrätta Skolor, och vidden deraf. Under det att inga tvifvelsmål uppstått eller kunnat uppstå om Statens åliggande att genom *Skola* bilda sina Ämbetsmän, finner man dock ofta någon olikhet i tänkesätt rörande Statens pligt att genom *Skola* bereda *allmän Upplysning* ibland Folket. De, som neka det sednare, måste dock äfven neka Statens pligt att vårda och bibehålla Kyrkan.

Af samma grund som man antager *Religion* och *Kyrka* för en offentlig angelägenhet, måste man såsom sådan antaga *Upplysning* och *Skola*. Emellan båda, emellan *Religion* och *Upplysning*, står *Moraliteten*, såsom på en gång sammanbindande länk och nödvändigt resultat; och om denna sista är Statens oförnekade angelägenhet, så måste båda de förra hyllas med lika kärlek. Hvilande blott på den ena af dessa baser, lutar folkets moralitet mot sitt fall. I det ögonblick den faller, är Nationen upplöst och Staten med den.

Religion och *Upplysning* hafva ej blott denna sida, *Moralitetens*, med hvarandra gemensam; de gå i bredd med hvarandra, ej blott såsom Statens offentliga ändamål, men äfven såsom ändamål och angelägenheter inför Försynen. Båda tillhöra verlds-ordningen. Ingendera kan dö ut. De utveckla sig sjelfmant såsom en fortgående tradition genom åldrar och sekler. De må fördrivas ifrån Stat till Stat. De bibehålla sig oberoende af dessa förhållanden, ehuru uti olika utveckling, än brinnande som enkla lågor i någon vrå af jorden, än gjutande sig som solljus uti öfver världen. Försynens anstalt är, så vidt den modifieras genom den mensklige frihetens ingrepp deruti, att beskydda dessa mensklighetens Genier såsom odöd-

liga på jorden, bibehålla dessa traditioner från en högre natur, såsom fortgående i alla tider. Statens åtgärd kan till deras oförgänglighet ingen ting göra; makten dertill ligger högre och ofvan densamma; men den kan och den måste utbreda den till de individuer, hvars förädling den sig åtagit, så mycket som möjligt.

Så snart man till följe af en sådan åsigt antager, såsom Comitén verkligen åtagit, för afgjord Statens pligt att icke blott försäkra sig om duglighet ibland Ämbetsmän, utan äfven genom uppfostran befördra allmän upplysning ibland Folket, och dessutom bereda en stam af Lärdom, hvarifrån de båda föregående utgå såsom grenar och frukter, så återstår endast den fråga, huru dessa trenne ändamål kunna vinnas.

Olika Skolor för olika Medborgar-Klasser. Merendels har man ansett dem alla vara trenne fullkomligt skilda och strängt begränsade ändamål, icke blott i sig sjelfva, men äfven uti de utgreningar, hvaruti de genom Statsförhållanden dela sig. Man har trott, att man kunde med fullkomlig noggrannhet uppdraga en bestämd gräns emellan Bondens, Borgarens och Adelsmannens, emellan Prestens och Civilistens, emellan Krigarens och Statsmannens uppfostrings-anstalter, och detta icke i de sista stadierna af uppfostran, utan i de första förhållandena af Skolan och lifvet. Man har sålunda fått ett serskildt system af Folk-Skolor, ett annat af Borgar-Skolor, Ämbetsmänna-Skolor i allmänhet, och Skolor för serskilda Ämbetsmän, och man har trott sig komma upplösningen af problemet närmare i samma mon, som man på detta sätt kunnat söndersplittra de serskilda Skol-systemerna för serskilda Medborgare-Klasser. Det är tillräckligen bekant, att fordom i Egypten (och ännu uti Indien) bibehöllo sig Caster med oblandadt blod. Det är physiologiskt troligt, att genom en sådan långsam och oafbrutet fortsatt öfvergång af människoläggat till racer, anlagen hos dessa racer förblifva något när de samma uti flera generationer, så framt icke människor af Orientens folkslag hafva en mindre deciderad individualitet, än de Vesterländska; en tanka icke omöjlig, då man ännu finner, att det brukas och lyckas bland

några af de förra att tvinga individuum till hvilken skicklighet som hälst. Det är således äfven möjligt, att inom dylika folkslag det kunde hafva en ganska naturlig grund, om serskilda Skolor för serskildt strängt begränsade Caster kunde gifvas. Men redan under Greklandens himmel uppstod ett folk, det första uttrycket af mensklighetens perfectibilitet, der hela Nationen ej utgjorde annat än en enda famille, der blott fremlingar voro slafvar och der den fattiges och den mäktiges barn hade lika förhoppningar. Philosophernas föreläsningar, som lemnat oss namnet och förebilden af våra Academier, gjorde intet afseende på de frias börd, och vid Olympiska Spelen, som voro de enda examina, de gamle kände, täflade den fric Ynglingen från Athén med Konunga-Sonen från Sparta. I Rom infördes visserligen Ståndsskilnaden genom sjelfva Statsförfattningen, men Patriciern och Plebejen voro dock bröder, de ene blott äldre än den andre. Medeltiden införde Ståndsskilnaden i det vestra Europa; dock mildrades den småningom genom sjelfva Skolan, der allt var jemlikt, och hvarifrån utgick en makt, starkare än Aristocratien och Despotismen sjelf, en makt som lades i händerna på hyddans Söner mera än i den rikare Arftagarens. Uti Tyskland utbildades slutligen Skolan till och med till sin motsats till form af Cast, den lärda, som dock, genom sitt upptagande af medlemmar ur alla Klasser, verkade till upphäfvande af de öfriga Casterna. I Sverige existerade visserligen ståndsskilnaden, men icke länge på det sätt som i det öfriga Europa, och aldrig i förening med Skolan. Dess oupphörliga krig öppnade en ny bana för den ringaste Medborgare att uppstiga till ett högre Stånd, och frihetstiden, som i så mycket annat var Sveriges olycka, var i detta afseende en öfvergångs-period till jemlikhet i rättigheter. I Sverige fanns aldrig mer än en enda af Staten besörjd och bekostad Skola, öppen för alla Medborgareklasser, för Bonden och för Grefven, som begge kunde följas åt från den nedersta Klassen i Trivial-Skolan till Universitetet och derifrån in i Statens högsta Ämbeten. Aldrig uppstod i Sverige hvad man realiserat i Dannemark, tanken på en Riddare-Academie; och om den uppstått och blifvit utförd, jag är viss derpå, hade den endast under Aristocratens korrrta lifsperiod kunnat

blomstra. Ett serskildt slags Skolor för en bestämd Medborgare-klass hafva uppkommit, Folk-Skolarna; men i många Svenska Provinser fingo äfven dessa långsamt insteg, och Föräldrarne förblefvo, hvad de af Naturen äro, i långa tider sina egna barns undervisare. Dessa Skolor äro, om jag ej alltför mycket bedrager mig, enligt en äkta Svensk åsigt, endast en nödfalls hjälp, och det är troligt, att de med tiden få en organisation, som förenar dem med det öfriga undervisningsverket, såsom integrerande delar deraf. Ännu mindre trufdes hos oss de från Tyskland införda Real-Skolor, eller så kallade Apologistier, egentligen högre Folk-Skolor, hvilka ännu, utom på sådana ställen, der man har blott att välja emellan tvänne skärande motsatser, tvina borrt, föga besökta.

Olämpligheten af Skolans splittring för olika Medborgare-Klasser. Jag erkänner visserligen det sväfvande i denna induction, som i sig sjelf talar mera till Svenskens hjerta, än till hans förstånd, för att bana mig vägen till en stor sanning. Men olämpligheten af Skolans ursprungliga splittring efter serskilda stånd, så vidt den auctoriseras af Staten, bevises af många andra och theoretiska grunder. Jag har endast här till en början velat antyda nödvändigheten af en enda ursprunglig Skola, såsom på en gång analog med ett högre begrepp om Folk, och med den caractere, som tillhör företrädesvis det Svenska.

Må det tillåtas mig att ännu några ögonblick uppehålla mig vid de egentliga theoretiska bevisen för Skolans nationalitet i motsats emot den åsigt, enligt hvilken den skulle vara Lärjungarnes fördelning i serskilda slags Skolor.

Den offentliga Skolans företräde. Den offentliga Skolans företräde framför enskild undervisning har öfvergått till ett axiom. Jag är glad att i denna punkt vara ens med den allmänna öfvertygelsen. Ingår man åter något närmare på de grunder, hvarpå man byggt denna öfvertygelse, så skall man finna, att dessa icke utgöras af något företräde i sjelfva undervisningen. Ty det är i sig sjelf klart, att denna, lemnad af

få Lärare till många gossar, omöjligen kan vara så fullkomlig som den, hvilken lemnas af en Lärare för två eller tre Disciplar. Icke ligger det heller deruti, att den offentliga Skolan är en väg till de högsta ämbeten, ty dels har man aldrig kommit så långt i Sverige, att man föreskrifvit, hvarest de kunskaper, som Staten af sina Ämbetsmän fordrat, böra vara inhemtade, dels är den offentliga Skolan en vida långsammare väg till befördran, än den enskilda, mera compendiariska undervisningen. Företrädet ligger naturligtvis hufvudsakligen uti den medborgerliga uppfostran, som Skolan lemnar. Ynglingen, som inträder deruti, invecklas genast i en mängd af förhållanden, liknande i smått medborgarens i det stora. Frictionen emellan Förmän och Underhafvande, emellan Kamrater inbördes, och hela chromatiska genomgången af menskliga passionerna, som af dessa förhållanden blifva en följd, ger åt Ynglingens caractere en utveckling, som man förgäfvades bemödar sig att gifva den i enskild undervisning. Skol-Ynglingen inträder i världen redan rik på erfarenhet. Han har redan genomgått i smått alla de farcer der spelas. Han känner farorna af ett brouillerie, följderna af frihetens missbruk, arbetsamhetens lön och vana, timplagens befallande makt. Han vet hvilka exempel han har att välja.

Detta företräde försvinner genom Skolans splittring. Men om detta är, om ej det enda, dock det hufvudsakliga företrädet af offentliga Skolan, så synes tydligen, att det förloras, så snart man uppfostrar de olika folk-klassernas barn i olika Skolor, om man till exempel låter den blifvande Landtbrukaren, Borgaren, Krigaren, Civilisten och Presten bildas i hvar sin serskilda, om än offentliga, anstalt. Skolan måste, om den skall uppfylla sitt ändamål såsom medborgerlig anstalt, vara en bild af medborgs-lifvet, innesluta alla agerande elementerna deraf, emedan genom ett motsatt förhållande just den farliga ensidigheten i bildning uppkommer, och Skole-Ynglingen i detta fall utgår ifrån sin Skola, ehuru med under längre tid förvärfvade och således dyrköptare kunskaper, dock med en mera ensidig erfarenhet, än den som i Föräldrars hus blifvit uppfostrad och endast erhållit en historisk, men mera allmän

lefnads-kunskap. En sådan offentlig Skola, hvarifrån ingen medborgare-klass är utesluten, är ej annat än nationen sjelf några år förr än den uppträder i handling. Der förena sig alla nuancer af bördens och rikedomens till ett resultat af jemlikhet; der är förtjenstens aristocratie den enda, som gör sig gällande. Denna Skola är Grekernas Gymnasium, med hvilket folk Svenskarne i sina fel, sina dygder, sin djupa känsla för natur och konst och sjelfva sitt politiska förhållande har så mycken likhet. Må Tyskarne utveckla sig till sin undransvärda mångkunnighet, Engelmännens till sin obegränsade industrie, Fransmännen till den högre civilisationens alla resultat; Svenskarne kunna, liksom Grekerne, med för alltid inskränkta tillgångar uti ett bergigt och fattigt land aldrig få enhet i något annat stort, än i sin Nationalitet, af hvilken vi skola hoppas allt, och med hvilken vi skola allt förlora.

Olägenheterne af Skolans Splittring. Ser man åter på möjligheten af en sådan begränsning af olika bildnings-serier uti olika Skolor, så finner man lätt denna begränsning vara, om ej orimlig, åtminstone oändligt svår att utstaka. Man kan ej välja på förhand den ena Skolserien eller den andra. Finner man sitt barn stadt på en oriktig, med hans anlag, med Fadrens förändrade omständigheter oförenlig serie, så uppstå svårigheter att flytta från det ena slaget af Skola till det andra, och den förflutna Skoltiden är förlorad. En skarp begränsning af Skolorna sätter Fadren ofta i det aldrasvåraste bryderi. Individualiteten utvecklar sig understundom sent, och innan dess är ej omdömet om gossens bestämmelse säkert. Dessutom kunna aldrig, icke ens i den rikaste Stat, tillräckliga Skolor anskaffas för alla de olika slag af bildning, på hvilka genom medborgarnes olika förhållanden och gossarnes olika fallenhet måste göras något afseende. Hvad som värre är, i Sverige har man satt Skolorna i den skärande motsats med hvarandra, att uti Apologistierna icke får läras Latin och uti LärdomsSkolorna icke lefvande Språken. Största delen af Svenska Medborgare deremot önska, att deras barn måtte få lära båda delarne i den åldren, som är för Språkuppfattning den lämpligaste; de måste derföre, till följe af en sådan författning

göra en uppoffring af en af sina viktigaste önsknings. Aulagen för kunskap och behovet af undervisning äro oändligen nuan- cerade. Skolan måste vara öppen för dem alla och utesluta inget. Fäster man slutligen uppmärksamheten på det, som i Sverige alltid måste blifva af vikt, den olika kostnaden af så olika inrättningar, så är det klart, att genom en enda stor Skola måste en betydlig besparing kunna göras framför genom inrättandet af olika Special-Skolor för olika stånd. Ehuru ringa denna besparing i detta ögonblick synes vara, emedan få be- gagna Apologistierna, så skulle dock genom en ändamålsen- ligare inrättning af dessa, de blifva mera besökta än de lärda Skolorna, emedan behovet af allmän bildning är vidsträcktare, än behovet af lärd bildning; deras antal derigenom blifva större, och en kostnad i en framtid uppkomma mer än dubbel emot den, som ett enda sammanhängande, men allmänt Skol- verk skulle erfordra; och följderna således blifva, i ett så fattigt land som Sverige, ett förtvinande af hela vårt Skolverk.

Hufvudgrundsatsen för Sveriges Skolverk. Af alla dessa skäl har den grundsatsen hos mig rotfäst sig, att i afseende på omfattning och Läroämnen blott en enda Skola bör vara, och att, så mycket möjligt är, Skolan bör undervisa i allt, äfven det, hvartill Special-Skolor kommit i fråga, med öppen rättig- het för Fadren att för sina barn välja hvad för dem nyttigt är; en grundsats, som för hela min åsigt är så väsendtlig, att den som icke antager densamma i approximativ mening (den enda hvaruti jag sjelf tager den) behöfver icke läsa det föl- jande. Men också sedan man antagit denna grundsats, har man omfattat en theorie för Skolan, som står i en icke ringa mot- sats emot den, hvarpå Sveriges nu bestående lägre undervis- ningsverk grunda sig.

Valfrihet. Det är klart, att om blott ett slags Skola skall gifvas, måtte allt *kunna* läras, men icke *behöfva* läras der. Rättigheten att välja för sina barn de läroämnen, som tillhöra deras tillkommande yrke, måste återlemnas åt Föräldrarna. Jag har i ett serskildt anförande sökt att utveckla denna grundsats under namn af Valfrihet, hvilken jag således icke

behöfver här vidare utföra, då jag blott tillägger, att det enda, som bör inskränka denna Föräldrarnes Valfrihet, är Statens fordran af mensklighet och medborgerlighet hos alla sina med- borgare, och att således Skolan, jemte de af Fadren bestämda Läroämnen, äfven ovilkorligen undervisar *alla* uti *Christendom, Moral, Fosterlandskänedom, Arithmetik* och *Välskrifning*.

Ämnes-Läsning. Men af Valfrihet följer Ämnesläsningen *) eller en sådan Organisation af Skolan, enligt hvilken hvarje Läroämne föredrages och inhemtas oberoende af alla de öf- riga Läroämnena.

Jag uttrycker Ämnesläsningen i följande grundsats: *Ingen Lärjunge må utsläppas ur en kurs af ett Läroämne i en högre af samma Läroämne, förrän han med säkerhet och flit genom- gått densamma, men deremot icke tillbakahållas från den högre kursen i ett läroämne, derföre att han icke fullgjort en inbillad motsvarande kurs uti ett annat Läroämne.* I allmänhet fruktar man ett slags ensidighet och ojemnhet i bildning genom Äm- nesläsningens införande. Om jag än medgäfve skadligheten af en sådan ensidighet, som jag dock icke fullt erkänner, så be- höfves ej mycken uppmärksamhet, för att finna, att det är tvärtom i Klass-Skolan som en sådan ensidighet äger rum.

Författningen stadgar väl, att ynglingen ej får flytta till en högre klass, om han ej prästerat prästanda i alla läro- ämnen. Men hvar och en vet, att om en yngling uti en klass af åtta Läroämnen väl absolverat de fem, men försummat de tre, så uppsläppes han till en högre klass. Denna allsidiga bild- ning, hvilken man så allmänt berömmar som en fördel af klass- Skolan, är således blott apparent, och då ett sådant licenci- erande, hvilket omöjligen kan förekommas, fortsättes i 10 å 11 represir (ty i ungefär så många klasser är hela vårt Skol- verk transversalt styckadt), så är derigenom det bekanta fac-

*) Med Ämnesläsning måste man hvarken förblanda den Ambulatoriska läsningen, d. ä. samma lärares föredragning af samma läroämne i olika kurser, ej eller den fria flyttningen inom kursen.

tum lätt förklaradt, att man kan vara dimitterad från Gymnasium, och till och med Philosophiæ Magister, och dock vara okunnig i en mängd af de ämnen, man i Skolan genomgått. Äfven för en närmare utveckling af denna grundsats får jag åberopa ofvannämnde Anförande.

Fria flyttningen. Med Ämnesläsningen står den Fria Flyttningen i nära sammanhang, som beror på samma pædagogiska principer; men de äro icke detsamma. Ämnesläsningen innefattar, att fortgången i det ena ämnets undervisning icke må bero af fortgången i det andra. Den Fria Flyttningen betyder Lärjungarnes i samma ämne flyttning öfver eller under hvarandra, efter visad flit och fallenhet. För min del anser jag den i Vexelundervisningsmetoden antagna utsträckning af den Fria Flyttningen till en daglig och stundlig omvexling, om ej för ett fel deruti, åtminstone icke för ett nödvändigt element i hvarje Skolmethod. Den kan åstadkomma motsatsen af hvad den borde åstadkomma. Den kan verka, åtminstone hos en del af Lärjungarne, likgiltighet för denna upp- och nedflyttning, och förslöa således motivet till flit i stället för att upplifva det.

Jag är deremot öfvertygad, att undervisningen i allmänhet bör beräknas på de flitigaste och bäst organiserade Lärjungarne; att de, som under Undervisningens gång ej kunna följa med, komma att formera lägre ringar, hvilkas medlemmar endast genom ansträngning af krafter kunna åter uppstiga uti hufvudringen, och hvilka i sin ordning kunna släppa bakom sig en eller annan, som med dessa icke hålla skridt *).

Hvar och en af dessa Ringar måste hafva sin serskilda undervisning, och utgöra klasserna i hvarje kurs. Den dagliga och stundeliga flyttningen kan endast genom en sådan indelning i Ringar blifva oskadlig, då hvarje Skolgosse endast täf-

*) Deremot i ett Skolverk, inrättadt enligt Ämnesläsning, kan ej något sådant äga rum, utan med föräldrarnes egen vilja eller Författningarnes föreskrift.

lar med sina likar i förmåga. Täflande med dem, som äro öfver honom i anlag, förlorar han modet och lusten.

Dessa äro de allmänna villkoren för Statens och Fäderneslandets Skola. Men innan jag ingår i en närmare utveckling af min åsigt, huru Skolverket till följe deraf bör och kan konstrueras, så är nödigt att framställa några begrepp, afvikande måhända från de allmänna, som deråt kanske kunna gifva ett klarare ljus. Barnåldren är i afseende på undervisningen egentligen ämnad att inhemta sådana färdigheter och sådana kunskaper, som äro medel för andra. Först ynglingåldren är bestämd att skaffa sig kunskaper viktiga för hela lifvet.

Dessa färdigheter äro (utom läsning och skrifning) *Språk* och *Mathematiska begrepp*. De sednare äro viktiga för det allmänna borgerliga lifvet, och således för alla stånd; de förre för vetenskaplig bildning och för högre borgerliga kunskaper, och således blott för bestämda medborgareklasser. Härtill komma väl äfven begrepp i Christendom och Moral, som i barnåldren icke böra försummas, men mera såsom medel till medborgerlig dygd och mänsklig utveckling i allmänhet, än som kunskapsämnen.

Det gifves således två Serier, som genomlöpa Skolan, *Språk-Studierna*, såsom vilkor för en högre och sednare undervisning, och de *Mathematiska*, såsom viktiga för alla.

Naturen har också så danat menniskan, att just de förmögenheter, som svara emot dessa två Serier, ifrån barnets beröring med andra menniskor utvecklas starkast och hastigast af alla, och först kunna blifva föremål för Skolans behandling. Språken, oaktadt tillämpliga såsom medel endast i en sednare ålder, behöfva likväl genom deras omfång ett tidigt studium. Derföre bibehåller sig språksinnet ifrån spädaste barndomen till den egentliga ynglingåldren, der Språkkunskapen öfvergår till litterature, som utgör en viktig del af Ynglingens högre studium.

De matematiska begreppen, oaktadt i sig sjelfva blott begrepp, hafva ett oupphörligt användande på barnets dagliga erfarenhet och få sedermera tillämpning på alla fysiska Vetenskaper, så att äfven de äro tidiga föremål för utbildning och genomgå hela Skolan oafbrutet, samt lemna ej ynglingen förrän efter slutade studier.

Språk och matematiska begrepp äro väl egentligen *medel till kunskap*, men genom ett sammanträffande, som man så ofta finner i Naturens anstalter, äro de äfven *medel till utbildning*, eller utbilda en viss fullkomlighet i själen och färdighet i dess förmögenheter, så att äfven om banan afbrytes, så är den tid ej förlorad, som på deras studium blifvit använd. Det är derföre man hör äfven den okunnigaste oupphörligen föra på tungan, att Matematik och Latin äro mera viktiga för deras förmåga att städa förståndet, än för de kunskaper de lemna eller bereda. Öfvervigten af denna grundsats uti vårt nuvarande Skolverk har medfört en motsatt öfvertygelse hos andra, att Matematik och Språk endast i och för de kunskaper de bereda eller lemna, icke för den bildning de åstadkomma, böra i Skolan studeras. Det är klart, att båda meningarne äro origtiga om de framställas ensidigt och såsom motsats, och att de båda äro riktiga, om de förenas.

Det är visserligen mindre antaget, men dock enligt min tanka otvifvelaktigt, att Språkstudium är hufvudsakligen kunskapsmedel och endast tillfälligtvis utbildningsmedel, och det i vida mindre grad, än matematiskt studium *).

*) Man har utan tvifvel för vida utsträckt värdet af Språkstudium såsom medel till förståndets utveckling. Så länge barnet får hålla sig vid allmän Språklära, inser det språkets parallelism med dess medfödda Logiska regler; men då det öfvergår till studium af det speciella i hvar språk, så finnes i visst afseende knappast något mera förvillande studium och mera ifrån Logisk tankegång förande än detta. Vi vilja upplysa vår mening med ett exempel. För stafningen af språket borde naturligtvis ljudet endast ligga till grund, men i intet bildadt Språk finns detta förhållande iakttaget. Då Silverstolpe skref sin Staffära fullkomligen logiskt, blef den ända till löjlighet afvikande från den antagna. Då man nu skall lära gossen att stafva, har man ingen annan grund än en historisk, det är en godtycklig och ologisk, att an-

Kunskaps-Ännen. Utom ofvannämnde 2:ne slag af Studier finnes det äfven 3:ne andra föremål för undervisningen: Historia, Vetenskap och Litterature. Dessa, eller Språk, Mathesis, Historia, Vetenskap och Litterature (eller i allmänna uttryck, konst) äro således de allmänna föremålen för Skolans undervisning, då Christendom och Moral anses dels tillhöra Vetenskap, dels Uppfostran och derföre icke uteslutas ur Skolan.

Läroverkets organisation i det hela. Elementar-Skolans 3 hufvud-Serier. Men icke alla medborgare kunna hinna att egna sig åt dem alla. En del måste, tvungna af yttre förhållanden, åtnöja sig med studier, som blott framhjelpa dem genom lifvet; andra få blott ett historiskt begrepp om Vetenskap, och endast ett obetydligt antal äro lycklige nog att få lefva och verka i Vetenskapernas verld.

Det gifves således tre Klasser af medborgare, som genom serskilda yttre förhållanden måste i Skolan hemta hvar sin grad af bildning och kunskap: 1:o De till det gröfre arbetet sig egnande medborgare, eller Arbets-Klassen; 2:o Borgarne, eller medelklassen och 3:o den bildade klassen. Dessa indela

föra, hvarföre han skall skrifva, till exempel, *Konung* med *o* och ej med *å*, *der* med *e*, men *här* med *ä* o. s. v.

Iugen ting synes tydligare, än att genera nominum böra rätta sig efter tingens slägte, och dock säges *ett* fruntimmer, *das* Weib; *meniska* är i Svenskan feminint, i Tyskan masculint, i Danskan Neutralt o. s. v. Vill man på detta sätt genomgå speciell Grammatik, skall man finna, att gossen måste upp- och nedvända alla Logiska grundsatser och endast antaga godtycket såsom den rådande regeln i språkens bildning. Det synes mig således, att öfvertygelsen om den bildande förmågan hos språken är öfverdrifven, emedan det, som ej är underkastadt regler, det hvaruti endast minnet, ej förståndet får dömma, ej kan äga ett välgörande inflytande på bildningen af Ynglingens förstånd. Endast genom deras innehåll, altså icke såsom sammansättning af ord, utan såsom sammansättning af tankar, kunna Språk vara bildande. Läsningen af en god Auctor eller öfningen uti att författa är för Ynglingen bildande, men detta tillhör icke ett visst språk; den goda Auctorn är lika god på hvad språk han skrifer. Den bildande delen af Språkstudium faller således in i en långt senare ålder, än den man vanligen deråt gifver.

sig åter i en mängd olika nuancer, och mellan sjelfva klassernas bildning gifves lyckligtvis ej någon bestämd gräns. Ju mera folkets och medelklassens bildning kan stiga, desto mer är denna del af Samhällets ändamål vunnet.

Att vilja yttra den grundsatsen, att man bör inskränka de högre Klassernas bildning genom annat än det, hvarigenom den sjelf inskränker sig, vore ovärdigt våra dagars upplysning.

Härigenom uppstår således trenne longitudinella afdelningar i Skolan.

Folkskolan undervisar uti det, utom hvilket medborgaren ej såsom medborgare och människa kan uppfylla sin bestämmelse, nemligen uti Christendom, Moral, Fosterlandskänedom, Arithmetik och Skrifning.

BorgareSkolan innehåller uti sig FolkSkolan, och undervisar tillika uti Matematik efter vetenskaplig kurs, samt alla vetenskaper efter populära kurser. Den bildade klassens Skola innefattar uti sig BorgareSkolan och undervisar tillika uti Språk, Vetenskaper efter vetenskapliga kurser, samt Litterature. Derföre, och med det samma man utvecklar grunderna för den bildade Klassens Skola, har man med detsamma utvecklats den för de tvänne öfriga, emedan dessa ingå deruti såsom integrerande delar, och då jag talar om de förra, tänker jag mig dem icke såsom serskilda Skolor, utan såsom utbrutna Undervisningsdelar, förlagda på ställen, der ej behof göres af de öfriga.

Tre grader af Skolan i afseende på Fullständighet uti Läro-Ämnen. Denna allmänna Skola bör således realiseras i allmänhet efter dessa 3:ne grader af *Folkskola*, *BorgareSkola* och *bildade Klassens Skola*, af hvilka hvar och en, efter tillgångarne och folkmängden, sträfvar att tilltaga i fullständighet, och således öfvergå från lägre till högre. Ingen valfrihet existerar i afseende på FolkSkolans läroämnen, som omfattar

nödiga kunskaper och begrepp för hvarje Medborgare och Christen, och är dessutom inskränkt på det sätt uti BorgareSkolan, att den ej nedsjunkit till endast FolkSkola, hvilken alltid måste komma att stå bredvid de öfriga Skolorna i anseende till mängden af dess Lärjungar. Några egentliga transversala afdelningar af Skolverket kunna ej, enligt dessa grundsatser, finnas så skarpt afskurna, som man antagit dem, under namn af Collega-klasser, Rectors-klasser och Gymnasier. Endast Academien utgör en serskild, transversalt afskild Klass, i afseende på föremålet för dess verksamhet, men ej på dess Lärjungar. Den characteriseras nemligen derigenom, att endast Vetenskap såsom Vetenskap der läres, och att, sedan Språkstudierne såsom kunskapsmedel äro redan absolverade, de der icke ingå annorlunda än som Litterature.

Läroverkets två transversala afdelningar. Läroverket indelas derföre i två transversala delar, *Academie*, characteriserad af sträng Vetenskap samt Litterature, och *Elementar-Skolan* characteriserad af Språkstudier, elementär Matematik och populär kunskap i öfriga vetenskaper. Men då man icke kan antaga, att Lärjungarne på samma gång absolverat alla Skolans populära kunskaper och Språkstudierna, så måste öfverallt, der Academien är förlagd, en *Elementar-Skola* vara; och hvar och en, som icke tror att en människa uppfostras och utbildas på en gifven och bestämd tid, liksom man kan bestämma tiden för ett mekaniskt arbete, måste antaga, att den ena mognar tidigare för ett läroämne, en annan för ett annat, att häruti ingen allmän regel kan gifvas, samt att en Yngling kan i ett ämne vara färdig att inträda inom den Academiska cyclen af Läroämnena och i ett annat ännu stå kvar i *ElementarSkolan*. Detta är redan i de bestående inrättningarne förutsedt genom den *Docent-Skola*, som utgör en så väsentlig del af våra *Academier*. Det är denna jag ville behålla, dock organiserad i form af Skola. Just genom denna Skolas nödvändighet bevisas tillräckligen svårigheten att någorstädes uppdraga en sträng, transversal linea emellan olika klasser af Skolan. Den vi uppdragit emellan *Academie* och *Elementar-Skola*, begränsar och åtskiljer Kurserne och Läroämnena, men icke Lärjungarne.

Det, som hittils skilt Docent-Skolan från Elementar-Skolan, har varit valfriheten. Denna skilnad försvinner, så framt man enligt det föregående antager den såsom ett vilkor för Skolan i allmänhet. Academierna böra i landet enligt min mening vara 2, en för Södra och en för Norra Sverige. Skälen för denna mening skall jag i det följande söka utveckla.

Elementar-Skolan måste åtminstone på några ställen vara fullständig eller räcka ända upp till Academien, till exempel, i alla Städer med BiskopsSäten; men den kan ej vara fullständig öfver allt. Ofullständiga Skolor måste alltid förblifva, och anläggas i mon af folkmängden och de olika folkklassernas talrikhet.

Med desse ofullständiga Skolor menas ej detsamma som med våra lägre Skolor. För dessa är en bestämd gräns utstakad, öfver hvilken undervisningen icke går. I en ofullständig Skola, efter vår åsigt, går undervisningen så högt den kan, så högt som Lärarne kunna sträcka den, ända upp till Aca- demien; men den är ofullständig i afseende på Lärarnes antal och läroämnenas mängd. Men ofta, mer än ofta, kan *En* lärare uträtta mer än *Tre* i en annan Skola, och det är icke omöjligt, att en i afseende på Lärarnes antal ofullständig Skola kan blifva fullständig genom Lärarnes nit.

Nödvändigheten att hafva äfven ofullständiga Skolor härleder sig från Föräldrarnes billiga önskan, att yngre barn må få undervisning i deras granskap. Ingen skada uppkommer genom sådana ofullständiga Skolor. Genom Ämnesläsningen beror ej det ena ämnet af det andra. De ynglingar, till exempel, som i en sådan Skola ej fått inhemta undervisning i Grekiskan eller Engelskan, flytta då till ett annat Läroverk och kunna der fortsätta kurserna i de öfriga ämnen och börja med de försummade språken.

Läro-Ämnenas Rang-Ordning i afseende på behofvet. För att bringa ordning i en sådan organisation af Skolorna, behöfves ej annat än att uppgöra en rangordning af Läroämnen

efter det mer eller mindre allmänna behofvet. Jag framställer en sådan såsom exempel.

- 1:o Läsning,
- 2:o Christendom och Moral,
- 3:o Skrifning,
- 4:o Praktisk Matematik,
- 5:o Fosterlands-känedom,
- 6:o Geographie,
- 7:o VerldsHistoria och Sveriges Historia,
- 8:o Matematik,
- 9:o Populär Physik och Astronomie,
- 10:o Populär Natur-känedom,
- 11:o Rätts- och Samhälls-Lära,
- 12:o Tyska,
- 13:o Svensk SpråkLära,
- 14:o Litterature-Historia,
- 15:o Latin,
- 16:o Fransyska,
- 17:o Philosophisk Propedeutik,
- 18:o Grekiska,
- 19:o Engelska,
- 20:o Latinsk Skrifning *),
- 21:o Hebreiska **).

För att bringa ordning vid ynglingarnes flyttning ur en ofullständig Skola i en fullständigare, äfvensom för ordningens

*) Att här är skildt emellan en högre och lägre grad af undervisning i Latinska Språket, torde förundra den, som icke känner det omfång, som Latinska Språkstudium upptager i våra Skolor, och derigenom borttager tiden för lärandet af mycket annat. Latinska Språket kan, liksom hvarje annat Språk, läras i tvänne meningar, antingen för att lätt förstå hvilken Auctor som hälst (hvarifrån visserligen icke grammatikaliska Analysen är utesluten), eller för att tillika skriva detta Språk. Det är i denna sednare mening, som studium af Språket drifves i våra Skolor för alla utan undantag, och hvilket synes kunna tåla någon ändring.

***) Meningen af detta Schema är icke att framställa Läro-ämnenas ordning till tiden, utan att utmärka den större eller mindre nödvändig-

bibehållande i det hela, är nödigt, att ett och samma Schema för Kurserna gäller för hela Riket eller åtminstone för hvarje Stift, och att Läroverket i Riket anses, såsom i Frankrike, för ett enda Helt, ett Universitet. Genom en sådan organisation af Skolor är det alltid möjligt för Medelklassen och Medborgare af måttlig förmögenhet att förskaffa sina barn god uppfostran, utan att behöfva sända dem till Academien. Endast de behöfde afgå till Academien, som genom vetenskapliga kurser ville legitimera sig för Ämbetsmannabanan. Gymnasierna lemna för närvarande Ynglingarna i ett tillstånd af halfbildning. Ingenting är der slutadt; allt är der beräknadt på en fortsättning vid Academien.

Mindre behof af Lärare genom Lärobokens användande. Man har sagt, att en Skola med Valfrihet och Ämnesläsning fordrade vida större antal Lärare, än en Skola med den vanliga likstämigheten i Lexor och Läroämnen, och således äfven vida större underhållskostnad. Detta inkast gällde i den tid, då KlassSkolorna infördes och då 1:o ej läroböcker funnos, 2:o vixelundervisningen ej kunde begagnas, och 3:o man ej förenklat methoderna. För att finna, att ett motsatt förhållande nu äger rum, bör man besinna, att ingen ting kan läras af en annan, utan att barnet måste lära sig allt sjelf. Läraren lär barnet ingenting; han gifver det blott anvisning huru, hvar, och när barnet sjelf skall lära sig något. Läraren har nu mera, sedan Läroböcker och enklare Läromethoder äro införde, en helt annan bestämmelse än då de icke funnos. Han var då barnets Lärobok. Han kunde endast på det sättet räcka till för undervisningen, som ett enda exemplar af en Lärobok kan nu räcka till för flera barn. Han inskränktes af tid och rum.

Det är endast för färdigheternas första anvisning, som en speciell undervisning kan äga rum. Sedan man en gång insett

heten och allmänligheten af hvarje Läroämne, och att således, till exempel, det är ett allmännare behof att lära Tyska än Latio. Ej heller är meningen, att antaga denna ordning såsom strängt bevislig. Då aldrig ofvannämnde idéer komma att realiseras, är det likgiltigt, om detaljerna med noggrannhet bestämmas.

sättet af dess utöfning, beror inhemtandet icke på ett oupphörligt förnyande af undervisningen, utan på ett oupphörligt förnyande af öfningen. Det är i min tanka ingen tvifvel underkastadt, att en enda god och driftig Hufvud-Lärare skulle med goda Läroböcker kunna vara tillräcklig för en Skola af 100 barn, för att besörja deras undervisning från den tid, de lärt sig att läsa och skriva, till dess de äro färdiga att inträda vid Academien. Men jag förstår ej detta. Ännu ett Sekel behöfves dertill måhända; men ingen lärer, efter öfvervägande af barnets verkliga förmögenhet att lära sig allt sjelf, och Lärarens verkliga oförmögenhet att lära barnet det ringaste, neka, att i våra dagar åtminstone Sex Lärare kunna uträtta detsamma som Tolf i en tid, då inga Läroböcker funnos, och då barnens sjelfutveckling var hindrad genom Skolans mekaniska gång.

Vixelundervisningens användande. Att vixelundervisning måste i en sådan Skola spela en stor rôle, är af sig sjelf klart. Den uppfattar så många af de grundsatser, hvilka jag anser som Skolans nödvändiga baser, att den i det mesta sammanfaller med den jag önskade realiserad som National-Skola. Desse äro, till exempel, den Fria Flyttningen, Ämnesläsningen, Sjelfstudium och Hederskänslans begagnande som motiv. Deremot är mycket deruti, som ännu fordrar filosofisk undersökning, för att kunna antagas i andra än nödfalls-Skolor. Sådane äro, till exempel, moniteringens utsträckning eller inskränkning till vissa ämnen, den Fria Flyttningens begränsning, samt framför allt den modification deraf i vissa Vixel-Skolor, hvarigenom det öfverlemnas åt Lärjungarnes eget val att vara flitiga och uppmärksamma, eller icke vara det*).

*) Redan finnas i Sverige två slags Vixel-Undervisnings-Systemer, det ena, som följer af den allmänna Skolans i min tanka riktiga grundsats, att hvarje Lärjunge hvarje dag har ett visst pensum att absolvera, och endast då flyttas tillbaka eller står tillbaka, då detta ej blifvit fullgjordt som sig borde. — Det andra är att öfverlemna åt Lärjungen sjelf att anmäla, när han tror sig kunna genomgå en Examen och derefter få flyttas upp. Detta sednare anser jag för min del för skadligt, icke blott för Ynglingens studier, men hufvudsakligen

Ett af de viktigaste momenter i Skolan är införandet af ett allmänt på barnet verkande motiv att vara flitig, ordentlig och uppmärksam. I den förra Skol-Ordningen var fruktan detta motiv; det har upphört, men något annat är icke satt i stället. Vexlundervisnings-metoden har infört täflan och hederskänslan. Jag har uti en bilaga yttrat mig om dessa båda; och jag behöfver ej upprepa hvad jag, för att visa deras nödvändighet, framställt. Jag vill blott tillägga ännu ett motiv till dessa båda, som synes mig af icke mindre vikt. Det är *vanan*. Om man icke kan säga, att all dygd är en vana, så måste man dock erkänna, att åtminstone fastheten deruti är en följd af vanan, och att last ej är annat än vana vid odygd.

Sjelfva Uppfostrarens högsta praktiska princip är egentligen icke annat än *vänjandet* vid det goda.

Det är derföre som den oupphörliga flyttningen i Vexlundervisningen måste eller åtminstone kan vara af menlig verkan på barnets sinne. Om det 3 eller 4 gånger å rad blir nedflyttadt, vänjer det sig dervid och det stiger knappast mer; deremot tror jag, att då barnet sålunda ofta blifvit nedflyttadt, har det bevisat sig icke kunna eller icke vilja följa det lexlag, hvaruti det befinner sig, och bör således flyttas ned till ett lägre, hvaruti det blir för detsamma en möjlighet att täfla. Härigenom upphöra de stundeliga flyttningarne att verka menligt på barnets caractere.

Men för att ej falla in i vidlöftighet, lemna jag en närmare utveckling af organisationen af ett sådant Läroverk, och öfvergår till frågan om verkställbarheten deraf, som ofta varit betviflad och förnekad.

för hans characteres-bildning. En jemn och oafbruten vana vid arbete, om hvars nödvändighet icke ens ynglingen får tvifla, är ett af de viktigaste momenter i all uppfostran och en af den gamla Skolans företräden, som ej behöfver saknas i den nya. Rättigheten att slippa arbete öfvergår snart till vana att icke arbeta, och de vanor, man erhåller i ungdomen, försvinna ej mer under lefnaden.

Elementar-Skolans underhåll. Det nu bestående Läroverket är byggdt på den grundsats, att undervisningen i alla högre läroämnena skulle lemnas kostnadsfritt; men deremot i de för hvar och en, äfven den ringaste medborgare, nödvändiga läroämnena af den underviste betalas. Allmogen får sjelf bekosta sin Skola, men de lärda Skolorna underhållas af Staten, och således äfven af sjelfva Allmogen, som får dessutom betala sin egen Skola. I min tanka borde förhållandet snarare vara omvänt. Men det är lättare för Staten i dess nuvarande ställning att pålägga ny skatt, än att frikalla från en gammal; och då det är omöjligt i afseende på Statens tillgångar att åtaga sig underhållet af FolkSkolorna, måste det förblifva i detta afseende i sitt närvarande skick. Hvad åter fonderna för StadsSkolorna angår, så är billigt, att då de bidrag, som Staten redan dertill lemnat, få fortfara, det felande ej betalas af Staten, utan af de underviste. Denna grundsats kan väl icke antagas, så framt Skolorna skola fortfara i sitt närvarande skick, emedan så länge Fadren får sina barn undervisade, icke i hvad han sjelf önskar, kan han ej anses skyldig att något dertill bidra. Helt annat förhållande uppstår, om Valfriheten införes i Skolorna. Emot det att Fadren sjelf bestämmer hvad hans son skall läsa, inträder af sig sjelf hans skyldighet att om icke betala allt, dock bidra till Skolans underhåll. Min mening är således den, att väl ett visst antal Lärjungar böra hafva friplatser, men att de öfrige böra lemna sådana bidrag till Skolans underhåll, att den kan uppfylla de ändamål, vi i det föregående framställt, och att då Staten underhåller undervisningen uti alla medborgerliga kunskaper, undervisningen i alla de ämnena, som bana vägen till högre platser i Samhället, bekostas af Lärjungarne, så vidt nemligen Skolans redan anslagna tillgångar brista *).

*) På alla de ställen, t. ex. i Städer, der fullständigare Skolor finnas, måste nödvändigt, i anseende till Lärjungarnes talrikhet, äfven Folkskolor existera bredvid. Det är billigt, att här grundsatsen i hela sin stränghet tillämpas, och att alla de barn, som ingå i FolkSkolan, äro fria från afgiften, men att deremot FolkSkolans serie uti den fullständiga Skolan är belagd med afgifter.

På detta sätt är det möjligt att bringa hvarje enkel Skola till högre fullkomlighet utan ny kostnad för Staten.

Behöfves en omstöpning af det nu bestående Skolverket, för att införa de nya förändringarne? Hvad man i synnerhet fruktat, har varit den omstöpning, som skulle blifva en följd af de här framställda idéernas tillämpning. Såsom jag föreställer mig denna förändring, skulle den icke blifva i något afseende äfventyrlig. Min tanka är, att i hvarje Stift blott en Fullständig Skola efter nya idéerna borde inrättas, med bibehållande af de öfriga efter gamla grundsatsen.

Det blef då öfverlemnadt åt Föräldrarna sjelfva att välja hvilken af dessa Skolor de ansågo tjenligast. Jag förmodar med säkerhet, att Ephorerne skulle med lika omsorg beskydda båda slagen af Skolor, och söka hvad som här vore hufvudsaken, skaffa åt båda lika goda och lika nitiska Lärare.

Men jag är öfvertygad, att det är Nationen, som skall afgöra denna sak. Den urskiljer snart, på hvilken sida sanningen är.

Något förstörande steg behöfde aldrig af Regeringen tagas, för att införa de här föreslagna förändringar.

Derigenom, att endera, antingen de gamla eller nya Skolorna, slutligen blefvo tomma på Lärjungar, gjorde förändringen sig sjelf. . . .

Ämbetsmannabildningen. En af de viktigaste frågor i Comitéen har varit Ämbetsmannabildningen. Å ena sidan har man förmodat, att nu varande Academiska Författningar i detta afseende måste vara orsaken till den ytlighet, hvilken man trott sig finna hos mängden af de från Academien utgående Ämbetsmanna-ämnen. Å andra sidan har man sett Ämbetsmän i våra grannRiken, Preussen och Danmark, lysa med en lärd Ämbetsmanna-Corps. Man har i sednare tider i Sverige trott, att denna ytlighet skulle afhjelpas genom ökade stränga Exa-

mina; man har därför beständigt skärpt dessa Examina och ökat dem, oaktadt för hvarje tillökning, hvarje skärpning man funnit, att de utgående ämnena blefvo sämre och sämre bildade. I Preussen deremot, der Ämbetsmännen äro utmärkt bildade män, finnas inga Ämbets-Examina vid Academien. Man borde således sluta af båda dessa förhållanden, att Examina i deras nu varande form motverka ändamålet. Comitén har icke dragit denna slutsats; den har ånyo tillstyrkt att stegra förändringarne och öka mängden af Examina.

Jag har uti ett serskildt anförande, härhos bifogadt, sökt att visa, att felet ligger icke så mycket uti Examina, som uti Examenssystemet, eller deruti, att Examina ej äro sammanbundna med undervisningen, att Ynglingen, som under flera år behöfver studera vid Academien, till sin Examen öfverlemnas under denna tid vid Academien åt sig sjelf. Man finner, att den retligaste åldern och, under utsigten af Examens aflägsenhet, distractioner från studierna icke skola kunna motstås. De sista månaderna före Examen blifva derföre Ynglingens egentliga studeringstid, och allt det arbete, som borde vara fördeladt under flera år, sammanpackas nu inom några månader. Hvar och en kan finna, huru stadig en sålunda inhemtad kunskap, om än documenterad genom ett godt betyg, kan anses vara, och om den icke måste bortdunsta nästa månad, som kommer efter examen. Den yngling åter, som har styrka nog att motstå frestelsen till distractioner och lust att studera, är dock alltid öfverlemnadt åt sig sjelf, och känner dessutom ej de beräknade steg, han bör gå till det aflägsna målet. Af Academiska offentliga föreläsningarne i deras närvarande skick kan han ej draga den fördel, som han borde, och de privata äro för dyra. Genom detta sjelfstudium, som man i våra dagar så högt recommenderar hos ynglingen, utan att besinna, att det passar för den redan bildade mannen, som slutat sina studier och tagit sina Examina, icke för den som ännu skall lära genom andra, uppkommer en obestämdhet och ett osammanhang i hans studier, som nödvändigt inverka på deras grundlighet.

Hurudan är den Bildning eller Lärdom, Ämbetsmän böra hafva? Dessa båda olägenheter härröra således mindre af Examina, än af det, som föregår Examina. Förgäfves skall man skärpa eller öka dem, ty det skall, som erfarenheten redan lärt, endast öka och skärpa det onda. För min enskilda del har jag i detta afseende en något afvikande mening från den allmänna. Jag delar frågan i tvänne. Böra Ämbetsmän hafva en lärd bildning, och till hvad grad? Huru befordras vid Läroverken den erforderliga bildningen?

För att besvara den första frågan, måste man något närmare bestämma begreppet om lärdom och bildning; och för att bestämma dessa, måste man gå tillbaka till den olika form, som Vetenskaperna subjectift uppfattade, kunna hafva. Jag har förut antydtt min mening, att det gifves en populär eller encyclopedisk och en científik uppfattning af hvarje Vetenskap. Den förra omfattar resultaten som hufvudsak, och leder sig dertill genom induction; dess uppfattning är helt och hållet historisk och traditionell. Den sednare omfattar nästan med lika omsorg resultaten och undersökningen af grunderna för desamma. Dess läromethod är demonstrativ, dess uppfattning är icke historisk, eller en tro på Vetenskapsmännens ord, utan Critisk eller sjelfuppfattning. Det är nästan ingen gren af kunskap, der icke en sådan olikhet i framställningar är möjlig. Sjelfva Språkens studium kan vara tvåfaldigt efter denna dubbla åsigt*).

Skilnad emellan Bildning och Lärdom. Skilnaden emellan bildning och lärdom beror nu, enligt min tanka, på denna skilnad emellan ett olika uppfattningssätt af Vetenskaperna. *Bildning* är en uppfattning af de populära och historiska kurserna af vetenskaperna. *Lärdom* är en científik och critisk

*) Man har icke tillräckligen i vårt Läroverk aktat på en så vigtig skilnad. Man har t. ex. sammanblandat Philologie eller den científika uppfattningen af Språk-kunskap med Språkfärdighet eller den populära uppfattningen deraf; och det är derföre man i vår Skola vill tvinga alla att blifva philologer, då det är blott få, som det batar och af hvilka Staten fordrar att vara det.

uppfattning deraf. Man är i samma mon bildad man, som man genomgått omfånget af menskliga vetandet samt känner riktningen, innehållet och tillämpningen af dess serskilda delar. Man är *Lärd* i den mon man critiskt och científikt behandlat någon af desse delar. Det följer af denna förklaring, att bildningen är excentrisk, och att den söker utbreda sig till så många olikartade ämnen som möjligt, men att lärdomen måste vara concentrisk eller fördjupa sig uti få enskilda delar. Man kan vara bildad man, utan att hafva den ringaste anstrykning af lärdom, och detta är tendensen af Verldsmannens uppfostran. Man kan vara lärd och ändå obildad, och detta är hvad man vanligen kallar pedantism. Undervisningens högsta mål i närvarande tid är Vetenskaplighet eller Lärdom, hvilande på en grundval af bildning, och att således förena dem båda. Jag hoppas, att blott genom dessa anmärkingar grundsatsen för Ämbetsmännens uppfostran måste stå klar och tydlig för vår undersökning. Ämbetsmannen måste vara lärd i det, som tillhör hans yrke, och populärt bildad i allt, som icke tillhör detsamma.

En sådan grundsats har utan tvifvel föresväfvat det Svenska förståndet, då i Sverige, mer än i något annat land, Magister-graden utbildat sig till ett eget studium i ungdomens högre uppfostran, då denna grad innefattar kunskaper i allt, men genom gradationen af betyg tillåter en lägre lärdom i ett och annat. Men bristerna i Magister-graden äro tvänne; först, att för de kunskaper, hvaruti Ynglingen förklaras ofullkomlig, undervisningen dock varit científik och således onyttig, och sedan, att det blifvit ansedt för likgiltigt i hvilka delar Ynglingen har högre eller lägre kunskaper, då dock hans tillkommande yrke supponerar vissa, hvaruti han måste hafva högre insigt.

I de öfriga Länderna är tendensen af Ämbetsmännens högre undervisning *Lärdom* i allt. I Sverige har det aldrig varit fråga derom, förrän i våra tider, då man, för att upphjelpa förmodade brister i Ämbetsmannabildningen, har trott sig böra följa andra Länders exempel, skärpa och öka examina, i stället för att bringa till klarhet den egna Svenska

idéen derom, och att utveckla Magistergraden till hvad den egentligen äsyftar, Lärdom i något bestämdt, Bildning i allt.

För min del anser jag för en olycka, om den Tyska idéen om Ämbetsmannabildningen skulle vinna bifall och realiseras i Sverige. Menniskobildningen liknar ett elastiskt Gummi, hvilket man väl kan utvidga, men alltid på bekostnad af någon dimension. Utvidgar man det i alla blir det tunnt och genomskinligt. Det gifves tvänne egenskaper hos Ämbetsmannen, äfven som hos den handlande människan i allmänhet, som jag anser för det förnemsta: Själfständighet i åsigt och Raskhet i handling. Men båda utrotas i samma mon som en lärd mångkunskap blir målet för hans bildning.

För att nu göra tillämpning af det ofvannämnde till slagen af Ämbetsmän, så vill jag fordra af hvarje Ämbetsman i allmänhet, tydning af två döda och två lefvande Språk, färdighet att skriva sitt eget Språk, populär bildning i Vetenskaperna, och en scientifik kurs i de Vetenskaper, som tillhöra hans speciella ämbetsbana. Hvad färdigheten att skriva något Språk (utom modersmålet) angår, så vill jag fordra Fransyskan af den högre Civilisten, Latin af den tillkommande Skolläraren och Academisten.

Af allt detta skulle endast det Speciella och Vetenskapliga komma att inhemtas vid Akademien: Språkens tydning och de populära kunskaperna tillhöra ej det Akademiska studium.

För min del anser jag den gradation af betyg, som är en af de hufvudmomenter, på hvilka hela det närvarande Akademiska lifvet beror, för det, som sätter kronan på vårt felaktiga Uppfostringsverk. Ett dåligt betyg har samma verkan i litterärt afseende, som brännmärket i borgerligt. En med dåliga Akademiska betyg öfverlastad Ämbetsman har illa börjat sin bana, börjat nemligen att qväfva det lifligaste af ynglingens ädlare passioner, hederskänslan, i hvars ställe det allt annat uppoffrande begäret att komma fram har fått sin fulla näring, slagit goda rötter, och gifver frukt i sinom tid. Jag

ville utesluta från Akademien och Skolan denna gradation af betyg. Man måste hafva genomgått sin kurs riktigt och väl, eller anses icke hafva genomgått den. Men då å ena sidan täflan är ett af hufvud-motiverna i det undervisningssystem, jag antager, så skulle det synas som mina grundsatser härstode i strid med hvarandra. Men täflan måste ligga i tiden, icke i saken. Tiden kan minskas eller ökas, men icke fordringarna; och hvad som Ynglingen minskar i flit, måste han lägga till i tiden. Det är således under denna orubbelighet i Statens fordran på riktig eller grundlig kunskap, tillräckligt spelrum för täflan och hederkänslan.

Jag sätter värde på dessa Akademiska Fester, som vi kalla promotioner. De äro en reminiscens af det Grekiska lifvet, och på Ynglingarne verkande med en magisk kraft.

De äro också icke oförenliga med de idéer, jag i det föregående framställt. Jag föreställer mig dem kunna anställas på det sätt, att af alla dem, som genomgå Akademiska kurserna, ett visst antal bestämmes, som visat sig hafva bästa fallenheten och mesta intresset för sina studier, utan afseende på om de egnat sig för Ämbetsmannabanan eller studera blott af kärlek för Vetenskapen. Alla dessa sålunda utvalda, som tillika böra hafva visat sig genomgått de Populära kurserna, äro Candidater till promotionen. De författa ett Scriptum, hvaröfver de examineras offentligen af Faculteten, och derefter äro de till promotion berättigade.

Sedan jag sålunda framställt min egen åsigt om Statens fordran på kunskaper hos sina Ämbetsmän, bör jag nämna, att det icke undgått mig, att i våra dagar en stor del gör sig ett helt annat begrepp om bildning, än den jag här framställt. Man anser nemligen de factiska kunskaperna, den Vetenskapliga bildningen för obetydliga, i jemförelse med den så kallade *Klassiska* bildningen, hvilken i sin allmännaste mening (i sin inskränkta betydelse) utmärker utvecklingen af Menniskans susceptibilitet för en ideal verlds åsigt. Att förstå Plato är enligt

denna mening viktigare än att förstå Euclides, att kunna bedöma ett måladt träd viktigare än att känna sammansättningen af ett träd i Naturen, Nordens Mythologie viktigare än dess historia, och läsningen af Tegnér's Stjernerång ett prof på en högre bildning än förmågan att läsa Laplaces Theorie om stjernorna. Sträfvandet efter en sådan bildning är, efter många åsigt, det högsta sträfvandet på jorden. Må man icke för hastigt fördöma mig, om jag framkastar några anmärkingar öfver ytterligheten af denna åsigt, och icke derföre tro, att jag tillhör denna klass af människor, som i tillfredsställelsen af materiella behof ser högsta målet för menskliga bestämelsen. Isolerad är en sådan Klassisk bildning evdæmonistisk och egoistisk, ehuru man företrädesvis kallat den den *Humana*. Den är egentligen endast susceptibilitet, och susceptibilitet förutsätter redan ett hänförande af allt till ett subject, som är centrum för de kringsväfvande föremålen. Den innefattar en förmåga att välja finare nöjen och högre njutningar; men på njutning utgår den dock alltid. Religiositet, för att hafva tröst i motgången, filosofiskt sinnelag och filosofisk kunskap, på det att intet af allt, hvad en högre Verlds-åsigt kan erbjuda, till lugnande af passionernas strid och det lägre verldslifvets stormar må saknas, och slutligen känsla för det sköna i alla dess former på det att intet af allt hvad inbillningens verld har skönt och njutningsbart må gå onjutet förbi. Se der hufvuddragen af en sådan ensidig klassisk bildning. De, som derföre i allmänhet sagt, att den bildning jag fordrat hos hvarje Ämbetsman grundar sig på nyttans princip, hafva sjelfve uti det de vilja sätta i stället nedlagt en evdæmonistisk princip fastän uti en något mera sublimerad form. För individuella njutningar sträfvat den sednare åsigten, för slägtets nytta sträfvat den förra.

Eller är det väl nyttan, som utgör hufvudändamålet af Vetenskaperna, af, till exempel, Naturens studium? Visst icke. Detta studium liknar dygden, som gör sina dyrkare lyckliga, utan att det är dess ändamål. Fördelarne för människoslägtet flyta endast tillfälligtvis af undersökningarne om naturens hemliga lagar, men utgöra ej dessas anledning. Naturforskarne sjelfve hafva föranledt denna besynnerliga mening, att natur-

vetenskapernas företräde beror på de fördelar de erbjuda, derigenom att de lagt mesta vigten på det af deras företräden, som egentligen har den minsta.

Deras egentliga värde ligger, dels i människans företräde framför djuren, dels i den bildade människans företräde framför den obildade, dels i värdet af vetenskapernas eget föremål.

Menniskan skiljer sig från djuren icke derigenom, att hon fördjupar sig i innehållslösa drömmar, utan derigenom, att hon forskar efter tingens orsaker och kan finna dem. Djuret njuter de flyende ögonblicken och söker ej att kvarhålla ett enda deraf, för att fråga, hvarifrån det kom, och hvart det gick. Menniskan närmar sig djuret i den mon hon betraktar de förbisväfvande föremålen på samma sätt som djuret, i den mon som hon är okunnig eller likgiltig om tingens väsende. Naturvetenskapernas första företräde är således det, att en människa endast genom dem lyfter sig från djuret och blir människa. Deras andra ligger i de klarnade begrepp de gifva åt den odlade mannen framför åt qvinnan eller den obildade. Den, som ser dag in och dag ut ljust brinna, och vet ej hvad som dervid föregår; den, som ser vattnet frysa och nöjer sig med svaret, att kölden är orsaken dertill; den, som ser hvarje vår fröet spira opp, och tänker blott på att gripa den deraf sig utvecklande grödan; är han väl bättre, än vilden, som, liksom trädet i hans skogar, är endast till för att födas, växa och fortplanta sig?

Deras tredje företräde ligger i deras föremål. Den Natur, som en Gud ansåg värd att skapa, förtjenar väl att kännas af en människa. Skulle icke den Verld som diktades (*ποιειν*) af Honom vara så skön att betrakta, som den som diktades af *Byron* eller *Milton*? eller manne ej de Stancerna deraf, som blifvit anteknade af *Newton* eller *Humboldt*, kunna jämföras med *Pindari* och *Anacreons*? Utan att derföre nedsätta hvarken forntidens eller den närvarande tidens snilleverk, lägger jag derjemte dock någon vikt på studium af Naturen. Icke derföre, att det lär oss med mera beräkning begagna oss af

Naturens krafter till våra eller Samhällets ändamål, men emedan det lärer menniskan att tänka öfver tingens orsaker och väsende, att söka en henne värdig sysselsättning öfver allt, och att äfven utom den murade Theatern finna ett Drama att betrakta.

Den Klassiska bildningen ersätter icke bristen af en sådan vetenskaplig bildning. Den gör menniskan visserligen skicklig för ett contemplatift lif, men hvarvid hon saknar de factiska kunskaper, som kunna afhålla henne från att förfalla i idealiska drömmar.

Vi hafva i Natur-Philosophiens sednare riktning ett tillräckligt historiskt bevis för denna sanning. Den erbjuder henne visserligen högre och finare nöjen, men är väl skilnaden emellan de Klassiskt bildades och den råa folkhopens njutningar annan, än skilnaden emellan de olika liqveurer, som de förtära. Den Klassiska bildningen försätter väl sina dyrkare i en högre verld, men denna verld är inbillningen, och hvad den hyfsade Europén åstadkommer genom dikten, det frambringar Mohamedanen genom Opium och Kamschadalen genom *Agaricus Muscaricus*. Den förtjusar genom skönare och sublimare former, än som vanligen träffas i Naturen; men hvad äro Alperna på taflan emot Alperna i Schweitz? och hvad är Byrons *Don Juan* emot hvarje Ynglings eget lif? Det är onekligt; äfven det *Sköna* är ett af de tre Mensklighetens idéer, men det är det tredje i ordningen. Det *Rätta* är det första, och det *Sanna* det andra.

Klassiska bildningens njutningar förvekliga likaså väl som de gröfsta: Voltaires tidevarf i Frankrike och Lafontaines i Tyskland bevisa det. Båda dessa tidevarf realiserade den grundsats, att en poetisk åsigt af verlden var den högsta, att poesi och konst var den högsta bildning. Men de slutade sig båda uti en allt förstörande omhvälfning, hvarigenom i Frankrike Natur-Vetenskaperna kommo att utgöra det egentliga characteristiska af Fransmännens förändrade bildning, och i

Tyskland grundlig forskning i alla vetandets regioner intog den sjukliga Romantikens plats.

Man har ofta förundrat sig öfver, att Staterna gått under just vid den tid, då deras bildning stigit högst. Man skulle förundra sig mindre deröfver, om man velat se, att denna bildning hufvudsakligen varit Esthetisk. I Rom fanns vid frihetens undergång icke någon utmärkt Mathematicus, men stora Talare och stora Skalder. I Grekland var bildande konst stigen till det högsta, då det underkufvades af främlingar. Tysklands och Frankrikes exempel har jag redan nämnt. England och Sverige deremot hafva ännu aldrig förlorat sin kraft att försvara sig, emedan deras bildning alltid haft en öfvervigt af Vetenskaplighet och factiskt innehåll. Det är derföre icke min mening att utesluta den Klassiska bildningen från uppfostran, men väl, att lägga under densamma en basis af factisk bildning och sätta bredvid den ett stöd af vetenskaplighet.

Sådana äro de allmänna anmärkningar, jag gjort öfver det vigtiga ämne, som varit föremålet för Kongl. Comiténs öfverläggningar. De afvika visserligen till en del från många andra, men jag har ej trott mig deraf böra afhållas från att yttra dem, icke ens ifrån att begära bilägga dem med Comiténs allmänna Betänkande, så framt Kongl. Comitén skulle tillåta mig detsamma.

Oblida omdömen har jag derföre icke rönt, men Kongl. Comitén och den större allmänheten skall utan tvifvel se mina möjliga misstag med det öfverseende, hvarpå den alltid har anspråk, som följer sin öfvertygelse, äfven om den befundes mindre riktig.

För att vara så korrt som möjligt, har jag här icke ånogo ingått i sådana undersökningar, som jag förut inom Kongl. Comitén vågat framställa, men jag skulle derföre önska att i stället få härmed förena och bilägga trenne sådana mina anföranden, så framt detta passar sig med den allmänna formen af de handlingar, som inför Thronen komma att nedläggas, nemligen: 1:o Jemförelse emellan Klassläsning och Ämnesläs-

ning, uppläst i Sessionen 1826; 2:o Anförande rörande Aca-
demierna, uppläst under samma Session, och 3:o Bidrag till
de serskilda Skol-Systemernas characteristik, uppläst uti Ses-
sionen 1828, utom hvilka möjligtvis missförstånd af de här
framställda anmärkningarna skulle äga rum.

OM SVENSKA
SCHOLVÄSENDET,

ELLER

ELEMENTAR-SCHOLAN;

*(Med hänseende till Betänkandet af Comitén till
öfverseende af rikets allmänna läroverk, och till
följe af Kongl. Brefvet d. 11 Febr. 1832).*

EN SKRIFT, TILLEGNAD

SVERIGES YNGRE PRESTERSKAP,

AF

en Kyrkoherde från Skåne.

Dixi et salvavi animam meam.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1832.

Kongl. Brevet af d. 11 Febr. 1832 innehåller en uppmaning till hvar och en, som känner sig befogad, att inom den 1 derpå följande Augusti till Kongl. Maj:ts Eccl.-Expedition inkomma med anmärkningar öfver Betänkandet af Comitén till öfverseende af rikets allmänna läroverk i underdån. afgifvet den 20 December 1828. — Ett exemplar af denna skrift är derföre inom föreskrifven tid till nämde Eccl.-Expedition i handskrift inlemnad.

“Då, i världens begynnelse, Gud skapade himmel och jord, sade han allraförst: varde ljus; ty han såg, att ljuset var det första elementet, och det hvaraf människan hade största behof. — Han, ljusets fader, sände sin enfödde son till människoslägtets frälsning, och denne världens frälsarsade till folket: vandrer i ljuset medan J hafven ljuset, att mörkret icke må omfatta eder.“

(NILS MÅNSSON d. 26 Febr. 1829). . .

Betänkandet af Comitén till öfverseende af rikets allmänna undervisningsverk *), i underdånighet afgifvet den 20 Dec. 1828, är resultatet af många stora och lärda mäns öfverläggningar **). Men med all aktning för hvar och en särskildt af de utmärkta ledamöterna, hvaraf den Kongl. Comitén varit sammansatt, måste vi dock förklara, att åtminstone icke vi kunna finna oss belåtna med deras gemensamma arbete såsom Comité, och det hufvudsakligen af 2:ne ganska viktiga skäl; nemligen:

1:o Emedan man synes hafva uppehållit sig vid *bisak*, och förglömt *hufvudsak*. För hufvudsak anse vi nemligen anskaffandet af dugliga lärare; för bisak, att för dem uppgöra reglementariska föreskrifter. Vi anse nemligen dessa föreskrifter hvarken för mer eller mindre, än hvad blyertslinier äro för barnet, som ej kan skriva: de behövas mindre af den, som förstår sin sak.

2:o Emedan scholan synes hafva blifvit byggd på en *grund*, som är *vacklande* och *osäker*. Man tyckes nemligen under hela arbetet hafva ryckts mellan tvenne olika grund-åsigter, och spåren röjas snart sagdt på hvarje sida af omröstningarnes hvarannan motsägende resultat. På de vackraste framställningar om menskliga anlagens naturligaste utvecklingssätt följa ofta de orimligaste beslut; de likna det slags matematiska bevis, som i början hålla med oppositionen, och sedan för-

*) För korthetens skull vilja vi i det följande benämna denna Comité: Kongl. Läroverks-Comitén, (och teckna K. L. C.) till skillnad från den förut existerande Kongl. Uppfostrings-Comitén.

**) Följande namn finnas tecknade under detta betänkande: Claes Fleming, C. von Rosenstein, B. F. Sparre, Hans Järta, A. C. af Kullberg, C. E. von Weigel, C. F. af Wingård, E. Tegnér, J. O. Wallin, J. P. Lefrén, P. von Afzelius, N. M. af Tannström, A. von Hartmansdorff, C. P. Hagerberg, J. Berzelius, S. Grubbe, E. G. Geyer, C. Agardh, A. O. Lindfors, S. P. Ågren, A. Fryxell, N. M. Enberg, Joseph Wallin.

såtligt sluta med en orimlighet. Man saknar i arbetet den *organiska helheten*, som man ägt skäl att vänta, om desse utmärkte män, hvar för sig, afgifvit sina betänkanden, och hvarigenom tillfälle hade yppats, först för hvarje åsigt att consequent utveckla sig, och sedan för folk och regering, att af alla förslagen välja det bästa. I stället ser man nu i hela arbetet blott ett *aggregat*, ett gammalt plagg, med nya lappar på de sönderslitna ställena. Man tyckes hafva föreskrifvit en falsk arbetsplan, då man trott, att män med sjelfständighet i tankegång skulle kunna sammansmälta hvar sin originalitet till en enda massa med den organiska helhetens bibehållande. Här visar sig det falska af arbetssättet såsom Comité i sin fulla tydlighet.

Vi hafva endast sett *en* ledamot, nemligen Professor Agardh i helhet, jemte betänkandet, framlägga sina åsikter, nemligen i de ryktbara reservationerna mot K. L. C. betänkande. Dessa reservationer äro upphöjda öfver vårt omdöme: nationen har redan fällt sin dom deröfver. — Som de äro tryckta i sammanhang med sjelfva betänkandet och således dyra, vore det önskligt, att de till en allmännare kännedom äfven särskildt blefve aftryckta.

Regeringen har ännu icke i allmänhet stadfästadt K. L. C. betänkande utan i stället i nåder uppmanat sakkunnige, att öfver arbetet fälla sitt omdöme.

Genom nådig proposition af den 27 Febr. 1829 täcktes Kongl. Maj:t gifva Rikets Ständer i nåder tillkänna, "att enär Kongl. Maj:t funnit tänkesätten i afseende på de af Comiténs fleste ledamöter föreslagna reformer, uti de nu varande undervisningsverkens organisation m. m., hafva varit inom Comiténs egna ledamöter betydligt delade, och enär vissa förslag af många ansetts innebära väsendtliga, och af ingen erfarenhet ännu gillade förändringar i det hittills bestående undervisnings-systemet, så har Kongl. Maj:t i nåder funnit ämnets vikt fordra, att med förslaget hufvudsakliga granskning och slutliga afgörande uppskjutes, intill dess äfven allmänna tänkesättet i synnerhet öfver vissa mycket omtvistade punkter, hunnit stadga och uttala sig. För detta ändamål vore Kongl. Maj:t i nåder sinnad, att utsätta någon viss tid, inom hvilken anmärkningar vid förslaget må af sakkunnige män till dess ecclesiastik-expedition afgifvas, för att vid målets slutliga afgörande komma i öfvervägande." — Denna tid bestämdes sedan genom Kongl. brefvet den 11 Febr. 1832.

Vi hafva redan uttalat vårt omdöme; det följande af vår afhandling är ämnadt att äfven i detalj uppgifva de grunder, på hvilka detta vårt omdöme hvilar. Man skall måhända anmärka mot detta arbete, att det endast är en mosaik af andras längesedan yttrade meningar. Men långt ifrån att säras af denna anmärkning, medgifva vi öppet dess riktighet, och erkänna med Hr Prof. Enberg: "Det är denna fråga, öfver hvilken jag önskade, om icke att sprida ett nytt ljus, dock samla klarheten af den dager, som redan finnes utbredd i tänkande mäns skrifter och enskildta öfvertygelse." Den enda förtjenst vi såsom mål hafve sökt eftersträfva, är att framställa en consequent utförd uppfostringsplan, öfverensstämmande med tidens fordringar.

I. CAPITLET.

Hvad är Elementar-Schola?

Under begreppet Elementar-Schola bör enligt Kongl. scholordningen af den 20 Dec. 1820, och ofvannämde K. L. C. betänkande (sid. 25) innefattas de så kallade apologist-scholar, högre och lägre lärdomsscholar och gymnasier, eller alla de mellan Folkscholan och academien befintliga allmänna uppfostringsverk.

Häremot kunde nu till en början anmärkas, att så vida människans bildning här på jorden alltid måste blifva elementarisk, alldenstund hon måste nöja sig med, att här blott förstå *endels*, gifves det i sjelfva verket icke någon annan schola i staten än *Elementar-Scholan*. Således borde till benämningen elementar-schola höra, utom de förutnämde, äfven och i synnerhet folkscholan. Att sjelfva academien äfven kunde räknas dit, beror dock, så vill det synas, mera på ordlek, men icke så med folkscholan; den är uppenbarligen den mest elementariska af alla elementar-scholar, och dess, *genom lag bestämda*, afsöndring från elementar-scholan kan således ingalunda gillas: den förutsätter också den mörka grundsats hos lagstiftarne, — som K. L. C. icke heller sökt dölja, — att

nemligen allmogen icke bör emottaga sin själs bildning på samma sätt, eller efter samma lagar, eller ens med samma *syftemål*, som de högre stånden (se betänk. sid. 24), liksom vore allmogens natur af annan beskaffenhet än andra människors. Detta tvingar oss, att, innan vi skrida vidare i den uppgifna frågans besvarande, först ingå i en pröfning, *huruvida fullständig själsutbildning är allmogens rättighet, så väl som hvarje annan människas*; eller för att nyttja ett blidare språk, *huruvida folkupplysningen är nyttig och nödvändig*.

Rochow säger på ett ställe, så lyda Superintendenten Evalds ord för 50 år sedan, att handlingarna angående nyttan eller skadan af upplysningen äro afslutade, och allmänheten har fällt sitt utslag i saken, så att den icke vidare behöfver omröras. Om dermed förstås den lärda allmänheten, så har han visserligen rätt; ty utom några nattfoglar, som knota öfver ljuset, emedan de icke kunna fördraga det, eller emedan mörkret skickar sig bäst för dem, som jaga efter rof; vågar nu ingen författare mer, att offentligen antaga sig dumhetens försvar. Men den *lärda* allmänheten är på långt när icke *hela* allmänheten. Dessutom, den som icke kan utträtta något *offentligt*, han gör det *hemligt*, och ofta med så mycket starkare och farligare verkan, emedan han verkar hemligt. Utom dess är det ganska naturligt, att den, som fäktar i mörkret är tillika mörkrets försvarare o. s. v. (Se Evalds skrift om folkupplysning, de menskligaste furstar tillägnad; öfversatt af Kyrkoherden Lutteman, i Norrköping; tryckt i Lund 1792). . . .

III. CAPITLET.

Om Scholans enhet. (Fortsättning af svaret på frågan: hvad är Elementar-Schola)?

Antages det, på grund af föregående, såsom afgjort, att folkupplysningen icke är *skadlig*, utan att den är *nyttig* och hvad mer är, att den är *nödvändig*, så följer härutaf, att alla de bländande skäl, på hvilka K. L. C. grundat sitt bibehållande af folkscholans urgamla *afsöndring* från elementar-scholan, försvinna såsom lycktgubbar, såsom den falska upplysningens irrbloss, hvilka icke synas mera i dagsljuset af den sanna upplysningen. K. L. Comitén anförer nemligen (sid. 24:) att

undervisningen har olika *syftningar*(!) i folk- och elementar-scholan, nemligen *partiel och användbar kunskap i den förre och redovisad insigt i den sednare*. Vi tro, deremot, att *utbildningen af själs- och kropps-förmögenheterna bör vara det enda syftemålet för begge*. Hvarje läxa, som *rätt* förhöres, blir ju redovisad insigt, antingen det sker i folk-scholan eller elementar-scholan, likasom, å andra sidan, hvarje kunskap, som icke är *användbar* i lifvet, är död, den må inhämtas i hvilken schola som helst; (vi hafva förut visat, *huru vår kunskap dagligen blir allt mera partiel*, genom *delningen af bildningsmedlen* på olika bildningslinier; och det är fåfängt att Herrscholan med sin collectiv-läsning, mer än folkscholan, vill lägga hinder deremot). Begge scholornas skillnad består således blott, så vidt vi inse, uti den *inskränkning af lärare och scholapparat, som är en följd af bristande tillgångar*, såsom vi i det följande skola fullständigare söka utreda: kunde bonden i sin barndom lära sig något mera än det vanliga, så mycket bättre för honom! att vilja hindra honom derifrån, genom *sjelfva den princip*, uppå hvilken folkscholan skall construeras, är i vår tanke illa och kan möjligtvis ådraga pluraliteten af K. L. C. en beskyllning för obscurantism, och dylikt.

Är det således afgjort, att folkscholan *icke genom sitt syftemål* är skild från annan elementarschola, och således icke heller *genom sin princip* bör skiljas derifrån, så följer, att folkscholan hädanefter bör behandlas såsom annan elementarschola, och således njuta en annan rättvisa än den K. L. C. låtit den vederfaras.

Att lägga äfven universitetet eller den högsta undervisningsanstalten inom elementar-scholan vill synas mången blott såsom en ordlek; den lärde höjer stolt sitt hufvud härvid i medvetandet af sin lärdom, om också han för en syn skull ödmjucar sig, genom erkännandet att mycket är äfven honom fördoldt. Ville man på allvar göra mine af att ställa academien under samma lag, som elementar-scholan, konstruera den alldeles lika, och på precist samma princip, skulle säkert den lärde anse sig förfördelad, och universitetets värdighet förnärmad. — Och likväl är just detta vår mening. Behöfve vi upprepa den sanningen, att hvad som nu är elementer, var en

gång stor lärdom, och hvad som nu anses för lärdom blir en gång i sin ordning elementer äfvenledes; hvad skäl har man då att yfvas öfver lärdomen, eller att skilja den från den verkliga elementarscholan? Må hända skall man vid slutad genomläsning af vårt arbete hafva mindre anledning att i detta hänseende beklaga sig.

Vi antaga icke mer än en typ för schola, likasom försynen icke antagit mer än en typ för menniska öfver hela jorden; och efter en och samma typ bör så väl folkscholan som academien i vår tanka construeras; och begge icke på annat sätt differera än genom den *inskränkning*, som är en följd af bristande tillgångar; såsom vi nyss nämde. Alla Svenska scholor, från sockenscholan till och med academien, blifva således endast approximationer af samma Svenska scholotyp, uttryck af olika utvecklingsstadier, utaf samma enda nationalschola, betecknade såsom förr, om man så vill, genom de olika benämningarne af gymnasium eller academie. Ut i sjelfva principen och construction *bör* och *får* således icke finnas någon orsak, hvarföre icke hvilken schola som helst må kunna, under gynnande oekonomiska omständigheter, utveckla sig ända till värdighet af universitet. Skillnaden mellan gamla och nya scholan blefve således i hufvudsaken den, att, då den gamla scholan sökt aflägsna sig från en sådan grundtyp, genom sina många olika variationer och constructioner af schola för olika klasser och stånd af menniskor, den nya fastmer borde söka att åter närma sig densamma, och således, åtminstone icke uti sig sjelf, innebära hindret för sitt fortskridande mot sin fullkomlighet, hvilket allt vi, i det följande skola söka att göra tydligare.

Den Svenska elementar-scholan blifver således, enligt vårt förslag, på grund af det föregående, *en af staten skyddad och med tidens bästa utvecklingsmedel, efter råd och lägenhet, försedd fristad för utvecklingen af det gudomliga hos menniskan till frihet efter hvars och ens individualitet.*

Kaste vi våra blickar på hela vårt nu bestående Svenska undervisnings-väsende, måste vi genast såsom ett grundfel anmärka den splittring som deruti råder, *dels* genom de mångfaldiga deri införda gradationer, som *vert* afskära undervis-

nings-ämnena på 7 eller 8 ställen; sådana äro folkschola, lägre och högre lärdomschola, gymnasium, hvardera med sina classer, academie och slutligen tillämpnings-scholor genom utbrytningen af vissa undervisningsämnen (antingen helt och hållet, d. ä. genom *hela* deras *längd*, från början till slut, eller *till någon del deraf*), från *allmänna* scholan *till special* scholor, såsom krigsacademie, polyteknisk schola, apologistier, musikalisk-academie, målare-academie, landbruks-academie &c. &c. Denna splittring på längd och på bredd, på kors och på tvärr, hindra framstegen, förstör medborgerligheten i uppfostran, uppväcker ståndshat i stället för kärlek till medborgare, åstadkommer en onödig kostnad genom behofvet af flera lärare inom samma stad i samma elementer, men i olika slags scholor, orsakar villrådighet hos föräldrar och ofta misstag vid valet af scholor för deras barn o. s. v.

“Då man betraktar våra af staten stiftade undervisnings-verk, så finner man uti dem en söndring och ensidighet, som är betänkelig. Man ser nemligen för militairens bildande en särskilt schola, krigs-academien, inrättad, uti hvilken barnen ifrån 13 års ålder afstängas från gemensamhet med andra gossar och uppfostras endast för detta stånd. En annan inrättning, de lärde scholorna, intager barnen redan vid 8 år uti sin krets, och uppammar och uppfostrar dem lika ensidigt endast till civila och ecclesiastiska embetsmannas-examina. En tredje anstalt, närings eller så kallade apogolist-scholorna, har till föremål bildandet af lägre embetsmän, samt sådana medborgare, som ej äga publik befattning, såsom handlande, näringsidkare, handverkare m. m. Då man härtill besinnar, att böndernas barn på landet äfven hafva sin särskilda uppfostran, så kunde man blifva frestad att tro, det Sveriges fyra stånd, genom fyra olika uppfostrings anstalter, vore på vägen att vilja fullkomligt utbilda sig till fyra särskilda Caster i likhet med de Indiska. — Att detta förhållande är långt ifrån det rätta, inser en hvar lättligen. Det finnes kauske intet säkrare medel, att hos det uppväxande släktet grundlägga en allmän och ren kärlek till medborgare och fädernesland, än en för alla gemensam uppfostran, der de blifvande medborgarne, utan åtskillnad på stånd och vilkor, såsom bröder tillsammans uppväxa och undervisas ända till den tid, då deras olika anlag, förmögenhet och framtida yrken onödgäugligt kräva en sådan söndring. Deremot, på den fot undervisningsverken nu stå, skiljas barnen allt för snart ifrån hvarandra. De vänjas redan tidigt, att anse sig uteslutande tillhöra en egen class af medborgare inom staten, och komma således straxt till känslo af söndring *från* och derpå vanligtvis följande opposition *mot* de öfriga samhällsclasserna. Hvert detta leder, ses tydliggen. De granna guldpnydda Cadetterna förakta scholgoossarne, och dessa hata eller afundas honom

tillbaka. På samma sätt kan samma förakt eller oenighet uppkomma mellan barnen i en lärd och i en närings-schola, och finnes der också längesedan, enligt sednare ärens erfarenhet, och så beredes redan tidigt ståndshat och jalousie i det unga hjertat, och, i stället för välvilja mot alla medborgare, uppammas denna ensidighet och egenkärlek, som i framtiden uppenbarar sig under de olika yttrande, men alltid lika förhatliga skepnaderna af esprit du corps, ståndshat och skråanda“. (se förslag till enhet och medborgarlighet i de allmänna undervisningsverken, Stockholm Nestius 1823, sid. 3). Den lärorika historien, huru en så olycklig splittring i uppfostringsverk och undervisnings-ämnen så småningom uppkommit och utbildat sig hos oss, finnes i en skarp teckning utförd, sid. 6 och följande, men vi nödgas här hänvisa läsaren till sjelfva skriften.

Bland skäl, som kunna anföras för nyttan och nödvändigheten af en sådan enhet, som vi föreslagit till införande i scholan, anmärke vi:

1:o Vissa undervisnings-ämnens lika nödvändighet för alla stånd, hvilken likhet gör nyttan af scholans enhet, åtminstone i de första elementar-studierna, lätt insedd.

2:o Likaledes svårigheten att rätt och med säkerhet bestämman ett barns blifvande yrke före dess 15:de år och deröfver. En skarp begränsning af särskilda scholor, då hvardera äro inrättade med afseende på särskilda lefnadsbanor i staten eller samhället, sätter stundom fadren i det allrasvåraste bryderi, då han skall välja schola för sitt barn.

Äfven Biskop Wingård skrifver i sin reservation mot K. L. C. Betänkande, sid. 100 “Hos några (barn) utmärka sig genast deras ursprungliga riktningar; men då det endast sker hos färre tidigt, bör en *Allmän Elementar-schola*, meddela den för alla *gemensamma undervisningen*. Detta gjordt, tage särskilda scholor (vi skulle hellre önskat, att Herr Biskopen sagt: särskilda af barnets anlag ensamt bestämda *bildnings-linier* inom *samma schola*), hvar sin riktning i anspråk och sedan motsvarar i lefnaden den yttre kallelsen den inre.

3:o De ofvannämde besparingar i kostnaden, som kunna göras, genom införande af enhet i den Svenska scholan, torde icke böra förbises i ett fattigt land. Det är tydligt, att, då i hvarje special-schola, såsom krigsacademien, m. m. nu finnes anställda lärare äfven för de elementar-studier, som i latin-scholan inhämtas, så måste härigenom en onödig kostnad uppkomma för staten. I det stället om special-scholorna samman-

slogos med statens allmänna schola, så skulle sådana likartade Lärare-beställningar kunna indragas, och deras löner fördelas på de öfriga mindre väl lottade lärarne. — Nyttan af de återstående olikartade lärarnes närmare umgänge med hvarandra, hvilket äfven blefve en följd af scholans enhet, skulle snart uppenbara sig, dels i dessa *lärares mindre ensidighet*, dels i *läroämnenas mångsidigare behandling*.

4:o *Medborgarlighetens enhet*, den man bäst lär sig erkänna genom uppfostran till *sann* medborgarlighet, som bäraktning för alla stånd i samhället, bör väl i våra dagar icke anses som något oriktigt; bland ett fritt och upplyst folk gälla icke mera några casteindelningar och enlast en falsk politik anser ståndshat nyttigt; *jemvigts-systemet* är längesedan casseradt, det goda skall och måste taga sig *öfvervigt* förr eller sednare.

5:o *Religionens och Moralitetens enhet* fordra slutligen ovilkorligen och oundvikligen scholans enhet; är det riktigt att *kärlek, sanning* och *rättfärdighet* äro lika angelägna för alla, och att ingen människa *bör* eller *får*, till följe af sitt människovärde, hindras ifrån att utveckla sina anlag till *frihet*, så både *kunna, böra* och *måste* de få läras lika af alla.

Redan 1805 skref Prosten Grefve *Schwerin* följande (sid. 90 första häft. af skrifter i uppfostran Ups. 1805). “Till 10 eller 12 året är värden och behandlingen lika för alla folkclasser. En väl organiserad schola för laudtmannens och borgarens barn, kan ej vara obrukbar för adelsmannens.. Mindre förlust är det för den tillkommande högre embetsmannen och den lärde, att vistas i scholor, der man vänjes att *älska* dygd, än det (såsom nu) är för laudtmannen, borgaren och den mindre embetsmannen att förnöta sin tid i scholor, der hufvudhemödadet är att lära barnet på främmande språk *declinera* dygd“. — (Sid. 80) “Är sann bildning såsom menniska uppfostrans föremål, så följer deraf, att hvarje medlem af samhället i egenskap af menniska redan bör anses äga ett nog högt värde, för att af den allmänna välviljan vänta medel, beredda till sin bildning. *En uppfostringsplan således, som icke omfattar hela nationen, är ofullkomlig*“. I afseende på den bristande enheten i undervisningen, yttrade redan 1825 i underdånighet Presidenten m. m. Baron *Wirsen*, ä *Kongl. Vetenskaps-academiens vägnar*, följande: “verkningarne till ett föresatt mål och medlen till att det ernå, kunna icke sättas i rörelse med samma styrka eller underhållas med samma stadighet, då krafterna äro spridda och icke understödja hvarandra. Lägges härtill möjligheten af alldeles motstridigt ver-

kande krafter, som i utvecklingen hindra eller uppehålla hvarandra, eller den ena tiden draga fram, den andra tillbaka; så må man ej kunna vänta sig några sådana resultat deraf, som uthålla tidens pröfning, och gifva bevis på en allmänare nytta". (Stockholm, Nestius 1825, sid. 17).

Frågar man nu, hvad K. L. C. haft för tankar om scholans enhet, så svaras, att derom finnes ingenting nämt uti hela betänkandet; tvertom bibehållas de flesta gamla indelningarna och gradationerna, med sina olikheter i sjelfva principen, såsom folk-schola, lärdoms-scholor, o. s. v. och redan afskaffade upptages ånyo (såsom cathedral-scholor); vidare tillstyrker Comitén att bibehålla och till och med genom nya anslag utvidga tillämpnings-scholorna, såsom teknologiska institutet, krigs-academien, o. s. v.

Dock äfven i K. L. C. hafva funnits män, som ifrat för scholans enhet, "så att de äro utan ursäkt". Professor *Agardh* har utförligt utvecklat skälen dertill i sina reservationer, och slutar detta ämne, pag. 59, sålunda: "Af alla dessa skäl har den grundsatsen hos mig rotfäst sig, att i afseende på omfattning och läroämnen, *blott en enda schola bör vara*, och att så mycket möjligt är *scholan bör undervisa i allt*, äfven det, hvar till special-scholor kommit i fråga, med öppen rättighet för fadren, att för sina barn välja, hvad för dem nyttigt är; en grundsats, som för hela min åsigt är så väsendtlig, att den, som icke antager densamma i approximativ mening, (den enda hvori jag sjelf tager den) behöfver icke läsa det följande".

Med sann tillfredsställelse hafva vi trott oss finna att äfven u. v. Statssecreteraren för Eccl. Exped. Hr *A. v. Hartmansdorff* insett vigten af scholans enhet och af både kamraters och lärares närmare beröring med hvarandra, äfven då de tillhöra skilda vetenskaper och yrken, samt att han med styrka stridt mot utbrytningar af läroämnen från den *allmänna scholan*, för att förlägga dem i special-scholor. (Se sid. 123; af dess reservation der frågan är om *medicinens utbrytande från universitetet*). Orden lyda så: "för den vetenskapliga lärdomens egen fullständighet och allsidiga förkofran, samt för den studerande ungdomens obehindrade utveckling af sina anlag, åt hvilken kunskapsgren, en hvars fallenhet föranleder, fordras, att en vetenskaplig högschola, eller ett universitet må vara så fullständigt eller så universelt, som möjligt. Att från de öfrige faculteterna utbryta den medicinska, vore, att *stympa universitetet*, och att för ungdomen försvåra öfvergången till eller återgången från de medicinska studierna. Att skilja deras idkare från beröringen med öfriga academiska lärare och lärjungar, och derigenom beröfva dem den uppmuntran och anledning till allmänare och grundligare bildning, hvilka vistandet vid universitetet medförer, skulle lättligen förvålla en för vetenskapen skadlig

inskränkthet." — Äfven ifrån den oeconomiska sidan har Hr Statssecreteraren betraktat scholans enhet, och afstyrker på grund deraf utbrytnings-systemet: "*För besparing af statens utgifter*, särdeles i Sverige, som knappt äger medel att hålla någon läroanstalt fullgod, fordras jemväl *enahanda sammanhållning*, emedan åtskillige professorer, såsom uti chemie, bothanik, zoologie, anatomie m. m. då kunna gemensamt begagnas både af medicinæ-studiosi och andra, men eljest behöfvas till lika antal på flera ställen. Likaså förhåller det sig med tillräckligheten i förra fallet af gemensamma byggnader, naturalier m. m. eller behofvet af dubbel uppsättning i sednare händelsen." — Det är glädjande, att finna sådana tankar yttrade af en man, som står vid thronen, och hvars kända kärlek till sanning och rätt gifva styrka till den förmodan, att, hvad som här yttrades enskilt om *medicin* och *universitet* blifvit menadt om *alla läroämnen*, och *all slags schola*, kortligen utgått från *idéen om scholans enhet*, såsom *princip*.

Sedan vi sålunda i korthet och till en början i *allmänhet* uttalat vår åsigt om splittringssystemet uti vår schola, och vår öfvertygelse om nödvändigheten att åter föra scholan till sin ursprungliga enhet; vända vi oss till ett ämne som vi ofvanföre förklarar såsom en hufvudsak, så vida man uppriktigt önskar framgång åt våra undervisningsverk, nemligen anskaffandet af dugliga lärare. . . .

ANMÄRKNINGAR.

Sid

3. Gustav Abraham Silverstolpe, född 1772, blev för sin "orolighet" avsett från sin docentur i statskunskap ("politik") i Uppsala, öppnade en gossension, utgav tidskrifter i tysk humanistisk anda, idkade bokhandelsrörelse i Stockholm och vid Fyris, tillträdde rektorat i Norrköping 1810, insattes 1812 i en läroverkskommitté och blev av ej ringa betydelse för utformningen av 1820 års läroverksstadga, motiverade tre år senare om kombinerade folk- och arbetsskolor, blev lektor 1815 i Linköping, kyrkoherde 1822 i Söderköping, dog 1824.
34. Hävdatecknaren rektor Anders Fryxell föddes 1795, dog 1881. Liksom sin morbror lektorn Axel F. var han kyrkoherde i Sunne och prost samt kallad att biträda 1825—1828 års stora uppfostringskommission i arbetet (men var ej såsom morbrodern medlem i denna). — 1823 utkom även L. M. ENBERG Om Uppfostran till Medborgerlighet. I synnerhet å sid. 24 talas där för enhetsskoleprincipen. — Följande år utgavs J. P. LEFRÉNS Berättelse öfver Kongl. Krigs-Akademien, däri han anbefaller enhetsskolesystem (sid. 15—18; 34—48) och ansluter sig (s. 47) till Fryxells nämnda häfte om Enhet. Samma enhetlighet rekommenderar han (i synnerhet sid. 67—70) i sitt "Tal, hållet i Sällskapet för Vexelundervisningens befrämjande inom Fäderneslandet: år 1825 d. 25 Maj," tryckt i "Redovisning och Berättelser aflemnade vid Allmänna Års-Sammankomsten i Sällskapet för Vexel-Undervisningens befrämjande den 28 Maj 1825", Stockholm s. å.
38. 42. Statistik = statskunskap.
38. Lokutioner = tal.
41. C. U. Broocmans nämnda tal Om uppfostran till Patriotism hölls den ^{25/7} 1810 och står intaget såsom första uppsats i hans Magasin för föräldrar och lärare (1810).
46. Tentare licet = Försöka duger.
47. Conditio sine qua non = ofrånkomligt villkor.
57. Status quæstionis = sakfrågan, frågans läge.
58. Prototyp = (urbild) personifikation. Tarflighet = enkelhet.
59. Sed... natam = [Men] även detta släkte föraktade gudarna, var våldsamt och ästundade blodiga strider. Man kunde tro dem vara födda av blod.

Sid.

60. Bortlancastererades; tydligtvis en ordlek på lankastermetoden och kastrering (snöpning).
61. Svea VIII: 92, 93. I "Svea. Tidskrift för vetenskap och konst" som börjat utgivas 1818 hos Zeipel och Palmblad i Upsala, ingår i 1825 års årgång (då titeln är förändrad till Swea) N:o II "Bidrag till utredandet af Samhälls-Lärans grundbegrepp" af S. Grubbe (alltså ledaren av den konservativa minoriteten inom 1825—1828 års stora uppfostringskommission). Ur detta arbete har Fryxell gjort de två citaten här å sid. 61. I samma volym recenserar [FRYXELL] Förslag till Enhet, Enbergs Om Uppfostran till Medborgerlighet samt [J. P. LEFRÉN] Berättelse öfver Kongl. Krigs-Akademien. I synnerhet Fryxells arbete blir ingående bemött av den anonymt recensenten som i stället dess högre prisar Geijers konservativa skrift om upplysningen.
61. Proba minorem! = [Bevisa undersatsen!] Bevisa det, den som kan! Ur Ludvig Holbergs satir Erasmus Montanus.
63. Den sluge och vinningslystne sagokungen Sisyphus i Korint säges ha i underjorden straffats genom att nödgas uppför ett berg vältra en stor sten, som dock alltid åter rullade ned.
64. Furstarna Villé och Pognac misstänktes — den senare även dömdes — för konspiration mot författningen men togs till nåder.
65. Carlister kallades anhängarna av de spanska tronpretendenterna don Carlos (1814 o. f.).
66. Tredje greven = Excellens Jacob de la Gardie, som stiftade Sällskapet för växelundervisningens befrämjande.
- „ Ärkebiskopen = Doktor C. von Rosenstein.
77. Trollkviinnan Circe på en ö i Västerhavet uppgavs ha förvandlat några av Odyssevs män till svin men ha tvungits av O. att återge dem människohann.
80. Ecclesia catholica sine qua nulla salus = den allmänna (katolska) kyrkan, utanför vilken finnes ingen frälsning.
- 81—83. Anders Otto Lindfors (1781—1814), professor i (latinsk) värtalighet och poesi i Lund från 1826, lexikograf.
82. Konsuln Publius Decius i Rom hjälpte genom offerdöd sin här till seger mot samniterna år 295 f. Kr. — Enligt sägnen skall den unge romaren Marcus Curtius ha år 362 f. Kr. till häst störtat sig i ett svalg på Forum för att därigenom förmå gudarna till välvilja mot folket.
- „ Henrik Wrede räddade Karl IX:s liv i slaget vid Kirckholm och döddes själv.
- „ Överbefälhavaren du Guesclin (c:a 1320—1380) befriade Frankrike från engelsmännen under hundraårskriget. Den franske överbefälhavaren Pierre Bayard (omkr. 1473—1524) kallades riddaren utan fruktan och tadel. Utförde många lysande bedrifter i fält men var mild även mot fienderna.

Sid

82. I slaget vid Sempach 1386 uppgives schweizarna hava besegrat österrikarna därigenom, att lantmannen von Winkelried, offerande sitt liv, tryckte ett helt fäng fientliga lansar till marken och så beredde sina landsmän väg.
84. Nygirighet = vetgirighet, nyfikenhet.
85. Romulus ansågs ha grundlagt Rom år 753 f. Kr. Den segerrike fältherren Camillus (död 365 f. Kr.) blev fem gånger utsedd till diktator, återuppbyggde Rom, försonade grannfolken med romarna samt plebejerna med patricierna.
95. Rektorn i Jönköping, domprosten i Växjö, Håkan Sjögren (1727—1815) utgav ett latinskt lexikon samt "översåg och förbättrade" Strelings Grammatica latina, vilka båda blevo mycket använda.
102. Carl Adolf Agardh (1785—1859), professor i botanik och ekonomi, kyrkoherde, biskop i Karlstad 1834. Reformvännernas ledare i Stora uppfostringskommissionen. Bland övriga skrifter av honom rörande folkbildningen märkas hans ämbetsskrivelse till Karlstads stifts prästerskap (avtryckt i [J. H. Ekdens] Tidskrift för Folkskolelärare 1850 s. 11—26); Två tal om nyttig folkläsnings; Tal i Wernländska sällskapet för nykterhet och goda hemseder; Tal vid Wernländska föreningens förvånade barn första sammanträde den 16 mars 1846 (avtryckta i Samlade skrifter). Om Agardh jfr t. ex. ett flertal uppsatser av K. A. WESTLING i Skola och samhälle 1922 o. f. samt i festskriften till Dr B. J:SON BERGQUIST; S. NYLUND Vår folkskola.
106. Zuingvennier = femårsperioder, lustrer.
112. chromatiskt = (hår) fullständiga,
" brouillerie = oenighet, osämja, tvist.
115. Apparent = skenbar.
" licencierande = befrielse (= uppflyttning utan föreskrivna kunskaper i allt).
118. Stavlärans ("Bokstafveringsteoriens") utgivare var riddarhussekreteraren Axel Gabriel Silverstolpe, den förenämnde S:s broder.
119. genera nominum = substantivens genus.
125. moniteringen = monitörsystemet, bruket att låta mera försigtigomna kamrater undervisa de yngre.
130. scientific = vetenskaplig.
- 133, 134. susceptibilitet = mottaglighet.
139. Medicine och filosofie doktor Carl Abraham Bergman (1800—1889) var rektor vid Lunds katedralskola och blev kyrkoherde i Vinslöv 1831.

VIDTAGNA RÄTTELSER.

Å nedannämnda ställen i avtrycket
hava införts följande ord och in-
terpunktering såsom rättelse av
nedanstående felaktigheter å följande
sidor och rader i originaltryckena
[n betecknar nerifrån].

Sid.	rad		Sid.	rad
5	2 n	patriotis-	632	2 n
7	10	owärderliga	634	18
7	3 n	än, dem,	635	11
12	9	characteristiska	46	3 n
13	15 n	grenar. De	49	11
17	9 n	hufvudsakligaste	67	1
19	18	Tjenstehjon?	70	1 n
20	8 n	författningar?	72	1 n
21	5	Öfverbefäl?	73	14
21	8	kunskaper	73	17
21	19	verkställas	74	2
23	15	öfvertugat	115	12
24	2	Folksskolor	116	14
39	8	och [första gången]	9	6
41	20	så	12	6
46	11 n	ett kommatecken	20	12 n
81	11	sentendi agendique	31	5
81	16 n	säger	32	12
88	6 n	användbara	41	13 n
90	18	sanning	43	12 n
92	15 n	att,	46	18
93	2 n	mähända	48	10
96	10	Romarnes	51	11
96	16 n	föräldrarne!	51	10 n
98	4 n	att	54	10 n
100	9	ordning,	56	16
117	16	bildning	62	2
"	"	kunskaper	"	"
119	4	Litterature	63	9
"	6	anses	"	11
124	12 n	helt	68	17 n

Sid.	rad		Sid.	rad
129	14	Academien	82	4 n
132	5 n	illa	86	3
133	11 n	till	"	8 n
"	3 n	studium	87	1
134	19	och	"	20
"	2 n	naturfoskarne	"	4 n
135	14 n	tänkar	88	18
137	6	undersökningar	90	15

INSMUGET. TRYCKFEL.

118	4 n	står: Silfverstolpe		läs Silverstolpe
-----	-----	---------------------	--	------------------